

2011
3.

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

ANDRIK SZILÁRD – ROMÁN RÓBERT: Az objektív felelősség intézménye a KRESZ-szabályok tükrében

JUHÁSZ ISTVÁN: Az ittas járművezetést szimuláló szemüveghez kapcsolódó közlekedésbiztonsági kampány tapasztalatai

HUSZTA TIBOR: A közúti gépjármű-igazgatás kezdetei Magyarországon

TÓTH GABRIELLA: A bűnmegelőzés új lehetőségei Győr-Moson-Sopron megyében

LÍPICS LÁSZLÓ: Településőrök Vas megyében

GYURKÓ SZILVIA: Szobafogság – avagy a szabadságelvonással járó szankciók helye és

szerepe a fiatalok büntető igazságszolgáltatásában

59.
évfolyam

TARTALOM 2011/3.

SUMMARY (3–4)

ANDRIK SZILÁRD – ROMÁN RÓBERT

Az objektív felelősség intézménye
a KRESZ-szabályok tükrében
(5–27)

JUHÁSZ ISTVÁN Az ittas járművezetést szimuláló
szemüveghez kapcsolódó
közlekedésbiztonsági kampány tapasztalatai
(28–34)

HUSZTA TIBOR A közúti gépjármű-igazgatás kezdetei
Magyarországon
(35–59)

TÓTH GABRIELLA A bűnmegelőzés új lehetőségei
Győr-Moson-Sopron megyében
(60–66)

LIPICS LÁSZLÓ Településörök Vas megyében
(67–81)

GYURKÓ SZILVIA Szobafogság – avagy a szabadságelvonással járó
szankciók helye és szerepe
a fiatalok büntető igazságszolgáltatásában
(82– 92)

ELEK BALÁZS Az életkor jelentősége a gyermekkorú tanúk
kihallgatásakor a büntetőeljárásban
(93–111)

SASVÁRINÉ SZABÓ KLÁRA Álmodok kusza kertje
Esetleírás
(112–116)

■ PÁLYÁZAT

HORVÁTH SÁNDOR ÁGOSTON

Trabant és Mitsubishi találkozása:
egy közlekedési baleset kálváriája
(117–125)

■ EURÓPAI UNIÓ

A hónap eseményei
az EU bel- és igazságügyi együttműködése terén
(126–130)

SZERZŐINK 2011/3.

DR. ANDRIK SZILÁRD rendőr őrmagy, osztályvezető-helyettes,
Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Rendőr-főkapitányság
Közlekedésrendészeti Osztály

DR. ASZTALOS ERIKA tanácsos, Európai Együttműködési Főosztály

ELEK BALÁZS PhD egyetemi adjunktus,
Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar,
bíró, Debreceni Ítéltábla

DR. GYURKÓ SZILVIA tudományos munkatárs,
Országos Kriminológiai Intézet

DR. HORVÁTH SÁNDOR ÁGOSTON
ny. rendőr ezredes

HUSZTA TIBOR Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások
Központi Hivatala

DR. JUHÁSZ ISTVÁN rendőr dandártábornok, igazgató,
Nemzeti Védelmi Szolgálat

LIPICS LÁSZLÓ rendőr őrmagy, határrendészeti alosztályvezető,
Kőszeg Rendőrkapitányság Közrendvédelmi,
Közlekedésrendészeti és Határrendészeti Osztály

DR. ROMÁN RÓBERT ügyvéd, főiskolai docens,
Eszterházy Károly Főiskola Közgazdaságtan és Jog Tanszék

DR. SASVÁRINÉ SZABÓ KLÁRA
ügyvezető igazgató, Mons Ferreus Kft.,
dipl. képzőművészet-terapeuta, rajzpedagógus,
SK RELAX Művészetterápiáért Alapítvány alapítója, elnöke

DR. SZABÓ ADRIENN tanácsos, Európai Együttműködési Főosztály,
osztályvezető, BM EU Együttműködési Főosztály

TÓTH GABRIELLA rendőr százados, kiemelt főreferens,
Győr-Moson-Sopron Megyei Rendőr-főkapitányság
Ellenőrzési Szolgálat

Andrik, Szilárd – Román, Róbert

Objective responsibility in traffic law [5–27]

Objective responsibility appeared as a new institution in traffic law. It puts vehicle operators in the centre of legal responsibility. The new laws introduce grading and fixed amounts of penalties and in an innovative manner require the documentation of damages by technical equipment. Objective responsibility now has a history of two years, and its shortcomings have also become apparent. Despite a Constitutional Court decision on the issue last year, there are still several points where safety requires further corrections. The authors point to possible areas where harmonize legislation.

Juhász, István

Experiences of using “drunk glasses” in DWI-prevention campaigns

[28–34]

Drunk driving presents a daily problem all over the world. Reducing the number of accidents caused by drivers under the influence of alcohol is a vitally important task for the Hungarian Police as well. Sanctioning and prevention are the two basic tools for fighting this damaging and dangerous phenomenon. Traffic specialists of the police are continuously working on new methods for prevention. The article describes a new tool: “drunk glasses”; an excellent instrument for illustrating for sober subjects the influence of alcohol on the human body and on driving capabilities.

Husztai, Tibor

The origins of traffic stops in Hungary [35–59]

The article provides an overview of Hungarian traffic and vehicle administration from its origins.

Tóth, Gabriella

New crime prevention methods in Győr-Moson-Sopron County [60–66]

The Crime Prevention Department of the Győr-Moson-Sopron County Police Headquarters has always pioneered in working with children and young adults in interesting, innovative and efficient crime prevention programs. The author provides a description of an example for this: the “With you-for you” crime prevention project, carried out in cooperation with the Hungarian Maltese Charity Service. The project, focusing on young people hanging around aimlessly in shopping malls, successfully created social cohesion by using experimental pedagogy.

Lipics, László

Settlement guards in Vas County [67–81]

Focusing on findings of a research project carried out in Vas County, the author provides a description of the history, responsibilities and operation of settlement guards.

SUMMARY

The report includes interviews with guards as well as representatives of the local authorities.

Gyurkó, Szilvia

You are grounded! Notes on youth offender detention policy [82–92]

According to the Convention on the Rights of the Child, persons under 18 are regarded as children, therefore their rights, needs and ‘best interest’ needs to be taken into account in every case. This also applies to criminal procedures. The author argues the new amendments to the Hungarian Code of Offences that authorize the detention of underage offenders are both ineffective and are a violation of the principles and regulations of international documents and practice.

Elek, Balázs

The significance of the age in the testimonies of underage witnesses

[93–111]

Due to disciplinary boundaries, judges and law enforcement agents may often find it difficult to properly assess testimonies or to formulate meaningful questions for expert witnesses, especially for psychologists. In these cases one needs more than common sense, logical thinking, or even the utilization of psychological methods. The understanding of certain psychological functions like perception, remembrance, concentration, imagination and personality structure of the individual may provide valuable information for investigating authorities and courts. Exploring these issues, the author focuses on the interrogation of underage witnesses.

Sasváriné Szabó, Klára

Dreamland: a case study [112–116]

Art therapy serves as a tool for self-exploration. It sheds light on our psychological functions, improves and maintains mental health and emotional well-being. The cathartic powers of drawing, painting heal traumas, bring balance and help conquer anxiety. Creativity liberates hidden energies opens a path to growth. The author provides a description of these processes through an illuminative case study.

Horváth, Sándor Ágoston

A Trabant meets a Mitsubishi [117–125]

The article reports a three-year long ordeal of a traffic accident, which dates back 17 years.

ANDRIK SZILÁRD – ROMÁN RÓBERT

Az objektív felelősség intézménye a KRESZ-szabályok tükrében

Az objektív felelősség intézményének bevezetésével megváltozott a közúti közlekedés szabályainak szankciórendszere is. A büntetőeljárás és a szabálysértési eljárás mellett megjelent egy hazánkban még kevésbé alkalmazott, teljesen speciális „büntetőrendszer”, amelyet objektív felelősség elnevezéssel illettek, és lefolytatására a közigazgatási eljárás adott keretet. Az objektív felelősség jogintézménye ennek ellenére a polgári jogból került át a közigazgatási jog eszköztárába, mégpedig a veszélyes üzemi felelősség közjogiasítása révén¹.

A szabályok szigorítását már több tényező is sürgette, a jogi norma létrehozása előtti években ugyanis növekedett a balesetek áldozatainak száma, a közúti szabályszegések száma kedvezőtlen képet festett, amelyet befolyásolt rossz közlekedési kultúránk is. Továbbá a felelősségre vonás alóli kibújárásra adott lehetőséget – elsősorban a megállítás nélküli gyorsajtások és a szabálytalan megállások, várakozások esetén – a szabálysértési törvény is, mivel az üzemben tartót nem lehetett arra kötelezni, hogy önmagára, illetve közvetlen hozzátartozójára terhelő vallomást tegyen. Így a rendőrhatalóság részére ekként megküldött nyilatkozat esetén a jármű vezetőjének a megállapítása sem történetelt meg – Magyarországon.²

Mindebből is egyértelműen következett, hogy – elsősorban a sebességtúllépés kapcsán – a jogalkotónak új szankciórendszerben, illetve -típusban kellett gondolkodnia. Az elv nem sokban változott a hatályos szabálysértési törvény megalkotásához képest, hiszen már akkor is az volt rögzíthető, hogy a szankcionálás továbbra is bírsággközpontú marad: a rendszer középpontjában a pénzbírság áll³, és ez az objektív felelősség bevezetése után sem változott.

¹ Nagy Mariann: Objektíven a közigazgatási objektív felelősségről – az üzembentartó objektív felelőssége apropóján. Közigazgatási Szemle, 2008/2., 4. o.

² Ezzel szemben az Emberi Jogok Európai Bírósága nem tekintette az egyezmény 6. cikkében foglalt rendelkezésbe ütközőnek az Egyesült Királyság ama szabályát, amely szerint az üzemben tartó bűncselekményt követ el azzal, ha nem nevezi meg a szabálysértést elkövető jármű vezetőjét. O'Halloran and Francis v. United Kingdom 15809/02, 25624/02: "Registered keepers of motor vehicles could lawfully be compelled to tell the police who was driving it on a particular occasion." The Times, 13th July 2007. www.timesonline.co.uk.

³ Kántás Péter: Mérlegen az új szabálysértési törvény. Belügyi Szemle, 1999/10., 20. o.

Nem önmagában az problémás, hogy a jogalkotó az objektív igazgatási szankciók között szabályozta a cselekményeket, hanem az, hogy emellett változatlanul hagyta a szabálysértési jog rendszerét. Ezáltal mintegy a szabálysértési jog alkotmányos garanciáit megkerülve szerez érvényt a hatékonyabb szankcionálásnak.⁴

Ha a szabálysértési szankció államigazgatási szankció, akkor az államigazgatási szankciónak általános ismérve a csekély fokú társadalomra veszélyesség, vagy a szabálysértési szankció nem tekinthető államigazgatási szankciónak. Tehát a nem szabálysértési egyéb államigazgatási jogi szankciót még csekélyebb társadalomra veszélyesség kellene hogy jellemezze, hogyha elfogadjuk a fokozati különbséget a két jogellenességi forma között. A jogalkotó társadalomra veszélyességre vonatkozó mérlegelése legpontosabban az általa statuált szankció mértékében fejeződik ki.⁵

Az Európai Unió Fehér könyve a halálos áldozatok számának a felére történő csökkentését írta elő az évtized végére.

A Magyar Köztársaság miniszterelnöke 2007 őszén meghirdette a *Zéró tolerancia* közlekedésbiztonsági programot, amely egyértelművé tette a jogalkotó által követendő irányt⁶. Az Országgyűlés által elfogadott *egyes közlekedési tárgyú törvények módosításáról szóló törvény*⁷ nyomán – amelynek során módosult a közúti közlekedésről szóló törvény⁸ (Kkt.) – bevezették a gépjármű üzemben tartójának az objektív felelősségét. Az Alkotmánybírósághoz több, az e tárgykör alkotmányossági aggályainak kifejtését tartalmazó beadvány érkezett. Az alkotmánybírói határozat⁹ kifejtette, hogy „a vétkességtől független objektív felelősség bevezetésének a célja az üzemben

4 Árva Zsuzsanna: Gondolatok a közigazgatási büntetőbíráskodás fogalomváltásairól az objektív felelősség bevezetése kapcsán. Nemzetközi Közlöny, 2008/2., 41. o.

5 Nagy Marianna: A közigazgatási jogi szankciórendszer és az új szabálysértési törvény. Jogtudományi Közlöny, 1999/10., 445–446. o.

6 Magyarország hatályos közlekedésbiztonsági programja, „A magyar közlekedéspolitika 2003–2015” elerendő célként fogalmazza meg a személyi sérüléses balesetek és halálos áldozatok számának 2010-ig harminc, 2015-ig ötven százalékkal történő csökkentését. A 2009-es adatokat összehasonlítva a 2001-es adatokkal, megállapítható, hogy a balesetben meghaltak száma jelentősen (33,66 százalékkal) csökkent, így az a következtetés vonható le, hogy a 2010 végéig megfogalmazott cél irreális, a halálos áldozatok száma vonatkozásában az időarányos helyzet azonban kedvezőbb. Gégény István: Magyarország közlekedésbiztonsági helyzetének 2009. évi alakulása – végeleges adatokkal. Közlekedésbiztonsági Szemle, 2010/3., 13. o. 2009-ben a halálos balesetek száma a korábbi évhez viszonyítva 15,4 (890-ről 752-re), míg a halálos áldozatok száma 17,4 százalékkal (996-ról 822-re) csökkent. Saját megállapítás, forrás: Közlekedési balesetek 2009. KSH, Budapest, 2010

7 2007. évi CLXXV. törvény.

8 1988. évi I. törvény.

9 60/2009. (V. 28.) AB határozat.

*tartók fokozott felelősségének érvényre juttatása, az önkéntes jogkövetés arányának növelése, a közlekedési morál pozitív irányú változtatása, a szankció kikerülhetetlensége, valamint a közlekedési balesetek számának csökkentése*¹⁰. A közlekedési alaptörvény módosításán túl a kormány 2007 végén megalkotta a közigazgatási bírsággal sújtandó közlekedési szabályszegések köréről, az e tevékenységekre vonatkozó rendelkezések megsértése esetén kiszabható bírságok összegéről, felhasználásának rendjéről és az ellenőrzésben történő közreműködés feltételeiről szóló kormányrendeletet¹¹, az objektív felelősség elvét tükröző jogszabályt (a továbbiakban: rendelet). A rendelet 2008. május 1-jén lépett hatályba, és a KRESZ¹² rendelkezéseiből hat szabályszegéstípust, míg egy természetvédelmi jogsértést rendelt fokozottabban büntetni harminc- és háromszázezer forint összeghatáron belül.

A gépjármű-üzembentartó objektív felelősségének lényege, hogy az üzemben tartó, illetőleg a használatra átvető személy felel azért, hogy az általa üzemeltetett, illetve használt gépjárművel az egyes közlekedési jogszabályokat betartja. A jogszabály alapján nincs jelentősége annak, hogy a járművet ki vezette, illetve hogy ismert-e a gépjárművet vezető kiléte, vagy sem. A gépjármű üzemben tartójára telepített felelősség alól a jogszabály csak szűk körben enged kimentést.

Alapvető, hogy a KRESZ-ben rögzített közlekedési szabályok elsődlegesen az önkéntes jogkövető magatartás útján valósuljanak meg, és ne kerüljön sor hatósági jogalkalmazásra. Ha pedig a közigazgatási szerv hivatalból eljár, akkor tevékenysége feleljen meg a legalitás (törvényesség) és a *ne bis in idem* elveiben foglalt, továbbá a gyorsaság, valamint a garanciális eljárási szabályok szerinti követelményeknek.¹³

A közlekedési igazgatásban – kivételesen – előfordul az objektív és reparatív szankció normatív szabályozása. Annak alapján, hogy az elkövetőnek milyen a tudati viszonya a jogellenes magatartáshoz, megkülönböztetünk szubjektív és objektív szankciót. A szubjektív szankció legalább a gondatlan elkövetést feltételezi, míg az objektív szankció alkalmazásához elegendő a jogsértés tényének fennállása. A modern jogrendszerekben a jogsértés miatt párhuzamosan folyhat több típusú felelősségre vonás is anélkül, hogy sérülne a kétszeres büntetés tilalmának elve. Elvi szinten a közigazgatási hatóság-

10 III/1.2. AB határozat

11 410/2007. (XII. 29.) kormányrendelet.

12 A közúti közlekedés szabályairól szóló 1/1975. (II. 5.) KPM–BM együttes rendelet.

13 Paulovics Anita: Közigazgatás – szankció – közigazgatási jogi szankció. Szabálysértési jog. Virtuóz Kiadó, 2001, 20–21. o.

gi eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló törvény¹⁴ (Ket.) csak az eljárási szankciót – eljárási bírság formájában – ismeri, az anyagi jogi szankciók a speciális igazgatási ágazati szabályokban rögzítettek. Az sem hagyható figyelmen kívül azonban, hogy a jogellenes magatartásért való helytállás megkövetelése érdekében bevezetett objektív szankció csak kiegészítő szerepet tölthet be, alapvetően nem léphet a vétkességi alapon nyugvó, szabálysértési szankciók helyébe. Az objektív felelősség megállapíthatóságának szintén feltétele a szabálysértés tárgyi oldalának megvalósulása, azonban – szemben a szubjektív felelősséggel – az alanyi oldal vizsgálata nem a vétkességhez, hanem közigazgatási bírság esetén az üzemben tartó (használó) személyéhez kötődik, függetlenül attól, hogy ő követte-e el a közlekedési szabályszegést. Ily módon e felelősségi forma – mivel nem vétkességi alapon nyugvó, ezért – nem illeszthető a szabálysértési jog rendszerébe, hanem csak ezen kívül, a közigazgatási hatósági eljárás szabályai szerint értékelhető. Elválík tehát a két eljárás aszerint, hogy a vétkesség tisztázásának szükségessége a szabálysértési eljáráshoz kötődik, míg a szabályszegés ténye indokolja az üzemben tartó felelősségének közigazgatási eljárás keretében történő megállapítását.¹⁵

Az objektív felelősség intézményének bevezetésével az egyes szabálysértésekről szóló kormányrendeletből¹⁶ nem kerültek ki a fokozottabban védett jogsértések. Megállapítható tehát, hogy párhuzamosság alakult ki a szabálysértési norma által szankcionált jogsértéstípusok és az objektív felelősség jogsértéstípusai között, amely bár szabályozott, mégis létező párhuzam. A Kkt. 21/B § (2) bekezdése szerint ugyanis helyszíni bírság, továbbá szabálysértési eljárásban pénzbírság nem szabható ki azzal szemben, akivel szemben a szabálysértés alapjául szolgáló előírás megsértése miatt közigazgatási bírság kiszabásának van helye. A jogalkotó tehát az objektív felelősség intézményét tekinti primer szerepűnek, és csupán másodlagosnak a szabálysértési normákat. Jól tükrözi a „mögöttes szankció”-t a Kkt. 21. § (3) bekezdése, amelynek alapján közigazgatási bírság kiszabásának kizárólag a külön jogszabály szerinti technikai eszközzel készített és továbbított felvétellel dokumentált szabályszegés esetén van helye. A gépjárműről és annak hatósági jelzéséről felvett készítő eszközre vonatkozó követelményekről szóló GKM-rendelet¹⁷ szerint csak az előírt technikai követelményeknek és feltéte-

¹⁴ 2004. évi CXL. törvény.

¹⁵ Borsodi Károlyné Nagy Erika: Az objektív felelősség kérdése a közlekedési szabályszegéseknél. In: Torma András (szerk.): Ünnepi tanulmányok Prof. Dr. Kalas Tibor egyetemi tanár oktatói munkásságának tiszteletére. Z-Press Kiadó, Miskolc, 2008, 67–72. o.

¹⁶ 218/1999. (XII. 28.) kormányrendelet.

¹⁷ 18/2008. (IV. 30.) GKM rendelet.

leknek megfelelő dokumentáló eszközök alkalmazásával készülhet képi felvétel, ez alól csupán egyetlen hatóság, a rendőrség kapott felmentést 2012. december 31-ig. Abban az esetben, ha a felvételt nem az előírt feltételeknek megfelelő eszközzel készítették, az objektív felelősség szabályai nem érvényesülhetnek, viszont szabálysértési eljárás még indulhat, hiszen ott nincs e szigorú követelmény. Viszont, ha a felvétel értékelhetetlen, vagy ha képi dokumentáció sem áll rendelkezésre – alkalmas bizonyíték híján –, sem az egyik, sem másik eljárás megindítása nem célszerű. Az előbbi példával szemlélítve, meglehet, hogy a rendőrségnél – a GKM-rendelet hatálybalépése után használatba vett – kamera rögzít egy szabályszegésről felvételt, amelyen azonosítható a forgalmi rendszám, de mivel a technikai eszköz felvétele nem használható fel az objektív felelősség körén belül – és mivel jogszabály nem zárja ki –, akár szabálysértési eljárás is kezdeményezhető. Mindez azért lehet fontos, mert ugyanazon szabályszegések esetén előfordulhat, hogy eltérően készült képi felvételek miatt, a közigazgatási ügyben jóval súlyosabb szankció sújtja az üzemben tartót, mint a szabálysértési eljárásban az elkövetőt.

Az objektív felelősség új fejezetet nyitott a közúti közlekedés hazai ellenőrzési és bírságolási történetében és gyakorlatában, hiszen egy komplex – jogi, technikai és informatikai – vívmány is, a hatalmas mennyiségű szabályszegést ugyanis szükséges teljesen új eljárási és műszaki szisztémák alapján kezelni, amihez igazodnia kell egy szakmailag teljesen felkészült jogalkalmazó (rendőri, bírói) rendszernek is. Az e követelménynek való szakmai megfelelést indokolja még az egyes szabályszegésekhez a jogalkotó által rendelt nagyobb összegű bírság szankció, amely megkívánja azt is, hogy a lehető legkevesebb jogi anomália alakuljon ki a jogalkalmazói gyakorlat során. Bár számos eljárásjogi kérdés kapcsán (például közigazgatási hatósági eljárási norma és a Kkt. viszonya, határidők számítása stb.) is felvetődött konkrét ügyekben dilemma, szakmai munkánkban mégis elsősorban az anyagi jog, és itt kifejezetten a közlekedési normák vonatkozásában vizsgálódunk.

A jogalkotó által a KRESZ szabályaiból kiemelt szabályszegések balesetmegelőzéssel összefüggő fajsúlya – a megengedett legnagyobb sebesség és a vasúti átjárón történő áthaladás szabályai kivételével – nem azonos. Ezt támasztja alá a már említett egyes szabálysértésekről szóló kormányrendelet III. fejezetének szerkezete is, amelyben önálló tényállásként fogalmazták meg a sebességkorlátozás jelentős túllépését, a vasúti átjárón áthaladás szabályainak megsértését, és az objektív felelősség által büntetett összes többi (kivéve a természetvédelmi) szabályszegés a közúti közlekedési szabályok kisebb fokú megsértése tényállás keretei között kap helyet.

Ha megvizsgáljuk a lehetséges elkövetési magatartásokat, akkor a természetvédelmi előírások megszegését leszámítva, a bevezetett új bírságfajta gyakorlatilag csak a KRESZ szabályainak megszegését szankcionálja. Azok közül is azokat, amelyeket korábban is szankcionált a hazai tételes jog, a joggyakorlatban azonban hihetetlen méretű latencia jellemezte a jogsértéseket. A felderített jogsértések esetén nincs mérlegelési joga a cselekmény társadalomra veszélyességének megítélésében, míg a korábbi szabályozásban volt. Hiszen a szabálysértési szankció alkalmazása esetén a társadalomra veszélyesség csekély foka mentesíthetett a felelősségre vonás alól.¹⁸

Sebességtúllépés

A statisztikai adatokat megvizsgálva 2009-ben a sérüléssel járó balesetek csaknem 28 százalékát¹⁹ a sebességtúllépések alkotják, ezért a védett szabályok közül ez bizonyul a leginkább preferáltnak. Önmagában azonban egy sebességhatár túllépése még nem feltétlenül hordoz magában veszélyt (balesetveszélyt), mivel egy alacsony korlátozás (például 20 km/h) nem szükségképpen a balesetveszély elhárítását szolgálja, hanem az út kezelőjének polgári jogi mentesülését is jelentheti. A legjelentősebb probléma az úton zajló munkálatok, útépitések kapcsán mutatkozik, amikor a kivitelező által korlátozott sebességet szükséges betartaniuk a járművezetőknek, akár hosszabb szakaszon, a következő korlátozás feloldásáig. Előfordul az is, hogy a kivitelező által befejezett terület műszakilag már nem igényel sebességszökkentést, de az el nem távolított jelzőtábla még mindig szükségképpen korlátoz. A szabályszegés tényleges alapja ez esetben nem vitatható, morális jellege azonban mindenképpen. És mivel az objektív felelősség körében a méltányosság nem alkalmazható, a szabályszegés ténybeli alapja így nem kap külön értékelést. A sebességtúllépések körében alkalmazott szankcióknál fontos lenne tehát annak megvizsgálása is, hogy mely közúti jelzések szolgálnak egy útszakaszon ténylegesen a balesetveszély elhárítására, és melyek azok, amelyeknek nincs ilyen szerepük. E vizsgálat – álláspontunk szerint – lakópihenő övezetnél nem merülhet fel, hiszen e terület épp az ott lakók nyugodt pihenését szolgálja, amelyet az ott lakók, illetve oda látogatók által használt gépjárművekkel is tiszteletben kell tartani.

¹⁸ Nagy Mariann (2008): i. m. 9. o.

¹⁹ Saját megállapítás. Forrás: Közlekedési balesetek 2009... i. m.

Érdemes megvizsgálni a sebességtúllépés „túlsó oldalát” is, a nagyobb sebességek vonatkozásában. A rendelet rendelkezésének melléklete sávosan határozza meg a sebességtúllépési értékeket km/órában, amihez megfelelő bírságösszegeket rendel. A megengedett sebesség és a bírság alsó határa közötti zóna adja a szabálysértési értéket, amelynek esetén csak szabálysértési eljárás folytatható le a gyorsajtó ellen. Megfigyelhető a rendelet mellékletében, hogy a bírságösszegek tekintetében nem tesz jelentős különbséget a nagyobb, például 130 km/h-t és a kisebb, például 30 km/h-t meghaladó túllépések tekintetében, mivel a 155 km/h-val és az 50 km/h-val haladó jármű üzemben tartója is ugyanazt a harmincezer, míg az ugyanahhoz a korlátozáshoz tartozó 205 km/h-val és a 80 km/h-val közlekedő is kilencvenezer forint bírságot fizet, holott a két sebesség veszélyértéke nagyon más. Igaz lehet azonban az az okfejtés is, hogy egy forgalmasabb belváros zsúfolt – gyalogátkelőhelyektől szabdalt – szakasza sok tekintetben nagyobb veszélyforrás lehet, mint egy a sebességet jócskán túllépő, mégis egy csendes, gyér forgalmú autópályán történő közlekedés. Mivel a bírságösszegek előre meghatározott mértéket képviselnek, és annak mérséklésére nincs mód, ezért a jogalkalmazó ebben a tekintetben is korlátokba ütközik, arra tekintettel, hogy a szabályszegés mellett jelenlévő „környezet” gyakorlatilag nem kap értékelést. A szabálysértésekről szóló törvény²⁰ (Sztv.) ezzel ellentétben az objektív és a szubjektív tények megítélését is megkívánja az ügyek elbírálásakor, ahol méltán kap elismerést a jog „igazságérzete”.

A sebességhatárok betartása természetesen akkor várható el a közlekedéktől, ha a korlátozás tényéről kellő időben tudomást szereznek. Az egyes jogeseteknél külön vizsgálat tárgya kell hogy legyen az, ha az ügyfél úgy nyilatkozik, hogy a cselekmény idején a közúti jelzés nem volt a helyén, mert azt például eltulajdonították, vagy a KRESZ-tábla az eset óta már eltűnt. Az eljáró hatóságoknak szükséges e tények felmerülésekor a felvételek alapján eldönteniük, hogy elfogadható-e a kifogás, vagy sem. A Kkt. idevonatkozó rendelkezése megköveteli a képi felvétel elkészítését az objektív felelősséghez, de nyitott kérdést hagy afelől, hogy a felvételen a szabályszegést elkövető gépjármű mellett a korlátozó jelzés is látható legyen-e. A bizonyítás érdekében – különösen a vitatható helyzeteknél – a „pluszelem” nyilvánvaló, sőt sok esetben már nélkülözhetetlen is (például sebességkorlátozó tábla). A pontos tények birtokában így elkerülhető, hogy az ügyek nagy számában vitatott kérdés legyen az egyes közlekedési jelzések „jelenléte”, illetve azok működése.

²⁰ 1999. évi LXIX. törvény.

Nagyobb szakmai probléma viszont, ha olyan helyen készül felvétel, ahol köztudomású, hogy lakott területről van szó, a jelzést pedig épp megrongálták, eltulajdonították, vagy csupán az a helyéről kidőlt, vagy elfordult. Ezeknél az eseteknél természetesen vizsgálat tárgya kell hogy legyen az is, hogy az ügyfél mennyire ismeri az adott helyszínt, ott lakik-e, valamint a környezet alapján nyilvánvaló-e a lakott terület jellege.

A sebességtúllépésre telepített objektív felelősség további problémája, hogy kvázi kiüriti a sebességkorlátozás jelentős túllépése szabálysértés²¹ tényállásának alkalmazhatóságát, és ezzel együtt az Sztv.-ben írt rendelkezések alkalmazhatóságát, a súlyosbító és enyhítő körülmények mérlegelését. Természetesen a Kkt. 21/B §-a alapján – a közigazgatási eljárás mellett párhuzamosan – szabálysértési eljárás is indulhat, amelyben azzal szemben, akivel szemben közigazgatási bírság szabható ki, pénzbírság kiszabására lehetőség nincs, további szabálysértési jogkövetkezmények (például járművezetéstől eltiltás) azonban alkalmazhatók.²²

Nem rögzítették a szükséghelyzet és végszükség esetén követendő eljárást sem, így nem kizárt, hogy az objektív felelősség elve alapján szankcionálható személy valójában nem követ el szabálysértést²³. A jogalkotó továbbá arra sincs figyelemmel, mekkora jogbizonytalanságot okoz, hogy nem szabályozták azt az esetet, amikor halmazatban olyan cselekményeket követnek el, amelyek közül egyesek közigazgatási bírsággal is sújthatók, mások azonban kizárólag szabálysértési eljárásban bírálhatók el.

Megfigyelhető továbbá, összevetve a rendelet szankciórendszerét a nyugat-európai országok hasonló jogi szabályozásával, hogy a magyar struktúra nem kellően differenciált, és kizárólag a bírságolási oldalt domborítja ki, ezzel erős kritikai megfogalmazást váltva ki a jogalkalmazókból. A preventív célokat jobban erősítené, ha az objektív felelősség megállapítása után nem csupán a rendeletben felsorolt mértékű pénzbeli szankció kiszabására volna lehetőség, hanem büntetőpont és a járművezetéstől eltiltás is szóba jöhetne. Abban minden közlekedésjog-alkalmazó egyetért, hogy az enyhe vagy közepes súlyú közlekedési devianciák visszaszorításában elsősorban a járművezetéstől eltiltást kiszabó vagy ilyen büntetést kilátásba helyező hatósági intézkedések útján lehetséges eredményt elérni²⁴.

²¹ 218/1999. (XII. 28.) kormányrendelet 43. §.

²² III. 1.3. AB határozat.

²³ Az Sztv. 8. § szerint felelősséget kizáró körülmény áll fenn, ha valaki kényszer vagy fenyegetés hatása alatt, tévedésben, jogos védelemben vagy végszükségben követte el a szabálysértést.

²⁴ Kovács Kázmér: Az objektív felelősség első fél éve. Magyar Jog, 2009/3., 153. o.

Ez a differenciált szabályrendszer kevésbé közvetítené a társadalom számára, hogy a kellő anyagi forrással büszkélkedők számára ez nem kellően visszatartó hatású. Hosszú távon ezek az elkövetők nem fogják csökkenteni a baleseti statisztikát, mivel a szabálysértések rendszeres elkövetőit nem tiltják el a járművezetéstől, így a bírság megfizetésével az elkövető szabadulhat az egyéb következmények alól.²⁵

Németországban a motorkerékpárookra és az utánfutóval közlekedő személygépkocsikra, a tehergépjárművekre elkülönült szabályozás vonatkozik, mint a személygépkocsikra²⁶. A sebességtűl lépés esetén a jogalkotó különbséget tesz a szankcióban az elkövetés helye szerint is.²⁷ A sebességtűl lépés mértékétől függően három fokozat létezik: az első szakaszban kizárólag pénzbeli szankciót, a másodikban ehhez fűződően büntetőpontot, majd harmadsorban – mindezeket kiegészítve – járművezetéstől eltiltást is kapcsol. Természetesen a bírság összege sávosan, progresszívan emelkedik a többi kapcsolódó hátrány súlyosításával egyidejűleg.²⁸ A lakott területen belüli sebességtűl lépés bírságmértéke magasabb, mint a lakott területen kívüli elkövetés esetén alkalmazandó joghátrány.

Vasúti átvijáron áthaladás

A vasúti átvijáron áthaladásra vonatkozó rendelkezések a KRESZ által is a legfokozottabban védett területek egyike, így méltóképp utalható az objektív felelősség körébe. A balesetek bekövetkezése a közút–vasút szintbeli kereszteződésben csekélyebb, a balesetek kimenetele azonban rendkívül súlyos. A KRESZ korábbi módosítása a vasúti átvijáron területén is megkövetelte lakott területen belül a 30 km/h, lakott területen kívül pedig a 40 km/h sebességet. Így bár a jogalkotó az objektív felelősség körében fokozta az átvijáron védeltségét, de bizonyításkor megnehezíti az eljáró hatóságok helyzetét, ugyanis a „védett szakasz” általánosságban rövidebb távolságon állt fenn, a sebesség-

²⁵ Uo. 152. o.

²⁶ Részletesen: www.bussgeldkataloge.de.

²⁷ Ekként például: innerhalb geschlossener Ortschaften (vagy) außerhalb geschlossener Ortschaften (z.B. Landstraße, Autobahn, auch in Baustellen). www.bussgeldkataloge.de

²⁸ Ekként például: Lakott területeken kívül 10 km/h 10 euró; 11-15 km/h 20 euró; 16-20 km/h 30 euró; 21-25 km/h 70 euró + 1 pont; 26-30 km/h 80 euró + 3 pont; 31-40 km/h 120 euró + 3 pont; 41-50 km/h 160 euró + 3 pont + egy hónap járművezetéstől eltiltás; 51-60 km/h 240 euró + 4 pont + 1 hónap járművezetéstől eltiltás; 61-70 km/h 440 euró + 4 pont + 2 hónap járművezetéstől eltiltás; 70 km/h felett 600 euró + 4 pont + 3 hónap járművezetéstől eltiltás. www.bussgeldkataloge.de

ellenőrző készülékkel a vasúti átjáró kezdete jelzőtáblától az átjáróig kellett értékelhető felvételt készíteni. Nehezítette a sebességkorlátozás végének megítélését a jogszabály, mivel a „vasúti átjáróig” kifejezéssel pontosan nem jelölte meg azt, hogy a vasúti átjárót biztosító fényjelző készülék, az úgynevezett „András-kereszt” vagy a vasúti sín pár (vágány) oldja-e fel az előírt sebességhatárt a vasúti átjáró területén. Az utak forgalomrendezéséről és a közúti jelzések elhelyezéséről szóló KM-rendelet²⁹ vasúti átjáróra vonatkozó fogalma is akként rendelkezik, hogy „*útnak vasúti pályával való szintbeli kereszteződése. Rése a vasúti átjárónak az úthoz tartozó járda vasúti pályával való kereszteződése. Nem minősül azonban vasúti átjárónak az útnak közúti vasúti (villamos-) pályával való kereszteződése.*”

A KRESZ legújabb változása e sebességkorlátozásra vonatkozó szabályt már kivette a közlekedési normák köréből.

A KRESZ 39. §-a azonban továbbra is kimondja, hogy a vasúti átjárót megközelíteni csak fokozott óvatossággal szabad. A fokozott óvatossággal összefüggő sebességcsökkentés tehát – jogszabályi kötéserő nélkül is – elvárható, hiszen csak mérsékelt sebesség mellett lehet meggyőződni a vasúti pálya forgalmáról. Való igaz azonban, hogy a vasúti pálya környezete változó, nem érdemes általánosságban a KRESZ-ben korábban szabályozott alacsony sebességhatárban gondolkodni. Az elv azonban pozitív, és a „konkrét vasúti átjáróra szabott” sebességhatár továbbra is meghatározható lehetne a KRESZ-ben, ezzel együtt büntethetővé válna az objektív felelősség körében is.

A vasúti átjáró előtti megállásra és ráhajtásra vonatkozó szabályok megszegésénél fontos hangsúlyozni a bizonyítás fontosságát, mert releváns tény lehet a vasúti átjáró fényjelző készülékének, valamint a sorompó rudak működése. Mivel a már említett Kkt. és a GKM-rendelet szerint csak képi felvétellel rögzített lehet a szabályszegés, folyamatos képfelvétel hiányában nehézséget okozhat a hatóságnak a „pillanatnyi” állapot elemzése (például csak kézi fényképezőgép van a rendőrnél, és menet közben észleli a szabálysértést). Ez a nehézség különösen akkor kerülhet előtérbe, ha a vasúti átjáró készülékének hibás állapotát kellene bizonyítani, és a kép (csak egy!) a szerkezet „kialvás” szakaszában készül, illetőleg ha fontos annak bizonyítása, hogy valóban megállt-e a gépkocsi a vasúti átjáró előtt, vagy világított-e a gépkocsi féklámpája. Mindeme szabályszegések tehát akkor bizonyíthatók kellően, ha rendelkezésre áll megfelelő sorozatkép vagy videofelvétel.

²⁹ 20/1984. (XII. 21.) KM rendelet.

Láthatjuk ebben az esetben is, hogy a tárgyi oldalból a hatóság csak a jogsértést tudja bizonyítani, de azt nem, hogy ki követte el. Ezért tehát a bizonyítási terhet megfordítja, és nem a szubjektív oldalon enged kimentést az üzemben tartónak, hanem a tárgyi oldal egyik legfontosabb elemét, a jogsértő cselekmény alanyára vonatkozó bizonyítási terhet is az üzemben tartóra hárítja, de úgy, hogy korlátozza az ellenbizonyítás eszközeit. A klasszikus objektív felelősség csak az alanyi oldalon enyhíti a bizonyítási terhet, illetve fordítja meg.³⁰

A GKM-rendelet I. számú mellékletének előírásai szerint az ellenőrző berendezésnek alkalmasnak kell lennie a Kkt. 21. § (1) bekezdés a)–g) pontjaiban meghatározott előírások megszegésének digitális állóképfelvétel, illetve a kezelő által beállítható képfelvételi gyakorisággal készülő digitális állóképekkel álló felvételsorozat formájában történő dokumentálására. A technikai berendezéseknek tehát alkalmazkodniuk kell a szabályszegéstípushoz is, hiszen ott, ahol elégséges lehet egy felvétel készítése a jogsértés tényéről (például sebességtúllépés, megállás stb.), egy másik normaszegésnél – ahol folyamatos képrögzítés szükséges – már kevésnek bizonyulhat.

A vasúti átjárót érintő szabályszegéseket – azok veszélyességére tekintettel – érdemes a jogalkotó szempontjából egyféle bírságfajttával sújtani, ugyanis a KRESZ 39. §-ában további, szintén fokozottabban védendő „tényállási elemek” is szerepelnek, amelyek megszegése tekintetében csupán a szabálysértési eljárás áll rendelkezésre [például vasúti átjárón elakadó gépkocsi, 39. § (7) bekezdés].

Fényjelző készülékek

A járműforgalom irányítására szolgáló fényjelző készülékek szempontjából a tilos jelzés figyelmen kívül hagyása nem maradhat következmény nélkül, vitathatatlan a büntetés indoka. Más a helyzet azonban a sárga jelzés tekintetében, ahol még a KRESZ szabályai sem egyértelműek, s mindez a jogalkalmazót is nehéz helyzet elé állítja. A KRESZ 9. § (4) bekezdés c) pontja ugyanis úgy rendelkezik, hogy a „...*mutató folyamatos sárga fény a forgalom irányának a megváltozását jelzi: az útkereszteződésnél – a kijelölt gyalogos-átkelőhely, illetőleg a megállás helyét jelző útburkolati jel, ezek hiányában a fény-*

³⁰ Nagy Mariann (2008): i. m. 11. o.

jelző készülék előtt – meg kell állni; ha azonban biztonságosan megállni már nem lehet, az útkereszteződésen mielőbb át kell haladni; [...]”

A jogszabály „biztonságosan megállni” és „át kell haladni” jelentése nem teremt egyértelmű helyzetet, mivel a forgalmi szituációk során a gépjárművezető megítélése az, hogy gépjárművével, adott haladási sebesség mellett a kereszteződés előtt valóban biztonságosan meg tud-e állni. Így valójában szubjektív elemek is keveredhetnek e szabályszegésekbe, és sok esetben az egyes jogesetek elbírálásakor „nézőpont kérdése” a vitatott helyzet megítélése. Épp ezért sokszor lehetetlen egy-egy fényképfelvételből eldönteni eme élethelyzeteket.

Célszerű tehát annak jogalkotói szempontból való megvizsgálása, hogy valóban kezelhető-e e jogintézményen belül – ahol általánosságban egy fényképfelvétel alapján kerül sor döntésre – a sárga jelzés körüli anomália, vagy a szabálysértési jog nyújt-e megnyugtatóbb megoldást e szabályszegések megvalósulása esetén.

Következetesebbé válna továbbá a rendelet rendelkezése, ha a közúti jelzések „logikai sorrendjéből” nemcsak a forgalomirányító fényjelző készülék jelzéseinek, hanem az ezt megelőző rendőri karjelzések betartásának elmulasztását is szankcionálná.

Megállás és várakozás

Az előbbiekkal ellentétben a megállásra és várakozásra vonatkozó szabályok hordozzák talán a legkevésbé magukban a balesetveszély forrását, ezért, álláspontunk szerint, elegendő lenne kizárólag szabálysértésként kezelni, és ki kellene iktatni a rendelet hatálya alól. Érdemes azonban idézni az AB-határozatot, amely szerint: „*még a megállásra (fényjelző készülék észlelésének akadályozása; útkanyarulatban, bukkanóban, útkereszteződésben, gyalogátkelőhely közvetlen környezetében történő megállás) és a várakozásra (három külön úttesttel rendelkező út középső úttestjén történő várakozás; a szabályosan várakozó másik jármű megközelítésének vagy elindulásának akadályozása) vonatkozó közlekedési szabályok megszegése esetén is előállhat veszélyhelyzet*”, és ennek alapján: „*A veszélyhelyzetek és károk megelőzése érdekében nyomós közérdek fűződik a közlekedési szabályok minden egyes közlekedő általi betartásához és az állam általi szigorú, következetes betartatásához.*”³¹

³¹ IV. 2.2. AB határozat.

A rendeletben szabályozott megállás és várakozás szankciói jelentik az egyik legproblematisabb területet, elsősorban a következők miatt:

- *A megállást jelző táblákat az út kezelői nem minden esetben körütekintően helyezik ki.*

A KRESZ és a már említett KM-rendelet is előírja, hogy a megállni tilos jelzőtábla hogyan helyezhető el. Az intézkedő rendőrnek nem lehet kötelessége annak megállapítása, hogy a tábla kihelyezése mennyire jogszerű (például garázsajtóra kihelyezett közlekedési tábla), ez a közút kezelőjének a feladata.

- *Nem egyértelmű a kiegészítő jelzőtáblák figyelembevétele.*

A rendelet felsorolja azokat a jogszabályhelyeket, amelyeket védeni kíván. Szűk értelmezés keretében, a KRESZ 15. § (1) bekezdés a) pontjában jelölt jelzőtáblával együtt kihelyezett – a tábla hatályát kiterjesztő kiegészítő (például útpadkán történő megállás tiltása) – jelzések alapján megvalósuló jogsértések nem tartoznak az objektív felelősség körébe, hiszen a rendelet melléklete ezt külön nem jelöli. A szabályszegések elkövetői a szabálysértési jog alapján bírsághatók.

Ellenben az „általánosnál kevesebb” beletartozik a hatályba, hiszen egy jogsértés szegmensét vagy korlátozott részét rendeli csak büntetni (például időszaki korlátok).

Tág értelmezés szerint – amely állásponttal mi is egyetértünk – minden kiegészítő elem, amelynek kihelyezése a „Megállni tilos” jelzőtáblával együtt történik, alapot ad az objektív felelősség bírságára, mivel e jelzőtábla nélkül más jelzésnek nincs külön értelme, így evidens, hogy a már említett KRESZ 15. § (1) bekezdés a) pontjának megsértése minden esetben megvalósul.

- A várakozni tilos jelzőtábla nem tartozik az objektív felelősség védett területe közé, megsértése esetén csupán szabálysértési eljárás indítható.
- Várakozás esetén az út menti ingatlanra történő behajtás akadályozása nehezen értelmezhető a tulajdonos érdekében parkoló járművek esetében, illetőleg a tulajdonosok helyzetét is megnehezítheti egy olyan parkoló jármű, amely miatt a vezető „kénytelen” más szabályszegést is elkövetni.

„Nem minősül forgalmi okból történő megállásnak a kapubejárat előtt a behajtásban akadályozott gépkocsi miatt a »megállni tilos« tábla alatt történő várakozás.”³²

³² BH, 2010/109.

- Azok a megállási szabályszegések, ahol távolság meghatározása történik a KRESZ-ben, nehezen rögzíthetők, mérhetők (például úttestek széleinek metszéspontjától számított öt méter, ahol még sokszor a „metszéspont” meghatározása sem könnyű feladat), fényképek alapján döntési nehézséget okozhatnak.
- Záróvonal, kijelölt gyalogos-átkelőhely megítélését nehezíti a havas, jeges felület, mivel az útburkolati jelek nem minden esetben láthatók.
- Nem tisztázott az úgynevezett „állapot-szabályszegések” helyzete, amikor is egy gépjármű hosszabb időn keresztül áll szabálytalanul, és az ellenőrző hatóság időben egymástól függetlenül készít ugyanarról a járműről több felvételt.

Itt tulajdonképpen elkezdődik egy jogsértés, amely az üzemben tartónak róható fel, és egészen addig tart, amíg a jármű újabb elmozdítására nem kerül sor. A megítélésnél közömbös, hogy az üzemben tartó miért helyezte el szabálytalanul a gépkocsiját, mivel jogszabály kizárja a méltányosságot. Bár e tekintetben nincs konkrét jogi norma, igazságos döntéshelyzetet adó hozhat, ha csupán az „első” szabályszegést bírálják el.

Az előbbi okok különösen arra mutatnak rá, hogy egy-egy szabályszegés észlelésekor megállás nélkül, csupán képi rögzítéssel nehezen képzelhető el a teljes körű és megnyugtató bizonyítás a megállás és várakozás körében. A szabályszegések közül itt vetődik fel az egyik legtöbb méltányosságra okot adó körülmény; erről később még lesz szó.

Behajtás tilalma, korlátozott övezet, kötelező haladási irány

A behajtás tilalmára, a korlátozott övezetre és a kötelező haladási irányra vonatkozó szabályok megszegőivel – ellentétben a korábban tárgyalt szabályszegésekkel, ahol többnyire statikus ellenőrzés történik – mozgásban, az ellenőrző hatóság által menet közben, dinamikusan is bekövetkezhet bármilyen kontroll. Az alkalmas képi felvételt megkívánó szabályszegés rögzítése így gyakran csorbát szenved, hiszen a rendőr esetleg csupán érzékszervével (szemmel), és nem technikai berendezéssel észleli a szabályszegést. Természetesen az is megtörténhet, hogy a behajtási tilalom ellenére az útszakaszon megálló vagy várakozó gépjármű ellenőrzése történik, ahol ugyanúgy kons-

tatálható a szabályszegés ténye. Ez esetben nem okoz külön nehézséget az álló jármű lefényképezése.

Egyirányú utcában – a menetiránnyal szemben – a bal oldalon parkoló gépjármű esetében sokszor nem dönthető el egyértelműen, hogy a haladási irányból közlekedő jármű szabálytalan módon megfordult-e (például az ingatlana elé), vagy alapvetően a „Behajtani tilos” tábla jelzése ellenére hajtott be az utcába. Mivel az „érkezés módja” gyakran nem tisztázható a helyszínen, célszerű közigazgatási eljárás indítása, de abban az esetben, ha az eljárás során mégis más következtetésre jut a hatóság – a szabálytalan megfordulás miatt –, csupán szabálysértési eljárás kezdeményezhető.

Nagyobb nehézséget okoz a behajtás tilalmával együttesen kihelyezett kiegészítő táblák figyelembevételére („kivéve célforgalom”, „kivéve engedéllyel”, „kivéve áruszállítás” stb.).

A jelen szabályozás alapján az *áruszállítási céllal* közlekedő gépjármű részére semmilyen külön okmány nem szükséges annak igazolására, hogy az adott területre behajthat. Az áruszállító jármű folyamatos fel- és lerakodásához szükséges idő egyszerűbben megállapítható lehet egy „klasszikus”, például tehergépkocsiról történő pakolási tevékenység során. Viszont napjainkban már nemcsak teherjárművel, hanem személygépkocsikkal is szállítanak árut, és nemcsak üzletbe, hanem garázsba, telephelyre, lakásba stb. is rakodhatnak, így egy ellenőrzéskor – különösen, ha senki sem tartózkodik a járműnél, mert mondjuk a vezető végzi e tevékenységet is – a parkoló gépkocsi helyzetéből nem állapítható meg a megállás célja. Így előfordulhat, hogy a rendőr ellenőrzése közben senki sem mutatkozik, hogy áruszállítást végezne, ezért a hivatalos személy abban a hiszemben lehet, hogy csupán egy szabálytalanul parkoló gépjárművel áll szemben, és emiatt nem fordít külön figyelmet az áruszállítási tevékenység ellenőrzésére. Az ügyfél pedig csupán az eljárás idején hivatkozik e tényre, amikor már nehezen állapítható meg a „kérelem jogossága”.

A „*kivéve célforgalom*” jelzőtábla szintén nem vonatkozik arra a járműre, amelynek úti célja a táblával megjelölt úton vagy övezetben van. Az e kiegészítő tábla hatálya alatt az objektív felelősség körében indult eljárások során szintén felmerülhet az előző pontban említett probléma, hogy csupán a felbontások idején jut a hatóság tudomására az az információ, hogy az illető valóban jogosan járt a kérdéses területen.

A „*kivéve engedéllyel*” feliratú kiegészítő tábla elhelyezésekor az útra engedéllyel bíró járművel szabad behajtani. Az engedélyt az út kezelője adja ki, a korlátozással érintett területen lakó, ott telephellyel bíró, vagy oda (onnan)

áruszállítást végző természetes személy, jogi személy és jogi személyiséggel nem bíró gazdasági társaság számára. A KRESZ (zseb)könyvek korábbi kiadásaihoz – az egységes értelmezéshez és alkalmazáshoz – fűzött útmutató szövegek, magyarázatok között még szerepelt, hogy az útra behajtó jármű vezetője az engedélyt köteles magánál tartani, illetve a tábla utáni területen történő várakozás esetén a jármű szélvédője mögötti területen, jól látható helyen elhelyezni. Így könnyebben ellenőrizhető volt egy-egy jármű behajtása az adott területre. Tekintettel azonban arra, hogy jogszabály nem követeli meg a helyszíni „szélvédős igazolást”, ezért a rendőrség csak úgy győződhet meg teljes bizonyossággal arról, hogy valóban jogszerűen tartózkodik valaki az adott területen, ha már a helyszínen igazoltatja a közlekedőt.

A *mozgáskorlátozottak* számára a KRESZ 14. § (13) bekezdése tesz „engedményt” elsősorban a „mindkét irányból behajtani tilos” jelzőtábla vonatkozásában. Az úti cél igazolása és a más útvonal hiánya jogossá teszi a mozgáskorlátozottnak, illetve az őt szállító jármű vezetőjét, hogy gépjárművével behajtsa, de az 51/A § alapján az engedélyre utaló jelzésnek a „járművön” rajta kell lennie.

A KRESZ nem szabatos meghatározása zavart okozhat, hiszen nem ad egyértelmű iránymutatást arra vonatkozóan, hogy a „jelzés” érvényes engedélyt vagy matricát takar, illetve hogy a jogosultságot igazoló kártyát a járművön (járműben) hol kell elhelyezni. Nyilván legkézenfekvőbb a kártyának a jármű első szélvédőjén vagy a mögött való elhelyezése, de a közlekedési jogszabály alapján akár a jármű más részén is elhelyezhető az említett jelzés. A mozgásában korlátozott személy parkolási igazolványáról szóló³³ rendelet azonban a KRESZ-nél pontosabban határozza meg azt, hogy használatkor az igazolványt a jármű szélvédője mögött úgy kell elhelyezni, hogy előlapja a hatályosság és a jogosultság ellenőrzése céljából látható legyen. (Illetve a mozgáskorlátozott-igazolvány hátlapján olvasható ez a tájékoztatás: „*Használatkor az igazolványt a jármű szélvédője mögött úgy kell elhelyezni, hogy előlapja ellenőrzés céljából tisztán látható legyen.*”)

Mint látható, az érvényes jelzés vagy engedély elhelyezése tekintetében a két jogszabály között sincs összhang, így a jogalkalmazó megítélése is változó lehet, és ez eltérő intézkedési módokat és eljárásokat is előidézhet. A másik fontos szempont az objektív felelősség körében készített felvételek során az, hogy az „igazoló okmány” hiánya rögzítve legyen, mert így a későbbi panaszok is elkerülhetők.

³³ 218/2003. (XII. 11.) kormányrendelet 8. § (1) bekezdés.

Meg kell említeni, hogy a megállási tilalmak sajnálatosan nem teszik lehetővé azt, hogy egy mozgásában – akár súlyosan – korlátozott személy „kedvezményt” kapjon olyan útszakaszokon, ahol a megállás bár tilos, mégis a közút szerkezete lehetővé teszi a rokkantakat szállító járművekkel való megállást. Napjainkban az akadálymentes közlekedés fejlesztése érdekében ez már fontos szempont lehet.

Autópálya leállósávjának igénybevétele

Ismét utalnunk kell arra, hogy itt is többnyire dinamikusan észlelt jogsértéstípusról van szó, tehát a technikai eszköznek „azonnal” rendelkezésre kell állnia. E szabályszegésfajta nem annyira elterjedt, mint az előbb említettek, mégis mint jelenség megtalálható, csak számszerűen kevesebb. A rendőrnek ahhoz, hogy megállapíthassa az autópálya leállósávján állás szabályosságát (például műszaki hiba), vagy a leállósávon közlekedés okát, mindenképp intézkednie kell, máskülönben az „utólagos kifogás” nem lesz cáfolható.

Mint már jeleztük, a jogszabály nem ad módot méltányosságra, célszerű azonban megvizsgálni azt, hogy mi okoz elsősorban problémát a KRESZ-szel összefüggésben.

1. Közlekedési normánk az említett szabályszegések alól jelentősebb „kedvezményt” csupán a *megkülönböztető jelzést használó járművek* vonatkozásában ad, azonban csak akkor, ha a gépkocsi a megkülönböztető fény- és hangjelzést együttesen használja. A rendvédelmi szerveknél, mentőszolgálatoknál stb. azonban rengeteg olyan gépjármű is közlekedik, vagy lát el szolgálatot, amelyen nincs megkülönböztető fény- és hangjelzés. Esetükben – különösen akkor, ha valóban kellően indokolt cél érdekében szükséges megsérteni egy-egy KRESZ-rendeletet (például bűncselekmény, szabálysértés elkövetőjének elfogása, életmentés stb.), semmilyen lehetőség nincs arra, hogy az elkövetett szabályszegés alól mentesülhessen, hiszen sem a Kkt., sem a rendelet nem ad erre külön felhatalmazást. Bár ezeknél az eseteknél ténylegesen megvalósul a jogsértés, a bírság kifizetése azonban mégis morálisan elvethető, hiszen valaki a feladata ellátása közben akár egy újabb – a közrendre, közbiztonságra nagyobb fokban veszélyes – jogsértés elkövetését előzheti meg.

A képi felvételeknél a megkülönböztető fény- és hangjelzés rögzítése is gondot okoz, hisz a fény nem folyamatosan világít, a hangjelzés felvételére pedig nincs mód. Itt is felvetődhet a vasúti átjáróknál már említett prob-

léma, hogy az úgynevezett kialakítási szakaszban történő felvételkészítés nem igazolja annak használatát, ami vitás helyzetet teremthet az eljárásokban. Megnyugtató megoldást ebben a helyzetben is csak a sorozatkép vagy a videófelvétel, továbbá a megkülönböztető fény- és hangjelzés használatát igazoló okmány vizsgálata nyújt.

2. *Műszaki hiba* mint elháríthatatlan tényező bármikor felmerülhet közlekedésünk közben. A KRESZ 56. § (1) bekezdése úgy fogalmaz:

„A vezető köteles a járművet – lehetőleg olyan helyen, ahol a forgalmat nem akadályozza – haladéktalanul megállítani, ha a jármű olyan hibáját észleli, amely balesethez vezethet, különösen, ha elromlott a jármű

- a) *kormány szerkezete,*
- b) *üzemi fékberendezése,*
- c) *összes féklámpája,*
- d) *irányjelző berendezése, kivéve, ha kézzel megfelelő irányjelzés adható,*
- e) *bal oldali első vagy hátsó helyzetjelző lámpája, kivéve, ha a jármű kivilágítása nem szükséges vagy az elromlott lámpa a távolsági fényszórót és a hátsó helyzetjelző ködlámpát kivéve más lámpával helyettesíthető.”*

A „lehetőleg” megfogalmazás arra utal, hogy a járművel csak abban az esetben akadályozhat a járművezető az úttesten, ha valóban nincs esély arra, hogy az elromlott járművet máshol megállítsa. Az említett eszközök meghibásodása esetén – eltekintve a két kivételtől – a jogszabály még meg is tiltja a továbbközlekedést, kivéve, ha a közlekedés biztonságát közvetlenül nem veszélyeztető műszaki hiba esetében a járművel – fokozott óvatossággal, lehetőleg kis forgalmú úton és időszakban – a legközelebbi olyan helyig közlekednek, ahol a hiba elhárítható.

Szintén eshetőlegesen fogalmaz a norma, amely szerint: *„Az elromlott járművet – lehetőség szerint – az úttesten kívül vagy olyan helyen kell elhelyezni, ahol a várakozás nem tilos.”* A KRESZ tehát nem zárja ki azt, hogy indokolt esetben a járművet olyan helyen is elhelyezzék, ahol éppen tilos (például hídon). Álláspontunk szerint ilyenkor nagyobb érdek fűződik a közlekedés biztonságához, mint ahhoz, hogy valaki – akár másokat is balesetbe sodorva – továbbhaladjon, és szabályos helyen álljon meg.

A közlekedési szabály azonban csupán lakott területen kívül kívánja meg az elromlott gépjármű, mezőgazdasági vontató, lassú jármű és fel nem kapcsolt pótkocsi esetében, hogy elakadásjelző háromszöggel meg legyen jelölve, motorkerékpárok vonatkozásában pedig egyáltalán nincs is rá szükség. Az elakadásjelző lámpa használatát ugyancsak lehetőségként jelöli meg. Itt

utalhatunk a Legfelsőbb Bíróság azon álláspontjára, hogy a KRESZ 56. §-ának (7) bekezdésében írt, a vészvillogó bekapcsolására, illetve az irányjelzők egyidejű működtetésére vonatkozó rendelkezések nem kötelező rendelkezések, hanem csupán lehetőséget adó, megengedő szabályok. Az ezekkel nem élés a büntetőjogi felelősséget önmagában nem alapozhatja meg³⁴.

Mindezen szabályok tehát nem teszik könnyen megítélhetővé egy-egy járműhelyzet alapján annak műszaki hibás jellegét. A rendőri ellenőrzéskor egy szabálytalan helyen álló és várakozó járműről nem dönthető el – hacsak annak külső jegyei nem utalnak erre –, hogy műszaki hibás-e. Előfordul az is, hogy a vezetője épp a hiba elhárításán fáradozik, mert éppen telefont keres, vagy segítséget hív. A hatóság így sokszor csak az eljárás idején szerez tudomást fellebbezés kapcsán, hogy a bírsággal sújtott üzemben tartó járműve műszakilag meghibásodott. Természetesen a hibát könnyű bizonyítani, ha rendelkezésre áll a számla vagy bármilyen irat a jármű javításáról, szállításáról. Napjainkban azonban nem feltétlenül szükséges, hogy az állampolgárnak legyen efféle igazolása, különösen akkor, ha csak alkalmi, ismerős általi vagy akár saját javításról, szállításról van szó. Ily módon az eljáró hatóságon múlik annak megítélése, hogy az ügyfél által benyújtott kérelem valóban jogos-e, hiszen e helyzettel akár vissza is élhetnek.

E jogszabályhely hiányossága az is, hogy „nem ad feloldozást” – hasonlóan a megkülönböztető jelzésű járművekhez – akkor, ha valóban (akár igazoltan is) műszaki hiba következik be, és ezzel együttesen más szabályszegés is megvalósul (például műszaki jellegű hiba esetén kötelező lenne értesíteni a rendőrséget). E tekintetben a rendelet rendelkezései sem következetesek.

Mint a két példából is látható, méltánylandó eseményekre bármikor sor kerülhet. A méltányosságra pedig olykor szükség van, hiszen a számtalan közlekedési szituációban adódhat olyan körülmény, amely elkerülhetlenné tesz bizonyos szabálytalanságokat. Az „objektív körülményektől való teljes elzárkózás” nem szolgálja a jog következetes érvényesülését, illetőleg a jövőbeli prevenciót sem. Nem támogatható azonban az sem, hogy bizonyos „kiskapuk” örökös lehetőséget adjanak arra, hogy közlekedésnorma-sértők mentesülhessenek csupán a mentességre okot adó körülményre hivatkozással. A jövőbeli helyes út az lehet, ha minimális – szigorú keretek között meghatározott – méltányosságra lenne lehetőség, de csak a jogalkotó által említett esetekben, nem engedve teret a jogalkalmazó „puha” gyakorlatának, illetve más szempontrendszernek (például anyagi körülményekre hivatko-

³⁴ BH, 1999/196.

zás). A legegyszerűbb megoldás lenne a mentesülésre lehetőséget adó esetek bővítése a KRESZ-ben, így a jövőben a következő jogsértések válhatnak tolerálhatóvá:

- *megkülönböztető jelzés nélküli gépkocsi, amellyel bűncselekmény, szabálysértés elkövetőjét kívánják elfogni, vagy élet- és vagyonmentés céljából veszik igénybe,*
- *házi orvos gépjárműve sürgősségi – életmentő – hívás esetén,*
- *betegszállítást végző gépkocsi és a mozgáskorlátozott által vezetett, vagy őt szállító gépkocsi megállásának engedélyezése tiltott helyen is,*
- *műszaki hiba érvényesíthetősége (a jelzett esetben).*

Összegzés

A hat szabályszegéscsoport fokozott védelme előnyös, mégis az objektív felelősség intézménye nem feltétlenül következetes a KRESZ egyéb rendelkezéseinek gyakori és fokozott veszéllyel járó megsértése tekintetében, amelyek esetében továbbra is szabálysértési eljárásra van csak lehetőség. A balesetek jelentős része történik ugyanis a sebességtúllépések következtében, míg a közvélemény számára ugyancsak elítélendő – és a balesetek jelentős számarányát képviselő – cselekmények, mint az előzés, kanyarodás szabályainak durva megszegése, amelyek fokozott balesetveszélyt indukálnak, az objektív felelősség „hálóján” kívül maradnak.

Mindazonáltal a valóban nagyszámú, de csekélyebb baleseti forrást jelentő járművel történő megállásra és várakozásra vonatkozó, valamint a hazánkban baleseti szempontból nem túl jelentős, az autópálya leállósávjának igénybevételére vonatkozó szabályokat megsértő üzemben tartók kapnak a szabálysértési összegtől eltérő, meglehetősen jelentős összegű bírságot. „Idegen testként” jelentkezik továbbá a jogszabályban a természet védelmére vonatkozó szabályszegések köre, amelynek ellenőrzési és bírságolási gyakorlata még nem teljesen kiforrott. Bár 2009-ben a korábbi évhez viszonyítva, a személyi sérüléses balesetek számának 7,3 százalékos (19 174-ről 17 864-re)³⁵ csökkenése volt tapasztalható a hazai közúti közlekedés körében – ami akár az elrettentő nagyobb összegű bírságösszegeknek is tulajdonítható –, az objektív felelősség intézménye valójában nem minden szegmensében hordozza a prevenciót, ezért mindenképp indokolt a szabályszegések körének új-

³⁵ Saját megállapítás. Forrás: Közlekedési balesetek 2009... i. m.

ragondolása, a KRESZ-szel való nagyobb összhangja. Célszerűnek mutatkozna ugyanis a megállás és várakozás, valamint a behajtási tilalomra, a korlátozott övezetre, a kötelező haladási irányra vonatkozó szabályok további szabálysértésként történő kezelése, valamint a fokozottabb balesetveszélyt hordozó előzés, kanyarodás szabályainak az objektív felelősségi körbe történő beemelése. A szabálysértési felelősségre vonás hatékonyságának javítása is vezethet a közlekedési morál javulásához. Nem elegendő tehát a jogalkotói szándék a közlekedésbiztonság fokozásához, ennek adekvát szabályait anélkül kell kidolgozni, hogy a bevételorientált szemlélet érvényre juttatása egyértelműen meghaladja a jogpolitikai elvek és az alkotmány rendelkezései megvalósításának követelményét.³⁶

A szabálysértési törvény reformálásával és a kimentésre okot adó jogszabály helyének „befoltozásával” külön objektív felelősség intézmény nélkül is lehetőség adódna az üzemben tartó felelősségre vonására a KRESZ minden olyan szabályszegése tekintetében, ahol nem ismert az elkövető személye. Abban az esetben ugyanis, ha az üzemben tartó nem nyilatkozna a vezetőről, vagy nem kívánná megjelölni az elkövető személyét, objektív elvek alapján kizárólag az üzemben tartót sújtó bírságösszeget rendelné kiszabni a jogszabály.

Kimentésre pedig csupán abban az esetben nyílna lehetőség, ha az elkövető közokiratban, vagy teljes bizonyító erejű magánokiratban ismerné el a szabályszegés elkövetését.

Átgondolásra adhat okot a már hivatkozott német rendelkezés, amely szerint nem csupán pénzbeli joghátránnyal lenne szükséges sújtani a rendelet szabályainak megszegőit, hanem büntetőpontokkal és a járművezetéstől eltiltással is bővíthetne a szankciók köre.

Mindenképpen az alkotmánybírószági határozatnak megfelelő módon kell megteremteni a szabálysértési kódex és a rendelet kapcsolatát, kidolgozva a szükséghelyzet, végszükség, továbbá a kényszer és fenyegetés esetköreit is, utóbbi szegmensben a közúti veszélyeztetés során a sebességtúllépésre kényszerített sértett is a szankcionálható személyek közé tartozik.

Hatályos közlekedési szabályunk, a KRESZ, 35 éves jogszabályként – számtalan módosítás után – már számos ponton igényelné napjaink jogalkotási szellemét. A megújulási igényt az objektív felelősség intézménye is megerősíti. Az elmúlt időszakban több kritika érte közlekedési szabályunkat bonyolult, nehezen érthető nyelvezete, egyes elavult szabályai miatt, ez pedig indokoltá teszi egy teljesen új közlekedési norma megalkotását. A KRESZ

³⁶ Borsodi Károlyné Nagy Erika: i. m. 85–86. o.

kiemelt szerepének ugyanis abban kell rejtenie, hogy „a szabályos és biztonságos közlekedésre készíti fel a közlekedőket, ezen túl az emberi tényező megfelelő formálására is hivatott, így nélkülözhetetlen a közúti közlekedés biztonságának további javításához. A korszerű, egyszerűen elsajátítható és a gyakorlatban jól alkalmazható KRESZ alapvető feltétele annak, hogy az elmúlt két évre jellemző személysérüléses közúti balesetszám és áldozatszám csökkenés fenntartható legyen, s nemzeti közlekedésbiztonsági céljaink – a személysérüléses balesetek és az abban meghalt személyek számának 50%-os csökkenése 2015-ig – teljesíthetők legyenek.”³⁷

A Kkt. és a rendelet a járművek közül csupán a gépjárműveket vonja az objektív felelősség körébe, és mind a gépjárműnek nem minősülő motoros jármű (például lassú jármű, segédmotoros kerékpár, villamos), mind a beépített erőforrás nélküli jármű (például kerékpár, pótkocsi) kategória kimarad a büntetőrendszerből, és csupán szabálysértési eljárás kezdeményezhető a gépjárművek kivételével. A személyi sérüléses balesetek okozói közül a kerékpárosok és segédmotoros kerékpárosok arányát megvizsgálva az elmúlt hat év statisztikája alapján megállapítható, hogy 2009-ben volt a legmagasabb a balesetszám, mert míg az összbalesetekhez viszonyítva a kerékpárosok 10,2, addig a segédmotorosok 5,1 százalékban okoztak balesetet. Mindezt összehasonlítva a gépjármű-kategóriába tartozó motorkerékpáros (4,15 százalék) és autóbusz (1,05 százalék)³⁸ okozókkal, azt a következtetést vonhatjuk le, hogy csupán a gépjármű-fogalom és kötelező hatósági jelzés (rendszer) alapján nem indokol szigorúbb megítélést minden gépjárműkörbe tartozó járműkategória, illetőleg egy-egy szabályszegés vonatkozásában akár más járműfajta (például segédmotoros kerékpár, pótkocsi), sőt a gyalogosokra (például szabálytalan áthaladás az úton) is kiterjeszthető az objektív felelősség.

Érdemes újból felvetni a dinamikus szabályszegések problematikáját. A már többször is említett képi rögzítés helyett ugyanis más bizonyíték alkalmazása is elfogadható lehetne, például rendőri jelentés, tanúvallomás stb., hiszen az egyes élethelyzetek, váratlan események nem teszik lehetővé, nem adnak módot arra, hogy minden esetben készen álljon a kellő technikai eszköz. Egy-egy szabályszegés megszakításához, a speciális prevencióhoz nagyobb érdek fűződik, mint ahhoz, hogy a fényképezőgép keresésével eltelt idő alatt a szabálysértő meglépjen. Ha azonban a jogsértést maga a rendőr vagy tanú észlelte, a szükséges adatok a megállítást követően is összegyűjthetők,

³⁷ Gégyény István: A KRESZ története. Autóvezető, 2010/3., 30. o.

³⁸ Saját megállapítás. Forrás: Közlekedési balesetek 2009... i. m.

illetve rögzíthetők. Véleményünk szerint csak a mérőszámmal is kimutatható szabályszegések (például sebességtúllépés, egyes megállási tilalmak ahol a távolság is fontos, stb.) kívánják meg elsősorban azt, hogy valóban fényképezővel, vagy más technikai eszközökkel legyenek rögzítettek, érdemes azonban teret engedni egyéb bizonyítékok alkalmazásának is.

Fontos továbbá, hogy az ellenőrző hatóság éljen azzal a preventív hatással, hogy nyomban leállítást alkalmaz. Mivel az objektív felelősség, ahol csupán az üzemben tartót vonják felelősségre – akinek adatai a nyilvántartásból is megállapíthatók –, nem indokolja, hogy minden e körbe tartozó jogsértés esetén leállítás történjen, ezért nem vagy csak korlátozottan érvényesülhet a nevelő hatás, amely az újabb cselekmény elkövetésétől rettentene el. Németország egyes tartományaiban a sebesség-ellenőrzés után megbírságot vezetőknek (különösen fiatalok) sebességtúllépéssel kapcsolatos sokkoló videókat is levetítenek, ezzel pszichikailag is a helyes közlekedésre serkentik a járművezetőket.

A prevenció továbbra is az egyik leglényegesebb elem a szabályszegések és a balesetek elkerülése érdekében, hatékony alkalmazásával javítható közlekedésbiztonságunk, és eredményesebben valósulhatnak meg a kitűzött baleset-megelőzési célok.

JUHÁSZ ISTVÁN

Az ittas járművezetést szimuláló
szemüveghez kapcsolódó
közlekedésbiztonsági kampány tapasztalatai

Baleseti helyzet az európai, illetve a hazai célkitűzések tükrében

Az Európai Közöségek Bizottsága a 2001. szeptember 12-én kiadott *Fehér könyv*ben az európai közlekedéspolitika egyik fő céljaként azt tűzte ki, hogy az unióban 2001 és 2010 között ötven százalékkal csökkenjen a közúti közlekedési balesetben elhunytak száma.

Hazánkban 2003 februárjában fogadták el az ország jelenleg érvényes nemzeti közlekedéspolitikai programját, amely a *Magyar közlekedéspolitika 2003–2015* címet viseli. Ez a közlekedéspolitikai program a közösségénél enyhébb célkitűzéseket tartalmaz. Ennek oka, hogy 2003-ban hazánk még nem volt uniós tagállam, továbbá a hazai lehetőségek figyelembevételével a közúti tragédiák számának ötvenszázalékos visszaszorítása már eleve irreálisnak tűnt. A program által megfogalmazott cél: a halálos áldozatok számának 2010-ig történő harminc-, valamint 2015-ig történő ötvenszázalékos csökkentése.

A rendőrség által évek, sőt évtizedek óta végzett széles körű és hatékony tevékenység nyomán az említett célok egy része 2009-ben elérhető közelségbe került. Az adatok ugyanis azt mutatják, hogy a trend változatlansága esetén 2010 végére a halálos áldozatok számának tervezett harmincszázalékos csökkenése nemcsak elérhető, hanem túl is teljesíthető.

De a becslésekkel legyünk óvatosak, az elmúlt évek tapasztalatai bizonyítják ugyanis, hogy a közúti közlekedés terén minden kis eredményért meg kell küzdeni.

Az országos adatokhoz hasonlóan 2009-ben Heves megyében is kedvezően alakult a személyi sérüléssel járó közúti közlekedési balesetek, valamint a balesetekben elhunytak száma. A közlekedéspolitikai koncepciók bázisávéhez (2001) viszonyítva megállapítható, hogy 39 százalékkal (46-ról 28-ra) mérséklődött a halálos sérülést szenvedők száma a megye közútjain, és ezzel meghaladtuk a 2010-re előirányzott harmincszázalékos csökkenést.

A közlekedésrendészettel foglalkozó szakembereknek a halálos kimenetelű balesetek megelőzésén túl természetesen további rendkívül fontos feladataik vannak: az ittas vezetést a „három gyilkos” egyikeként szokták emlegetni – a biztonságiöv-használat elmulasztása és a gyorsajtás mellett.

Az alkoholfogyasztás nem új keletű szokás vagy hóbort, még csak nem is új trend, így az ittas vezetés sem napjaink problémája. Tény, hogy a motorizáció fejlődésével, a technikai forradalom előretörésével a baleseteknél egyre több gondot okoz az alkohol, illetve bódító hatásának következménye.

Az ittas vezetéssel, ezen belül is az ittasan okozott balesetekkel kapcsolatban megállapítható, hogy az elmúlt években mind országosan, mind megyei és helyi szinten javulás volt tapasztalható. A statisztikai adatok kedvező irányú alakulásában nagy szerepe van a 2008 elején meghirdetett zéró toleranciának, e szerint annak, akinek a rendőri ellenőrzéskor pozitív az alkoholszonda, a helyszínen elveszik a vezetői engedélyét. Az ittas járművezetéssel kapcsolatos jogszabályváltozás ellenére elmondható, hogy ezen a téren még mindig igen magas a latencia.

Az alkohol közlekedési képességre gyakorolt hatása

Az emberek, a közlekedők egy része alapvetően nem hajlandó elfogadni a tényt, hogy az alkohol már kis mennyiségben is negatívan hat a vezetési képességre.

A különböző tudományos kísérletek azonban egyértelműen bebizonyították, hogy

1. már csekély mennyiségű alkohol elfogyasztása után is jelentősen romlik a sávtartás pontossága, nagyobb lesz a sávelhagyások száma a józan állapothoz képest;
2. a kialvatlan, fáradt állapotban elfogyasztott egészen kis mennyiségű alkohol nagymértékben növeli a járművezetés közbeni elalvás veszélyét;
3. az ittas vezetők sokkal nehezebben képesek megítélni az út mellett elhaladó tárgyak relatív távolságát;
4. az alkoholfogyasztás hatására jelentősen romlik az agy által vezérelt feladatok összehangoltsága:
 - a szemmozgások lelassulnak, a pupilla képtelen alkalmazkodni a megváltozott fényviszonyokhoz, a látótér beszűkül, és ez nem tudatosul a gépjárművezetőben, ezért különösen veszélyes,

- a mozgások pontatlanabbá válnak, romlik a jármű apró kitéréseinek észlelése, könnyen bekövetkezhet az egyensúly elvesztése, túlméretezett és gyakran megkésett kormánykorrekciók lesznek jellemzők,
- a reakcióidő meghosszabbodik, sokasodik a hibás döntések száma, csökken a felelősségérzet.

A baleseti kockázat az alkohol hatására gyorsan növekszik. A teljesen józanul közlekedő is vállal némi kockázatot, ez a kockázat 0,5 véralkohol-koncentráció esetén a duplájára, 0,8 ezreléknél a négyszeresére, 1,5 ezreléknél pedig már a tizenhatszorosára nő.

Sokan tévesen gondolják azt, hogy

- a kávé gyorsítja az alkohol lebomlását, és elősegíti a kijózanodást,
- a nyári melegben vagy kemény fizikai munka közben jellemző izzadással az alkohol is elpárolog,
- a teli gyomor megakadályozza az alkohol felszívódását,
- a hideg zuhany kijózanít, és alkalmassá tesz a vezetésre.

Az ittas járművezetés szankcionálása konkrét jogeseteken keresztül

Az ittaság kapcsán végzett rendőrségi ügyekben feltárható konkrét jogeseteket alapul véve egyértelműen megállapítható, hogy az ügyek felderítésekor – ha nem spontán, úgynevezett szűrőpróbaszerű és „véletlen találatról” van szó – döntő többségben egyértelmű tünetek alapján szűrhető ki a közúti közlekedésben a vezetésre hátrányosan ható anyagoktól, így az alkoholtól is befolyásolt személy.

A bizonyítási eljárás ezekben az esetekben a szokásos protokollt követi, azaz a helyszíni tetten érés után kimutatható alkohol jelenléte gyanújának megállapítását követően műszeres légalkohol-vizsgálat vagy vér-, illetve vizeletminta-vétel szolgáltatja a megkérdőjelezhetetlen bizonyítékot, amelyet később igazságügyi szakértő támaszthat alá.

Hogyha az ittas járművezetést konkrét jogeseteken keresztül szeretnénk megismerni, elgondolkodtató tények birtokába juthatunk.

2008 decemberében, egy fagyos éjszakán Eger külterületén közlekedett Citroën személygépkocsijával egy fiatal férfi, és nem az útviszonyoknak és az út vonalvezetésének megfelelően választotta meg haladási sebességét. Egy

balra ívelő útkanyarulathoz érve megcsúszott, elvesztette uralmát a jármű felett, lecsúszott az útról, és a menetirány szerinti jobb oldalon egy fákkal és bokrokkal benőtt területen állt meg. A járművezető nyolc napon belül gyógyuló könnyű sérüléseket szenvedett, a gépkocsiban mintegy nyolcszázezer forint kár keletkezett. A történeteket egy arra haladó ember látta, és mivel észlelte, hogy a járműből kiszálló vezető erősen ittas, kihívta a rendőrséget. A helyszínen megjelenő és intézkedést kezdeményező járőrpár a LION elektromos kézi alkoholeszterrel végzett ellenőrzés után a járművezetőnél 0,74 mg/l értéket állapított meg, ezért a sofőrt az egészségügyi ellátó intézetbe szállították kétszeri vérvétellel. A vérmintavételek után elvégzett orvostani vizsgálatok tényszerűen megállapították, hogy a gépjárművezetőnek a cselekmény elkövetésekor 1,82–1,93 ezrelék közötti etilalkohol volt a szervezetében, ez közepes fokú alkoholos befolyásoltságnak felel meg.

A férfi a rendőrségi eljárásban nem kívánt vallomást tenni, ezzel együtt nem vitatta a terhére rótt cselekmény elkövetését.

A rendőrségi eljárásban természetesen sor került a vezetői engedélyének bevonására is, majd végül az ügyben eljáró városi bíróság, mint ittas járművezetés miatt visszaesőt, bűnösnek találta. Az ítéletben 125 ezer forint pénzbírság megfizetésére kötelezte a járművezetőt, egy év hat hónapra eltiltotta a járművezetéstől, és az ügy kapcsán keletkező 56 311 forint eljárási költség megtérítésével sújtotta.

2009-ben, egy januári estén bejelentés érkezett az Egri Rendőrkapitányság ügyeletére, hogy Eger belterületén egy személyautó közlekedési balesetet okozott, majd elhagyta a helyszínt. A helyszínre kikerkező járőrpár a környéken végzett kutatása közben nem sokkal később egy járműre lett figyelmes, amelyen a korábban balesetet okozó gépkocsi ismertető jegyeit vélték felfedezni, ezért ellenőrzés céljából próbálták megállítani. A gépkocsi vezetője azonban e kötelezettségnek nem szándékozott eleget tenni, és menekülőre fogta a dolgot. Nem jutott messzire: az időközben érkező rendőri erősítés segítségével sikerült megállásra bírni a részeg sofőrt, aki kiszállt a gépkocsijából, és zsebre tett kézzel, arrogáns stílusban közölte, hogy nem adja át az iratait, és hagyják békén, mert nem csinált semmit. A már ekkor láthatóan ittas férfit a rendőrök újra felszólították, hogy igazolja magát. A férfi ezt a felszólítást is figyelmen kívül hagyta, ezzel egyidejűleg megpróbált visszaülni a gépkocsijába, és ezzel kivonni magát a rendőri intézkedés alól. Ez után az intézkedő rendőrök a járművezető ellenszegülésének megtörése érdekében megpróbálták megbilincselni, ez azonban további ellenállást váltott ki. Végül

– mivel a férfi ekkor már aktívan próbált kiszabadulni a fogásból, és rugdálni is kezdett – az ellenszegülés megtörése céljából testi kényszer alkalmazásával földre vitték, és fekvő testhelyzetben kezének hátrafesztésével megbilincseltek.

A férfi megtagadta a helyszíni alkoholszondás ellenőrzést, ezért a mintavételre történő előállítás keretében kétszer vettek vért tőle a kórházban. A vérvételt végző orvos elsődleges diagnózisa szerint megállapítható volt a férfi „közepes fokú itassága”.

A vérmintavételek után elvégzett orvostani vizsgálatok tényszerűen megállapították, hogy az illetőnek a cselekmény elkövetésekor 1,57-1,61 ezrelék közötti etilalkohol volt a szervezetében (azaz már leszálló ágban volt), ez pedig közepes fokú alkoholos befolyásoltságnak felel meg.

Az ügyben igazságügyi orvos szakértőt is kirendeltek, mert az elkövető vitatta a cselekményt. A szakértő feladata volt a tényleges, a cselekmény idején fennálló alkoholkoncentráció meghatározása. Szakvéleményében egyértelmű, legalább 1,5 g/l cselekménykori véralkohol-koncentráció szerepelt, ami az enyhe és közepes fokú alkoholos befolyásoltság határa.

A gyanúsított a rendőrségi eljárásban nem kívánt vallomást tenni, ezzel együtt nem vitatta a terhére rótt cselekmény elkövetését. A bírósági eljárásban sor került a vezetői engedélyének bevonására, majd végül az ügyben eljáró városi bíróság megállapította a férfi bűnösségét, és mint visszaesőt huzsonöt nap közmunkára ítélte.

Az ittas járművezetés társadalomra veszélyességére tekintettel elgondolkodtat az előző két ügyben születő ítélet „szigora”. Valószínűleg a hasonló, nem túl szigorú büntetési gyakorlat indukálta a 2010-ben történő jogszabályváltozást. Ennek alapján jelentősen megemelkedett az ittas járművezetéskor kiszabható pénzbüntetés mértéke: elérheti a milliós nagyságrendet is. Ez a változás mindenképp nagyobb visszatartó erő lehet, mint a korábbi szabályozás, véleményünk szerint azonban további szigorítások szükségesek annak érdekében, hogy jelentősen csökkenjen az ittasan volán mögé ülők száma.

Az ittas járművezetés megelőzésének, visszaszorításának lehetőségei

A jelenlegi eszközökkel és jogszabályi háttérrel az ittas járművezetés kiszűrésének, megelőzésének egyik lényeges eszköze továbbra is a rendőri ellenőrzés. Az eredményes munkavégzésben nagy segítséget nyújtanak az elmúlt

évek technikai fejlesztései nyomán rendelkezésre álló új típusú asztali és kézi légalkoholmérő berendezések. A rendszeres ellenőrzések mellett évente többször tartunk ittaság elleni kampányt, amelyek – az előzetes baleseti elemzések és értékelések alapján – az ittaság szempontjából frekvenciátalabb időszakokra tevődnek (nyári hónapok, szüreti időszak stb.).

Az ellenőrzéseken túl a rendőrség széles körű megelőzési tevékenységgel igyekszik elejét venni az alkoholos állapotban történő járművezetésnek, illetve az ittasan okozott közúti közlekedési baleseteknek. Heves megyében is nagy hangsúlyt helyezünk az ittas járművezetés veszélyeire és jogi következményeire történő figyelemfelhívásra. E tevékenységünket elsősorban a megyei és helyi médiák bevonásával végezzük, e mellett az Országos Rendőr-főkapitányságtól kapott, továbbá a saját szóróanyagainkon keresztül próbáljuk a közlekedők magatartását a jogkövető irányba terelni. Folyamatosan keressük az effajta cselekmények megelőzésének újabb és újabb lehetőségeit.

Eddig az ittas vezetés kapcsán csak beszélni tudtunk az alkohol közlekedésbiztonságra gyakorolt kedvezőtlen hatásairól. 2009-ben azonban beszerztünk két garnitúra (garnitúránként négy) Drunk Busters nevű, ittaságot szimuláló szemüveget.

Ezek az eszközök alapvetően nappali és éjszakai viszonyok között szemléltetik az enyhébb és a súlyosabb alkoholos befolyásoltságot. A szemüvegek a bódult, illuminált állapotot szimulálják, beleértve az óvatosságot, a növekvő reakcióidőket, a zavartságot, a virtuális torzulásokat, a mélység és távolság megbecsülésének változását, a periférikus látás csökkenését, a limitált ítélő- és döntési képességet, illetve a korlátozott mozgáskoordinációt. A szemüvegeket felvéve egy eltorzult, homályos kép tárul elénk, amely hasonlít az alkoholos állapotban lévő ember által látottakhoz, e mellett szédülést, olykor hányingert is generál. Ezáltal az eszköz például alkalmas arra, hogy józan embereknek szemléltethessük: egy ittas egyén miként láthatja a külvilágot.

A szemüvegek beszerzése után 2009 végén egy figyelemfelhívó programorozat keretében valamennyi megye rendőrkapitányságának illetékességi területén bemutattuk ezeket az eszközöket. A rendezvényekre olyan közismert embereket hívtunk, akik alkalmasak lehetnek arra, hogy minél szélesebb körben propagálják az alkoholmentes járművezetést. A program során, a szemüvegek bemutatásán túl, sokkoló filmek vetítésével, valamint halálos baleseteket bemutató tablókkel próbáltuk hangsúlyosabbá tenni az ittas járművezetés veszélyeit. A roadshow sikeresnek bizonyult, széles körű társadalmi érdeklődést váltott ki.

Az eszköz minél szélesebb körű kihasználása érdekében újabb és újabb rendezvényeken igyekeztünk felhívni a figyelmet az ittas járművezetés ve-

szélyeire. 2010. március 5-én országosan ismert, illetve az államigazgatásban vezető pozícióban lévő emberek e szemüveget viselve különböző járművekkel versenyezve józanul tapasztalhatták meg az alkoholos befolyásoltság veszélyeit.

A rendezvényen nyolc háromfős csapat vett részt (a TV2 csapata, az ATV csapata, a megyei hírességek csapata, a megyei rendőrcsapat, a támogatók csapata, a rendőrnők csapata, a Nemzeti Közlekedési Hatóság csapata és az ORFK csapata). A rendezvényen szervezett vetélkedőn a résztvevők az ittaságot szimuláló szemüveget viselve gyalogosan, négykerekű kerékpár (bringóhintó) vezetőjeként, valamint személygépkocsi sofőrjeként teljesítettek egy-egy ügyességi pályát. A gyalogosok esetében szűkülő folyosón történő áthaladás, rendszámfelismerés, pénzérmék földről való felvétele, kosárra dobás szerepelt a feladatok között. A bringóhintó-vezetőknek nyomtartásos, szlalom, sávváltásos akadályokat kellett leküzdeniük, míg a személygépkocsi-vezetőknek (természetesen oktatóautóval és a jobb első ülésen felügyelő személy jelenlétében) parkolási manővereket, garázsba beállást, szlalomozást, kikerülést kellett végrehajtaniuk.

A vetélkedők mellett kiállítottuk a halálos baleseteket bemutató sokkoló tablóinkat, valamint a biztonságiöv-szimulátorunkat is.

A rendezvény nagy médiaérdeklődést váltott ki, és ez mindenképp jól szolgálta azt a célt, hogy minél szélesebb körben propagálhassuk: 1. a rendőrség milyen széles körű tevékenységet folytat az ittas vezetés visszaszorítása érdekében; 2. magának az alkoholos állapotban történő járművezetésnek a veszélyeit.

Azóta már több közlekedésbiztonsági nyílt napon, egészségnapon, közlekedési témájú fórumon, előadásokon sikerült bemutatnunk a szemüvegeket. Prezentációink hatására már több autósiskola is beszerzett ilyeneket, és a gépjárművezető-képzésbe beépítve mutatják be az eszköz hatásait. Ehhez kapcsolódóan kell említenem, hogy az ittaságot szimuláló szemüvegek beszerzése után a Miniszterelnöki Hivatal munkatársai is kifejezetten érdeklődtek az eszközök iránt. Személyesen győződtek meg arról, hogy milyen széles e szemüvegek felhasználási köre az ittaság elleni küzdelemben. Említették, hogy hasznosnak tartanak, ha e szemüvegek használata a járművezetés-képzés részévé válhatna.

HUSZTA TIBOR

A közúti gépjármű-igazgatás kezdetei Magyarországon

A közúti gépjárművek nyilvántartása világszerte hatalmas feladatot ad az igazgatást végző szerveknek, ez alól a magyar nyilvántartó szerv sem kivétel. Magyarországon a nyilvántartott gépjárművek száma 2008 végén elérte a 4 198 868-at¹. A nyilvántartással kapcsolatos feladatokat a kezdetektől 2001-ig a rendőrség közlekedésrendészeti egységei látták el, 2001-től viszont a feladatokat fokozatosan áadták a körzetközponti feladatokat ellátó települési önkormányzatok jegyzőinek, akik e feladatokat az okmányirodákon keresztül látják el. A közúti gépjárművek igazgatási ügyei a közigazgatási hatósági ügyek speciális fajtái, kialakulásuk több mint százéves sajátos fejlődés következménye.

Jelen cikkben áttekintést adok a közúti gépjárművek magyar igazgatási rendszerének kezdeteiről. Ennek keretében vizsgáltam az ágazat fejlődésének főbb pontjait és a jellemző jogintézményeket. A bemutatás folyamán főként a hatósági eljárás lényeges vonalaira, a járműokmányokra, illetve a hatósági azonosító jelzésekre fordítottam figyelmet mint az általam legfontosabbnak tartott, legrepresentatívabb és a gépjármű-igazgatás kezdetektől fennálló, általánosan alkalmazott és mellőzhetetlen pontjaira (sajnálatos módon azonban a járműokmányok képének közlése e helyen nem volt megoldható).

A kutatási téma kiválasztásánál nagy szerepe volt a muzeális járművek iránti személyes érdeklődésemnek. A hasonló érdeklődési körűek számára ma sem rendszerezettek a különböző korszakokban alkalmazott jogintézmények és igazgatási megoldások, ismereteik többnyire egyedi esetekre alapulnak. Munkám célja az is, hogy a gyakorlatban alkalmazott hatósági jelzések és gépjárműokmányok körében történetileg egységes összefoglalás kialakítására kerüljön sor, és ezzel az érdeklődők ismereteiket sikerrel bővíthessék.

A közlekedésrendészet megjelenése, korai szabályozási törekvések

Hazánkban a mai értelemben vett közlekedésrendészet és járműigazgatás megjelenése a XX. század első évtizedére tehető. Kialakulásában jelentős

¹ KSH, 2009

szerepe volt a századfordulón meginduló és megerősödő motorizációnak, az automobil megjelenésének, illetve a közúthálózat széles körű kiépítésének. A közlekedés szabályozásának már az előző századokban is voltak előzményei, ám a szabályozás köre akkor még csak a közutak és hidak építésével, gondozásával, illetve fenntartásával kapcsolatban tartalmazott szabályokat². A közutak kialakítása 1825 után vett lendületet, de azok megépítése elsősorban a vármegyék érdekeinek megfelelően történt; az 1844. évi IX. törvénycikk a közmunka intézményét is e cél szolgálatába állította³. Egy 1850-ben kiadott kormányrendelet a közutakat – fenntartási kötelezettség alapján – állami, megyei, illetve községi osztályba sorolta, a kiépített közutak hossza 1867-re elérte az 5162 km-t. Ebben az évben a közutakkal kapcsolatos ügyek a Közmunka- és Közlekedésügyi Minisztérium illetékességébe kerültek, amelynek tervei között szerepelt egy egységes közúti törvény kidolgozása is⁴.

A közlekedésrendszet kialakulása Budapesten a Pest, Buda és Óbuda egyesítését kimondó 1872. évi XXXVI. törvénycikk megalkotásához kötődik. A közúti közlekedés a fővárosban ebben az időben lóvontatású bér- és társas kocsikra, illetve az akkoriban megjelenő kötőtpályás, sínen közlekedő tömegközlekedési eszközökre korlátozódott. A rendszeres tömegközlekedés 1866-ban a lóvasúti, 1874-ben a fogaskerekű vasúti, majd 1886-ban az omnibusz-közlekedéssel indult meg, amelyeket a belügyminiszter külön rendeletekben szabályozott⁵. Ezek a korai szabályozások egyrészt műszaki és üzemeltetési követelményeket fogalmaztak meg, másrészt a rendőrség illetékességébe utalták a járművek műszaki megvizsgálását, illetve a járművek és a vezetők engedélyekkel ellátását. A társas kocsik menetrendjét és viteldíját a rendőr-főkapitányság hagyta jóvá, amelynek közlekedésrendszettel foglalkozó részlege ellenőrizte a kötőtpályás járművek, a bér- és társas kocsik műszaki és esztétikai megfelelőségét. Az üzemeltető társaságokat a hibák, hiányosságok megszüntetésére kötelezték, megteremtve ezzel a későbbi műszaki ellenőrzések alapjait. 1887-ben megindult a budapesti villamosközlekedés is, a pályahálózat hossza évről évre folyamatosan növekedett, a fővároshoz tartozó külső területek és fontosabb települések bekapcsolása a közlekedési hálózatba a helyi-érdekű vasutak kiépítésével 1882-ben kezdődött meg.

² Kósa László: A közúti közlekedés rendjének szabályozása 1872-től napjainkig, különös tekintettel Budapestre. Budapest, 2006

³ 1844. évi IX. törvénycikk, 12. §.

⁴ Kósa László: i. m.

⁵ Uo.

A rendőrség közlekedésrendszettel kapcsolatos tevékenysége egyre szélesebb körűvé vált. A közlekedés fejlődése és a forgalom fokozatos növekedése miatt egyre több rendészeti intézkedést adtak ki, ezek betartatása, folyamatos ellenőrzése, illetve a balesetek megelőzése és elhárítása egyre fokozódó terhet rótt a rendőrségre. A rendőrség munkájához hozzátartozott a meghatározott vétségek, illetve kihágások szankcionálása is, vidéken a közúti közlekedési szabályok megtartásának ellenőrzése, illetve útrendészeti szempontból történő betartatása a csendőrség feladata volt⁶.

Bár a Belügyminisztérium a megnövekedett közúti forgalom által okozott problémák miatt már 1881-ben tervbe vette a közlekedés egységes szabályozását⁷, a közutakról és vámokról szóló törvény csak 1890-ben jelent meg⁸. Ez az ország területén teljes körű szabályozást igyekezett bevezetni az utakra vonatkozó előírások tekintetében: újrakategorizálta az utakat, foglalkozott a különféle „útrendőri kihágásokkal” és azok szankcionálásával. Speciális szabályokat határozott meg Budapest székesfőváros közúti közlekedésére vonatkozóan, szabályokat állapított meg a forgalombiztonság tekintetében, az utak, tartozékaik, illetve műtárgyaik védelme érdekében, meghatározta az úrendészeti hatáskörben eljáró hatóságokat és lényegesebb feladataikat, általánosan és kötelezően előírta a bal oldali közlekedést.

A kerékpározás már az 1880-as években tömegesen elterjedt, ezért a jogalkotók szükségesnek találták annak szabályozását. 1890-ben a Budapest Székesfővárosi Tanács a főváros⁹, majd 1897-ben a belügyminiszter a 42.159/1897. B.M. rendelettel az egész ország területére kiterjedően szabályozta a kerékpáros közlekedést. A rendelet tartalmazta a kerékpárok alapvető felszereltségére, sebességére, illetve a vezetés szabályaira vonatkozó előírásokat. Lehetőséget adott arra is, hogy a rendőrség és a helyhatóságok a kerékpároknak díjakat vessenek ki, igaz, ezt belügyminiszteri jóváhagyáshoz kötötte¹⁰. A fővárosi tanács élt is ezzel a lehetőséggel, adót vetett ki a kerékpároknak, aminek befizetése ellenében a tulajdonos évente változó színű, hatósági ólomzárral ellátott számtáblácskát kapott, ezt a kerékpár fékjére vagy vázára kellett tartóval felerősíteni, és hatósági ólomzárral ellátni, a kerékpáron a tulajdonos adatait is meg kellett jelölni. A számtáblák színéről minden évben főkapitányi parancs rendelkezett, az adó le-

6 Parádi József (szerk.): A magyar rendvédelem története. Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 1996, 78. o.

7 Kollár Nóra (szerk.): A fővárosi rendőrség története 1914-ig. BRFK, Budapest, 1995, 236. o.

8 1890. évi I. törvénycikk.

9 Szilvási Ferenc: Budapest közlekedésbiztonságáért – a közlekedésrendszet krónikája. BM Könyvkiadó, Budapest, 1989; Kósa László: i. m.

10 42.159/1897. B.M. rendelet 17. §.

rovását a rendőri állomány ellenőrizte. A gyalogosok közlekedését és a hidakra vonatkozó előírásokat külön rendeletek szabályozták¹¹.

A budapesti rendőrség 1892-ben kiadott első szolgálati szabályzata már az állomány feladatai közé sorolta a fontosabb közlekedési csomópontokban a közrend és a szabad közlekedés fenntartását¹², amely feladatok ellátásában lovas rendőrök is rendszeresen részt vettek. Így elmondható, hogy hazánkban is megjelentek a századforduló előtti évtizedre jellemző közlekedési eszközök, az alapvető szabályok megalkotásával, illetve a hatósági feladatok rendőrséghez történő telepítésével pedig Magyarország is megteremtette a helyi viszonyokhoz igazodó szabályozás alapjait, megjelent az adott kor igényeinek megfelelő közlekedésrendészeti rendszert, és feladatát fokozódó intenzitással látta el.

Az első automobil 1895-ben jelent meg Budapesten, majd újabb és újabb gépjárművek következtek. Bár azonosító számot már a kezdetektől használtak, erre abban az időben még nem volt egységes szabályozás. A korabeli források szerint a főváros közútjain 1900-ban közlekedési anarchia uralkodott: a villamosok, lófogató bérkocsik, omnibuszok, kerékpárok, teherkocsik és automobilmek megfelelő szabályozás hiányában összevissza közlekedtek, és a viszonylag kis létszámú rendőrség nem volt képes megfelelően felügyelni a közlekedést¹³. Közlekedési szabályok nem voltak, csak a hajtás irányát írták elő¹⁴. Az állapot tarthatatlanságára figyelemmel Budapest főkapitánya 1901-ben kiadta a 17.902 fk. I. 1901. számú rendeletet, amely a főváros területén szabályozta az automobilmek közlekedését. Ezt 1905-ben a 31.565 fk. I. 1905. számú rendelet, majd 1910-ben a belügyminiszter 57.000/1910. B.M. számú rendelete követte, amely a szabályozást országos szintre emelte.

A 17.902 fk. I. 1901. számú főkapitányi rendelet¹⁵

A rendelet a röviddel azelőtt alakult Királyi Magyar Automobil Club szakembereinek bevonásával készült, és gyors intézkedéseket kívánt bevezetni az áldatlan állapotok rendezése érdekében. A rendelet az automobilmek forgalomba helyezését a főkapitányság által kiadott használati engedélyhez kötötte, ezt a főkapitányságtól írásban kellett kérelmezni. Vezetésre csak az volt jogosult, akinek a főkapitányság automobil-vezetői jogosítványt állított ki, az automo-

¹¹ Kósa László: i. m.

¹² Uo.

¹³ Uo.

¹⁴ Bálint Sándor: Autózásunk hőskora. Gondolat Kiadó, Budapest, 1986, 14. o.; 1890. évi I. tc. 107. § a)

¹⁵ Rendőri Lapok, 1901. június 23., 210. o.

bilokat pedig számmal kellett ellátni, és műszaki vizsgálat céljából évente be kellett mutatni. A rendelet szabályozta a tulajdonosváltásnál követendő eljárást (a változást az új tulajdonos volt köteles bejelenteni) és a közlekedés szabályait. A sebességre vonatkozóan a rendelet széles és nem nagy forgalmú utcán 15 km/h, nagy forgalmú helyeken 10 km/h, külterületen pedig 30 km/h sebességet engedélyezett. Más település lakosa számára a fővárosban történő automobil-használathoz főkapitánysági jelentkezési kötelezettséget és a vezetési jártasság igazolását írta elő. A rendeletet később több kiegészítő rendelet követte, de összességében megállapítható, hogy megteremtette a közúti gépjármű-közlekedéshez ma is kapcsolódó intézmények alapjait (forgalmi engedély, vezetői engedély, rendszám, tulajdonosváltási eljárás). A kapcsolódó nyilvántartások vezetése a Budapesti Rendőr-főkapitányság által történt. A rendelet alapján kiadott forgalomban tartási engedély képe technikai okok miatt itt nem közölhető, de a Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum okmánytárában hozzáférhető¹⁶.

A 31.565/1905. fk. I. számú főkapitányi rendelet¹⁷

A Királyi Magyar Automobil Club 1901-ben alakult meg Budapesten, és működése kezdetétől igen sokat tett a közúti közlekedési szabályok kialakításáért és azok ismertetéséért. Céljai közé tartozott az automobilizmus tudományos és szakszerű terjesztése, a külföldi egyesületekkel történő kapcsolattartás, az autók forgalomba hozatalával és a vezetők képzésével kapcsolatban a hatóságok támogatása, a tagok érdekvédelme és segítségnyújtás, összességében a magyar automobilipar és automobilizmus felkarolása és terjesztése¹⁸. A kezdetekkor a gépjármű birtoklása szükségszerűen együtt járt az autókлуб-tagsággal, a tulajdonosok szívesen vettek részt az érdekeiket képviselő szervezet munkájában. Persze ekkor még egy automobil birtoklását csak a jelentős jövedelműek engedhették meg maguknak, a tulajdonosok jellemzően a főrangú nagybirtokosok és a nagyiparosok közül kerültek ki. A klub nyilvántartást vezetett tagjairól, a tagok gépjárműveiről, ezek között egyaránt megtalálhatók voltak benzín-, gőz-, illetve elektromos meghajtású gépkocsik. Tartalmazta továbbá a gépjárművek hatósági nyilvántartási számát is. A sorszámozás egy-

¹⁶ 12/OKM szám.

¹⁷ Rendőri Közlöny, 1905/47., 2. o.

¹⁸ A Királyi Magyar Automobil Club évkönyve. Budapest, 1906, 5. o.

szerű folyószámos rendszerben történt, a klub 1906-ban országos szinten 361 gépjárművet tartott nyilván¹⁹, a 13-as számot nem adták ki²⁰.

A főváros területén a forgalmi engedélyt először a 31.565/1905. fk. I. számú főkapitányi rendelet rendszeresítette 1905-ben. A jogszabály egységesítette az „automobilok és motoros kerékpárok” részére kiadandó rendszámot is²¹. Az egységesítés oka az volt, hogy tulajdonosok a rendőrhatalósági számokat olyan helyre és olyan kis méretben festették a gépkocsikra, hogy azokat csak nehezen lehetett olvasni, ez megnehezítette a rendőri ellenőrzést²². Ezért a rendőrfőkapitány elrendelte a főváros területén forgalmi engedélyt kapó összes automobil és „motoros kerékpár” egységes számokkal és táblákkal történő ellátását. Kivételt csak a legmagasabb udvartartás és a posta járművei jelentettek. A rendelet tartalmazta a táblák elhelyezését és alakját is: a táblákat automobilon elöl a hűtő rostélyára kellett ráfesteni, csöves hűtőkészülék esetén pedig vaslemezből készített, festett számokat kellett a hűtőre vagy a takaróburkolatra erősíteni²³. A számokat elöl 20 cm magasságú, 7 cm szélességű és 2 cm-es vastagságú karakterekkel kellett megjeleníteni, táblát csak hátul kellett alkalmazni, ennek mérete 24 x 15 cm volt, az arra festett számok méreteit a rendelet 10 cm–6 cm–2 cm-ben határozta meg. A táblát a jármű külső falára kellett szerelni, színe fekete, a számoké fehér volt. Motorkerékpárokra ugyanilyen szín-összeállítású táblákat kellett szerelni, de előre, a kormányrúd alá. Ennek mérete 12 x 7 cm, a számoké pedig 5 cm–3 cm–1 cm volt. A külföldről és vidékről érkező, illetve az olyan járműveket, amelyek a kötelező, forgalomba helyezés előtti vizsgálaton még nem estek át, és ezért még nem kaptak forgalmi engedélyt és rendszámot, az előzőekben meghatározott méretű, de fehér kartonpapírból készült táblákkal kellett ellátni és azo-

1. számú ábra
Székesfővárosi rendszám táblák kialakítása, 1905
(rekonstrukció)

19 Uo. 139. o.

20 Négyesi Pál: Rendszámhistoria. www.totalcar.hu, 2001. április 25.

21 Kósa László: i. m.; Kenyeres – Muray – Négyesi Pál: Számok, betűk, táblák. Veterán Autó és Motor Magazin, 2005/9., 10. o.

22 31.565/1905. fk. I. rendelet, 7. bekezdés.

23 Uo. 8. bekezdés (1)

kat az említett helyeken elhelyezni. Ezeken a táblákon olvasható, nagy fekete betűkkel a tulajdonos nevét és lakását kellett feltüntetni²⁴.

57.000/1910. B.M. rendelet²⁵ – Szabályzat a gépjárművek közúti forgalmáról

A közúti közlekedés gyorsan fejlődött, a rendőrség létszámhiánya miatt azonban nehézkessé vált a feladatok ellátása²⁶. A fővárosi rendőrség létrehozásáról a Budapest fővárosi rendőrségről szóló 1881. évi XXI. törvénycikk rendelkezett. A szervezet élén a főkapitány állt, személyi állománya intéző (főkapitányság, kerületi kapitányságok) és végrehajtó (gyalogos és lovas állomány, polgári biztosok) rendőrségekre oszlott. A közlekedési ügyek intézése a főkapitányság négy osztálya közül a közigazgatási osztály hatáskörébe tartozott²⁷. A rendőri őrszemélyzet létszámának fokozatos emelése ellenére egyre több baleset történt, súlyos problémák voltak a közlekedési fegyellemmel is (valljuk be, ezen a területen ma is volna mit fejlődni). Mindezek felül az autóforgalom akkora mértékben megemelkedett, hogy szükségessé vált a közúti forgalom átfogó szabályozása, ez a belügyminiszter által kiadott 57.000/1910. B.M. rendeletben valósult meg. A rendelet által szabályozott területek a következők voltak.

Hatály, hatáskör, illetékesség

A rendelet hatálya kiterjedt a közutakon sínpálya nélkül közlekedő összes olyan gépjárműre, amelynek tulajdonosa magyarországi vagy fiumei illetőségű volt²⁸. Nemcsak a gépjárművek közúti forgalmát szabályozta, hanem kötelezővé tette a gépjárművek műszaki vizsgálatát, rendszámmal való ellátásukat, bevezette és szabályozta a gépjárművezetői vizsgát, illetve a gépjárművek és az okmányok nyilvántartását. A rendelet szerint általánosan az elsőfokú rendőrhatóság, Budapesten pedig a rendőr-főkapitányság (a továbbiakban együtt: rendőrhatóság) hatáskörébe tartoztak a következő ügyek:

- forgalmi engedély kiadása és visszavonása;

²⁴ Uo. 10. bekezdés.

²⁵ Belügyi Közlöny, 1910. május 1., 123. o.

²⁶ Kósa László: i. m.

²⁷ Sas Ferenc: A 125 éves fővárosi rendőrség története. Magyar Rendészettudományi Társaság, Budapest, 2006

²⁸ 57.000/1910. B.M. rendelet 1. §.; Közigazgatási helyzete különleges volt: bár a várost körülvevő Modrus-Fiume vármegye Horvátország része volt, a város közvetlenül Magyarországhoz tartozott.

- rendszámtáblák kiadása;
- gépjárművezetői vizsga tárgyában benyújtott kérelem befogadása;
- gépjárművezetői vizsga kitűzése és ezzel kapcsolatban a szakértői testület megkeresése;
- vezetői igazolványok kiadása és visszavonása;
- vezetői igazolványok, gépjárművek, típusok nyilvántartása;
- birtokosváltás esetén az engedély átírása;
- bérkocsiknál viteldíjjelző készülékek felszerelésének és működésének ellenőrzése.

A rendelet VIII. része különféle, a közlekedéssel kapcsolatos magatartásokra – amelyeket kihágásnak nyilvánított – büntető rendelkezéseket határozott meg, körükben az eljárást a rendőri büntetőbírósként eljáró közigazgatási hatóságok, Budapesten pedig a magyar királyi államrendőrség hatáskörébe utalta. A Budapesti Rendőr-főkapitányságnak külön hatásköre volt, amely a vezetői és forgalmi engedélyek tekintetében országos nyilvántartás vezetésére vonatkozott²⁹.

A rendőrség által kiadható okmányok

Állandó forgalmi engedély

A forgalmi engedélyt az illetékes szakértői székhely szerinti rendőrhatóságtól kellett kérvényezni. Kiadása előtt a gépjárművet szakértők által végzett forgalombiztonsági vizsgálatnak kellett alávetni (ez nagyjából megfelelt a ma alkalmazott műszaki vizsgának). Megfelelés esetén a bizottság használhatósági szakvéleményt állított ki³⁰, a rendőrhatóság pedig kiadta az ország területére érvényes forgalmi engedélyt. Birtokosváltás esetén az engedélyt a rendőrhatóság bevonta, és az új birtokos részére új forgalmi engedélyt bocsátott ki. Az engedély mintáját a rendelet tartalmazta³¹, sötétszürke vászonpírra nyomtatták, mérete 10 x 15 cm volt. Az engedély képe technikai okok miatt itt nem közzétehető, de a Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum okmánytárában hozzáférhető³².

²⁹ Az engedélyek nyilvántartása az 57.000/1910. B.M. rendelet függelékének 4. és 6. számú mintája szerint történt.

³⁰ 57.000/1910. B.M. rendelet, függelék 3. számú minta.

³¹ Uo. 1. számú minta.

³² 80/OKM/2 szám.

Ideiglenes forgalmi engedély

Az engedélyt a gyártó igényelhetette a hozzátartozó rendszámmal együtt, gépjárművek alvázainak kipróbálásához. Kiállítása díjtalan volt.

A gépjárművezetői igazolvány

A rendelet tartalmazta a vezetői vizsga szabályait is. A vezetői képesítés két-fokozatú volt: a 16 lóerőnél kisebb teljesítményű gépjárművek az első, a 16 lóerőnél nagyobb teljesítményű gépjárművek a második fokozatba tartoztak. Közhatalmatú gépjárművet csak második fokozattal lehetett vezetni. A gépjárművezetői vizsga tárgyában benyújtott kérelmet a rendőrhatalóság fogadta be, majd – kizáró körülmény hiányában – a kerületileg illetékes szakértővel egyetértésben kitűzte a vizsga időpontját. A vizsga az engedélyért folyamodó személy saját járművével történt, amelyet előzetesen a szakértő rendelkezésére kellett bocsátania; sikeres vizsga esetén a folyamodó részére a rendőrhatalóság vezetői engedélyt állított ki³³.

Azonosító jelzések

A forgalmi rendszám

A rendelet előírta, hogy a forgalmi engedéllyel ellátott gépjárművekre rendszámot kell alkalmazni³⁴, és az ország területét – Budapesten kívül – 13 gépjárműkerületre osztotta³⁵. A gépjárműkerületek területe volt irányadó a műszaki vizsgálatok, forgalomba helyezések, a hatósági jelzéssel való ellátás, a gépjárművezetői engedélyek kiadása, illetve a szakértői testületek megalakítása tekintetében. Területük ekkor még több vármegye közigazgatási területét foglalta magába, központjuk az adott területi egység egy-egy fontosabb városa volt. A rendszámot a megfélelőségi vizsgálat után a hivatalos szakértő juttatta el a rendőrhatalósághoz, amely azt a forgalmi engedéllyel egy időben a tulajdonosnak átadta. A jármű más kerületbe történő átvitele esetén a tulajdonosnak átrendszámozási kötelezettsége állt fenn. A rendelet előírta a rendszámok pontos méretét és elhelyezési módját is: minden gépjárműre elől és hátul rendszámot kellett alkalmazni, amelyet elől az alvázkeretre vagy tengelyre kellett elhelyezni. Hátul

³³ 57.000/1910. B.M. rendelet, függelék 5. számú minta.

³⁴ Uo. 28. §.

³⁵ Uo. 30. §.

az elhelyezés a gépjármű külső falán vagy tengelyén történt, a rendszámtábla elől 12 cm, hátul 15 cm magas festett fémtábla volt, amelyet hátul kivilágítható üveglappal helyettesíteni lehetett. A jelzést az első táblára 80 mm magas és 15 mm, a hátsó táblára 100 mm magas és 20 mm vonalvastagságú karakterekkel kellett felfesteni. A rendelet meghatározta a rendszámok karakterkészletét is:

- magánhasználatú gépjárművek rendszámán fehér alapon vörös kerületjelző betűt, vörös kötőjelet és fekete arab számokat;
- közhasználatú gépjárművek rendszámán fekete alapon vörös kerületjelző betűt, vörös kötőjelet és fehér arab számokat kellett alkalmazni.

A járművek a kerületre utaló betűjelzésből és három számjegyből álló rendszámot kaptak³⁶. A gépjárműkerületek és azok megjelölései a következőképpen alakultak:

- Budapest székesfőváros és a fővárosi rendőrség működési területe: római számok, például I., II., III.
- budapesti kerület: B
- brassói kerület: R
- debreceni kerület: D
- győri kerület: G
- kassai kerület: K
- kolozsvári kerület: O
- pécsi kerület: E
- pozsonyi kerület: P
- szegedi kerület: S
- temesvári kerület: T
- fiumei kerület: F
- Horvát-Szlavónország: C
- Bosznia-Hercegovina: kis latin betűk: például a, b, c.
- próbarendszám: Y

A forgalomba helyezés és a forgalmi engedély kiadása céljából végzett próbamenetek során a szakértőknek Y jelzésű rendszámtáblákat kellett alkalmazniuk, és a rendszámhoz kapcsolódó forgalmi engedély birtokában kellett lenniük³⁷.

A gépjármű-kerületi jelzések alapja a kerületi központ szerepét betöltő város nevének kezdőbetűje volt. A budapesti illetőségű rendszámokon a kerü-

³⁶ Négyesi Pál: i. m.

³⁷ 57.000/1910. B.M. rendelet 21. §; 30. § 12. pont.

letjelző betűket római számok helyettesítették. Ha két kerületi központ neve ugyanolyan betűvel kezdődött, de az érintett betűjelzést már másik kerület jelölésére lefoglalták, a másik kerület jelölése a város nevének második betűjének ékezet nélküli jelölésével történt (például Budapest – Brassó, Kassa – Kolozsvár, Pozsony – Pécs). Fiume város, Budapesthez hasonlóan önálló kerületi jelzéssel bírt, Horvát-Szlavónország és Bosznia-Hercegovina pedig – tekintettel különleges területi státusára – eltérő jelölést kapott. Az itt kiállított engedélyeket a rendelet az egész ország területére érvényesnek tekintette, ha a vezető határátlépés után a rendőrhatságnak bemutatta. A győri kerületben az 1–211-ig terjedő számmezőt a győri, a 201–400-ig terjedőt pedig a soproni szakértői kerülethez kapcsolódóan, a temesvári kerületben az 1–200-ig terjedő számmezőt Temesvár, a 201–400-ig terjedőt pedig Arad székhellyel osztották ki³⁸. A rendeletben meghatározott gépjármű-kerületi beosztást az 1. számú melléklet szemlélteti.

2. számú ábra

Budapesti illetőségű magánhasználatú gépjármű
rendszámtáblája, 1910
(rekonstrukció)

4. számú ábra

A budapesti kerületbe tartozó
közhasznú gépjármű rendszámtáblája, 1910
(rekonstrukció)

3. számú ábra

A szegedi kerületbe tartozó, magánhasználatú
gépjármű rendszámtáblája, 1910
(rekonstrukció)

5. számú ábra

Próbarendszámtábla, 1910
(rekonstrukció)

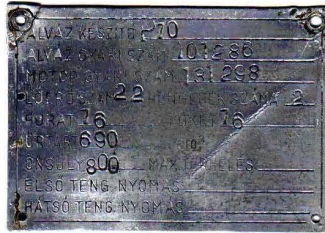

Adatjelző táblácska

Tartalmaznia kellett az alvázat készítő cég nevét, az alváz gyártási számát, a motor teljesítményét vagy a hengerek számát, löketét és furatát, valamint a gépjármű önsúlyát. A tábla használatát a jogszabályok később egészen az 1950-es évek végéig előírták.

³⁸ Bálint Sándor: i. m. 35. o.

6. számú ábra
Adatjelző táblácska
(P70 Zwickau, 1957)

Eljárási költségek

A rendelet díjakat határozott meg a forgalmi engedély kiadása, a típusvizsgálat, a megfelelőségi vizsgálat, az évenkénti műszaki vizsgálat, a szakértői próbamenet, a szakértők kiszállási díja, illetve a vezetői engedély kiadása tekintetében. A díjakat bélyegilleték formájában kellett leróni, a szakértői bizottság részére pedig a Magyar Királyi Postatakarékpénztárba történő befizetéssel kellett teljesíteni.

Típusvizsgálat

Típusvizsgálat során a gyártó a szakértői bizottságtól az új típusú gépjárművek szerkezetének általános megvizsgálását kérhette. A járműveket a bizottság a rendelethez kapcsolódó utasításoknak megfelelően megvizsgálta, és megfelelőség esetén típusbizonyítványt adott ki, ennek mintáját a rendelet tartalmazta³⁹.

Forgalomba helyezés

A megfelelőségi vizsgálat után a hivatalos szakértő a megfelelőségi nyilatkozatot és a forgalmi rendszámot a rendőrhatalósághoz eljuttatta, ezután a hatóság a járművet forgalomba helyezte, a forgalmi engedélyt a rendszámmal egy időben a tulajdonosnak átadta, valamint a jármű adatait a nyilvántartásba bevezette.

³⁹ 57.000/1910. B.M. rendelet függelék 2. számú minta.

Forgalomból kivonás

Végleges kivonás esetén a forgalmi engedélyt kiállító hatóságnál kellett bejelentést tenni, ami a rendszám táblát és a forgalmi engedélyt visszavonta.

A szakértői testület szerepe⁴⁰

A rendelet Budapesten és a budapesti kerületben öttagú szakértői bizottság felállítását írta elő, a többi gépjárműkerületben kerületi szakértők működtek. Feladatuk közé tartozott a járművezetők vizsgáztatása, a gépjárművek első és időszakos megvizsgálása, illetve a típusvizsgálat elvégzése. A bizottsági tagoknál és a kerületi szakértőknél alapkövetelmény volt a mérnöki képesítés, a gyakorlati szakismeret, illetve a gépjárművezetésben való jártasság. A tagokat és a bizottság elnökét három évre a belügyminiszter nevezte ki, de a bizottsági tagok körének meghatározásában a Királyi Magyar Automobil Clubnak javaslattevési jogosultsága volt. A vizsgálatokat Budapesten és a budapesti kerületben kirendelt szakértő, a többi gépjárműkerületben a kerületi szakértő végezte el.

Átmeneti és speciális szabályok

A forgalmi engedély, a típusbizonyítvány, a használhatósági szakvélemény, a gépjárművezetői igazolványok és azok nyilvántartására alkalmazható nyomtatványokat, valamint az alkalmazható 4 db közlekedési tábla rajzát a rendelet függeléke tartalmazta.

A rendelet mellékletében található

- a gépjárművek megvizsgálásának rendje;
- a gépjárművezetői vizsgáknál követendő eljárás;
- a gépjárművek és a gépjárművezetők vizsgáztatására Budapesten felállított szakbizottság szervezete és működési szabályzata;
- a kerületi hivatalos szakértők működési szabályzata;
- a díjak befizetése, elosztása és elszámolása.

A rendelet különbséget tett közhasznú és magánhasználatra szolgáló gépjárművek között. Előbbieket évente vizsgálatnak kellett alávetni, utóbbiakra a vizsgálat előírásának joga a belügyminisztert illette meg. Ha a magánhaszná-

⁴⁰ Uo. 8. §.

latú gépjárművet közhasználatba vették (vagy fordítva), a műszaki vizsgálatot ismét el kellett végezni. Az előírások átfogták a közlekedés rendjét és szabályait, szabályozták a gépjárművezetők képzését és az 1909. októberi párizsi egyezménynek megfelelően a gépjármű nemzetközi forgalomban való részvételét. A kiutazáshoz külön nemzetközi úti igazolványra (Triptyque) volt szükség, a külföldi beutazók pedig ugyanilyen igazolvánnyal és belépési tanúsítvánnyal közlekedhettek az országban. Ennek hiányában a vámhiva-

7. számú ábra
V jelzésű táblácska képe a
250.000/1929. B.M. rendeletben

tal a járművet a határrendőrséghez utasította, ahol egy kis V jelzésű táblácska (talán a „Vámkezelés” szóra utalva) felerősítése után az illetékes rendőrkapitányságon kellett jelentkezni, amely döntött arról, hogy a jármű az országban szabadon közlekedhet-e. Igenlő döntés esetén a vezető ideiglenes gépjármű-közlekedési jogosítványt kapott, nemleges döntés esetén a járművet szakértői vizsgálatra kötelezhette. Nyolc napon túli tartózkodás

esetén a külföldi járműnek és vezetőjének meg kellett szereznie a belföldön szükséges igazolványokat és vizsgálatokat. Az eljárás szabályait a 73.000/1910. és a 106.000/1910. B.M. rendelet rögzítette, további részletsabályairól a 163.846/1913. B.M. rendelet rendelkezett.

A rendelet a korábban forgalomba helyezett gépjárművek tekintetében átrendszámozást és okmánycserét rendelt el, le kellett cserélni a korábbi vezetői engedélyeket is. A szabályozás kiemelkedő jelentősége abban állt, hogy egységes keretet adott a gépjárművekre és vezetőikre vonatkozó szabályoknak, megteremtette a ma is alkalmazott jogintézmények alapvonalait. Korszerűsítette a hatósági nyilvántartást és hatékonyabbá tette az előírások betartásának ellenőrzését. A hatóságok a szabályok betartását a rendelet hatálybalépésétől kezdve rendkívül szigorúan ellenőrizték⁴¹.

1912-ig a járművezetés tanulására kizárólag magánúton, vezetői engedély birtokában lévő személy kíséretében és útmutatása mellett volt lehetőség⁴². Ebben az évben viszont megnyílt az első állami sofőriskola, amely a járművezetőket színvonalas képzésben részesítette, ezáltal javult a közlekedési fegyelem és csökkent a balesetek száma⁴³. 1914-ben további, a közlekedési viszonyok javítását célzó intézkedéseket adtak ki. Megkísérelték a gyalogos-

41 Kósa László: i. m.

42 57.000/1910. B.M. rendelet 34. §.

43 Kósa László: i. m.

forgalom szabályozását, a főváros legforgalmasabb csomópontjain állandó őrszemeket állítottak fel azzal a kizárólagos feladattal, hogy a közlekedési szabályokat betartassák a járművek vezetőivel. 1917-ben, tekintettel a háborús viszonyokra és a folyamatos anyaghiányra, a miniszterelnök elrendelte, hogy csak olyan gépjárművet lehet üzemben tartani, amelyre a kereskedelmi miniszter külön üzemanyag-beszerzési engedélyt adott. Kivételt jelentettek a rendelkezés alól a király és a királyi ház tagjai, a katonai igazgatás, az állami és a területenkívüliséget élvező személyek birtokában lévő gépjárművek, a többi gépjármű tekintetében minden egyes esetben egyedi üzemben tartási engedélyt kellett szerezni. 1918. március 1. után gépjármű már csak akkor közlekedhetett, ha külön nyilvántartásba vették, és hadi rendszámmal látták el. A kivételes elbánást élvező személyek járművének hadi rendszámmal történő ellátásáról külön intézkedtek⁴⁴. Az 5.047/1919. M.E. rendelet államosította a vidéki rendőrséget is, amelyet a belügyminiszter irányítása alá helyeztek, ezzel az intézkedéssel az ország területén egységes irányítású rendőrség jött létre. A jelentős változások miatt újrászabályozták a Magyar Királyi Államrendőrség ügyintéző hatáskörét, aminek *Közigazgatási rendészeti teendők* című része definiálta a közlekedésrendészeti feladatokat. 1921-ben a főkapitányság működési területét kiterjesztették Újpestre, Rákospalotára, Pestújhelyre, Kispestre, Pestszentlőrincre, Erzsébetfalvára és Csepelre, ez jelentősen megnövelte a rendőrség feladatait. Az igazgatási feladatokat a rendőrség közlekedési alosztálya látta el⁴⁵. A rendőrség szervezeti kereteinek változása szorosan kapcsolódott a közúti gépjármű-igazgatási teendők ellátásához, a feladatok ellátása fokozatosan az állandó jelleggel kialakított közlekedésrendészeti és nyilvántartó feladatokat ellátó szervezeti egységekhez került.

A 61.000/1922. B.M.–K.M. együttes rendelet⁴⁶

A gépjárművek adminisztrációs rendjét az 1919-es Tanácsköztársaság eseményei után már az év végére sikerült helyreállítani, a vizsgáztatás és a rendszámkiadás szokásos rendje is visszatért. 1920-ban már ismét növekedett a járművek száma, majd megjelent az 5.397/1920. M.E. rendelet, amely ren-

44 4.885/1917. M.E. rendelet a személyszállító gépjárművek üzemének, valamint ezek részére az üzemanyagok beszerzésének és felhasználásának korlátozásáról.

45 Szilvási Ferenc: i. m.; Kósa László: i. m.

46 Belügyi Közlöny, 1922/18., 796. o.

dezte a bejelentés, az okmány-, illetve rendszámellátás kérdéseit, megtörtént a megmaradt gépjárművek számbavétele is. A gépjárműügyek intézése 1922-ben a Kereskedelemügyi Minisztériumhoz került, amelynek vezetője a 60.600/1922. K.M. rendelettel⁴⁷ elrendelte a gépkocsik és motorkerékpárok új forgalmi engedéllyel, rendszámmal és igazolólappal történő ellátását. Ennek értelmében 1922. július 31-én minden azelőtt kiadott forgalmi engedély érvényét veszítette, és forgalomba helyezésre csak az új típusú okmányokkal volt lehetőség (a forgalmi engedély képe technikai okok miatt nem megjeleníthető, de az okmány egyes magángyűjteményekben hozzáférhető). A járműtulajdonosokat bejelentési kötelezettség terhelte, az új engedélyek kiállítását műszaki vizsgálat előzte meg. Az 56.100/1922 K.M. számú rendelet a gépjárműügyekben megosztott hatáskört hozott létre a kereskedelemügyi és a belügyminiszter között, szabályozta továbbá a próbarendszámok és az ideiglenes forgalmi engedélyek kiadásának rendjét. Érdekesség, hogy a forgalomba helyezendő gépjárművek a szakértői vizsgálat helyére rendszám és okmányok nélkül közlekedhettek, részükre a hatóság idézése szolgált igazolásként.

A 61.000/1922. B.M.–K. M. együttes rendelet átfogóan módosította az 57.000/1910-es B.M. rendeletet. Új mintákat vezetett be a rendőrhatalósági nyilvántartások tekintetében, módosult az adatváltozások bejelentésének rendje, a járműokmányok és a hatósági jelzések formája is.

Változások az eljárási rendben

Forgalomba helyezéskor a szakértő három példányban használhatósági szakvéleményt⁴⁸ állított ki, amelyekből kettőt átadott az illetékes rendőrhatalóságnak, egyet pedig irattárában megőrzött. A forgalmi engedélyeket és a rendszámablakokat a rendőrhatalóság adta ki a jármű tulajdonosának, ezekről nyilvántartókönyvet⁴⁹, a használhatósági szakvéleményben szereplő adatok alapján pedig karterék-nyilvántartást⁵⁰ volt köteles vezetni. A kiadott forgalmi engedélyekről és rendszámokról két példányban értesítés⁵¹ készült, amelynek egyik példányát a rendőrhatalóság megőrizte, a másikat viszont a használ-

47 Uo. 793. o.

48 61.000/1922. B.M.–K.M. együttes rendelet, melléklet, III. számú minta.

49 Uo. IV. számú minta.

50 Uo. V. számú minta.

51 Uo. VI. számú minta.

hatósági szakvéleménnyel együtt megküldte az országos kartoték-nyilvántartást is vezető budapesti főkapitányságnak.

A *tulajdonos személyének változása* esetén a rendelet előírta a régi és az új tulajdonos együttes változás-bejelentési kötelezettségét. Ezt írásban vagy szóban, azonnal meg kellett tenniük, ha viszont a változás a gépjárműkerületet is érintette, a bejelentést először a régi kerület szerint illetékes rendőrhatalóságon kellett megtenni. A hatóság a változásról értesítést⁵² állított ki, egyik példányát megőrizte, másik példányát viszont eljuttatta az országos kartoték-nyilvántartást vezető budapesti főkapitányságnak.

A *tulajdonos lakhelyének megváltozása* esetén a tulajdonos köteles volt a változást a régi és az új kerület székhelye szerint illetékes rendőrhatalóságon bejelenteni. Az új kerület szerint illetékes hatóság a régi kerület jelzőtábláját lecserélte, és a régi kerület hatóságának visszaküldte. A jármű számára új nyilvántartási lapot és igazolólapot állított ki, a változásokat pedig a forgalmi engedélyben rögzítette. A régi kerület szerinti hatóság saját nyilvántartásában a változásokat átvezette, végül mindkét érdekelt rendőrhatalóság átjelentőlap⁵³ kiállításával értesítette a budapesti főkapitányságot a változásról.

Forgalomból történő végleges kivonás, illetve végleges külföldre vitel esetén az erre irányuló szándékot az illetékes gépjármű-kerületi rendőrhatalóságnál azonnal be kellett jelenteni. A hatóság a forgalmi engedélyt, az igazolólapot, a rendszám táblát és a kerületjelző táblát bevonta, a változást a nyilvántartásban feljegyezte, a bejelentést pedig írásban elismerte. Az eseményről az okmányok és jelzések továbbítása mellett tájékoztatta⁵⁴ a budapesti főkapitányságot is, amely a jelzéseket és az okmányokat eljuttatta az azokat eredetileg kiállító hatósághoz.

Változások a járműokmányokban

A rendelet új mintájú *forgalmi engedély*⁵⁵ rendszeresített, amelynek képe technikai okok miatt itt nem megjeleníthető, de az okmány egyes magányújtéményekben hozzáférhető. Bevezették az úgynevezett *igazolólapot*⁵⁶, amelyet a rendőrhatalóság állított ki, és az Országos Autómozgásbiztonsági Bizottság által rendelkezésre bocsátott, ólomzárral ellátott fémtokban a műszerfalra kellett

52 Uo. VII. számú minta.

53 Uo. IX. számú minta.

54 Uo. VIII. számú minta.

55 Uo. I. számú minta.

56 Uo. II. számú minta.

8. számú ábra
Igazolólap képe, 1922

Tulajdonos :
Lakhely :
Gyártmány :
Forgalmi szám : Motorszám :
..... 192 hón.
 A rendőrhatalóság részéről :

elhelyezni. Motorkerékpáron nem volt felszerelési kötelezettség, de a vezetőnek a lapot mindig magánál kellett tartania. Adatváltozás esetén az üzemben tartónak ki kellett cseréltetnie. Az igazolólap az ellenőrző hatósági személyek előtt igazolásul szolgált, így a forgalmi engedélyt a vezetőnek nem kellett magával vinnie, ahogy azt egy korabeli autós szaklap magyarázta⁵⁷.

*Változások a hatósági jelzésekben*⁵⁸

A rendelet új típusú rendszámablákat vezetett be. Mivel az ország területe jelentősen csökkent, szükségessé vált a gépjárműkerületek területének és azok jelölésének újraszabályozása, a következők szerint:

- Budapest székesfőváros területe: Bp
- budapesti kerület: B
- debreceni kerület: D
- miskolci kerület: M
- pécsi kerület: P
- szegedi kerület: S
- székesfehérvári kerület: E
- győri szakértői kerület: E
- szombathelyi kerület: O
- soproni szakértői kerület: O

A gépjárműkerületek területi kialakítását a 2. számú melléklet szemlélteti.

⁵⁷ A Motor. 1922. április 1.

⁵⁸ A hatósági jelzések mintáját a 250.000/1929. B.M. rendeletben közöltek alapján ismertetem.

A budapesti kerületben a karakterkészlet kezdetben a következőképpen tagolódott⁵⁹:

- Bp 16 000–17 000: közlekedési vállalatok
- Bp 17 000–20 000: buszok, taxik
- Bp 20 000–33 000: személygépkocsik
- Bp 34 000–38 000: tehergépjárművek
- Bp 39 000–40 000: speciális gépjárművek
- Bp 40 000–60 000: motorkerékpárok
- Bp 80 000–90 000: motorkerékpárok (az előző sorozat kimerülése miatt)

A növekvő számú gépjárműállomány miatt a kerületre utaló betűjelzés után 2 + 3 számjegyes rendszert vezettek be: Az első két szám a kiadás évét jelezte (például a Bp 22-640 egy budapesti személygépkocsit jelölt, amelyet 1922-ben állítottak forgalomba), a hátsó számcsoportot pedig folyószámos rendszerben adták ki. 1926-ban a számsor kifutott, ekkor megduplázták a kiadás évét: azaz a 26-417 és az 52-673 rendszámú gépjárműveket is 1926-ban látták el rendszámmal⁶⁰.

A rendszám táblák kialakítása a következőképpen történt:

- magánhasználatú gépjárművek: fehér alapon piros kerületjelző betűk, fekete arab számok, fekete kötőjellel elválasztva;
- az államkincstár gépjárművei: az államigazgatás és a posta tekintetében fekete alapon fehér arab számok fehér kötőjellel elválasztva, kerületjelzés helyett a rendelet külön jelzés meghatározását írta elő, ez később a számok magasságával megegyező méretű nemzeti színű jelzés lett; honvédségi gépjárművek tekintetében pedig normál gépjárművek rendszám tábláján fehér alapon fekete arab számok, a kerületjelzés helyén pedig nemzeti színekkel festett címerpajzs állt, páncélos járművek tábláin fekete alapon címerpajzsot és fehér arab számokat alkalmaztak⁶¹;
- közhasználatú gépjárművek: fekete alapon piros kerületjelző betűk, fehér arab számok fehér kötőjellel elválasztva.

A gépjárműkerület jelzésére külön kis táblácska szolgált, amelyet a rendszám táblára erősítettek, a forgalomba helyezés és a forgalmi engedély kiadása céljából végzett próbamenetek idején a szakértők próbarendszám táblákkal közlekedhettek.

⁵⁹ Kenyeres – Muray – Négyesi Pál: i. m. 13. o.

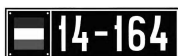
⁶⁰ Négyesi Pál: i. m.

⁶¹ Kenyeres – Muray – Négyesi Pál: i. m. 13. o.; a Kenyeres-féle rendszám tábla-gyűjtemény alapján.

9. számú ábra
Próbarendszám-tábla képe
a 250.000/1929. B.M. rendeletben

11. számú ábra
Kincstári tulajdonú gépjármű
rendszám-táblája, 1922

13. számú ábra
Honvédségi gépjármű rendszám-táblája,
1920-as évek

15. számú ábra
Az Országos Automobilszakértő Bizottság jelzése
a rendszám-táblán, 1920-as évek

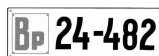

déllyel és az igazolólap-pal egy időben a tulajdonosnak átadta, valamint a rendszámot az alváz megfelelő helyére beültette. A rendszám-táblák tulajdonosa a bizottság maradt, a gépjárművek tulajdonosai csak használatra kapták meg őket.

Azonosító jelzés beütése az alvázba

A rendelet bevezette azt a szabályt, hogy a rendőrhatóságnak a forgalmi engedély kiadásakor a kiadott rendszámot a gépkocsi alvázába vagy a motorke-

10. számú ábra
Budapesti illetőségű magánhasználatú gépjármű
rendszám-táblája, 1922

12. számú ábra
Miskolci illetőségű közhasznú gépjármű
rendszám-táblája, 1922

14. számú ábra
Harckocsi és páncélozott gépjármű
rendszám-táblája, 1920-as évek

A rendelet előírta, hogy a gépjárművekre csak olyan rendszámot lehet felszerelni, amelyet az Országos Automobilszakértő Bizottság adott ki és bélyegzőjével hitelesített⁶². A rendszámot a megfelelő vizsgálat után a hivatalos szakértő juttatta el a rendőrhatósághoz, amely azt a forgalmi enge-

⁶² 61.000/1922. B.M.–K.M. együttes rendelet 9. §.; Kivételt képeztek az államfő és a királyi hercegek személyi használatában álló gépjárművek.

rékpár kormányrudat tartó hüvelyébe be kellett ültetnie. A beütés gyakorlata egészen az 1960-as évek közepéig fennállt, az 1962-es KRESZ még előírta, de 1965 után már nem alkalmazták.

16. számú ábra

Rendszámbeütés személygépkocsi karosszériájába (P-70 Zwickau, 1957)

17. számú ábra

Rendszámbeütés motorkerékpár alvázába (Danuvia, 1960)

1927-ben orvosolták a gépjármű-kerületi szakértők hiányához kapcsolódó problémát: a 84.417/1927. K.M. rendelettel a kapcsolódó gépjárműkerületeken belül Nyíregyházán, Gyulán és Nagykanizsán újabb szakértői székhelyeket létesítettek, amelyek sikerrel tehermentesítették a túlsúlyolt kerületi központokat⁶³. Az 1928. évi VI. törvénycikk elrendelte a közúti gépjárművek közzúti célú megadóztatását⁶⁴, az autóbuszokra és az áruszállító tehergépjárművekre pedig úthasználati díj kivetését tette lehetővé, e lehetőséggel a Kereskedelemügyi Minisztérium azonnal élt is⁶⁵. A díj lóerőnként nyolc pengő

⁶³ 84.417/1927. K.M. rendelet a gépjárműkerületek beosztására vonatkozó rendelkezések módosításáról.

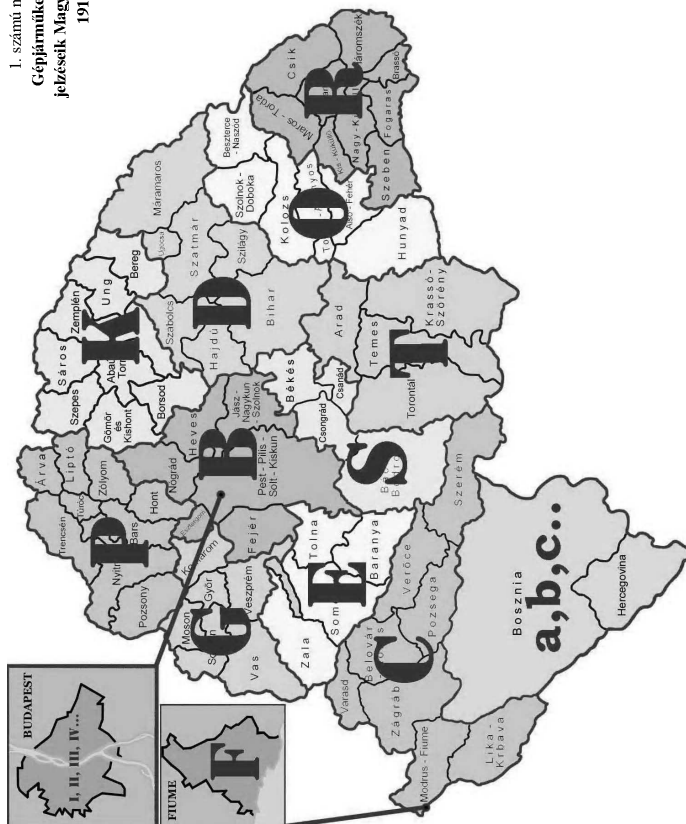
⁶⁴ Végrehajtásáról a 63.000/1928. K.M. rendelet és a 15.000/1928 P.M. rendelet gondoskodott.

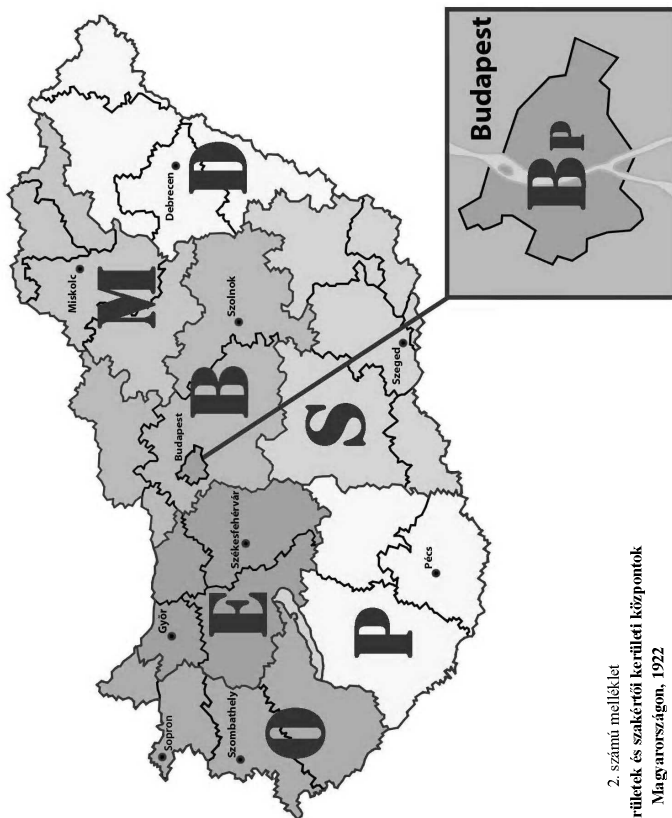
⁶⁵ 62.833/1928. K.M. rendelet az autóbuszok, vagy áruszállításra üzletszerűen használt tehergépkocsik úthasználati díjának megállapításáról.

volt, és a törvényhatósági utak fenntartását célozta. Ekkor viszont már javában készültek a közúti közlekedési szabályok rendezésére és egységes szerkezetbe foglalására. A közlekedést az 1910-es rendezés óta több rendelkezés szabályozta, a módosító intézkedések viszont nem voltak kellően átláthatók. Szükségessé vált egy mindenre kiterjedő szabályrendelet megalkotása, ezt az is alátámasztotta, hogy az ország területén 1930 végére 30 305 gépjárművet tartottak nyilván, ebből 15 316-ot Budapesten⁶⁶. A gépjárművek közúti forgalomban történő részvétele nem volt kellően összehangolva sem más járművek forgalmával, sem a gyalogosközlekedéssel – ezen változtatni kellett. A változások a belügyminiszter és a kereskedelemügyi miniszter 250.000/1929. B.M. számú közös rendeletével (KRESZ) 1930. január 1-jén léptek életbe. E jogszabály és a későbbi változások ismertetése viszont már további cikkek témája lesz.

⁶⁶ A KSH évkönyve, 1930

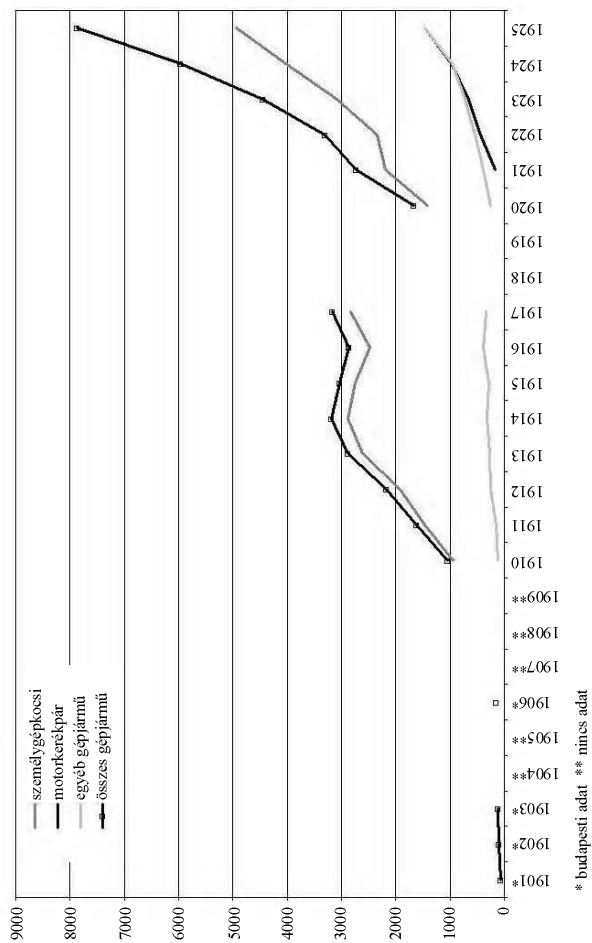
1. számú melléklet
Gépjárműkötetek és
jelzéseik Magyarországon
1910

2. számú melléklet
Gépjárműkerületek és szakértői kerületi központok
Magyarországon, 1922

2. számú melléklet
A gépjárműállomány alakulása Magyarországon (1900–1925)

TÓTH GABRIELLA

A bűnmegelőzés új lehetőségei Győr-Moson-Sopron megyében*

A társadalmi bűnmegelőzésben bekövetkezett fejlődés, a schengeni határővezetethez történő csatlakozás, valamint a rendőrség és a határőrség integrációja új próbatételek elé állította a szervezetet. A közösségi terek biztonsága és a bűnüldözés hatékonyságának növelése mellett szükségessé vált a rendőrség bűnmegelőzési tevékenységének erősítése és szélesítése. Az eredményes bűnmegelőzés következtében ugyanis csökkenhetnek a lakosságot nagy számban érintő bűncselekmények, mérsékelve ezzel a bűnügyi szolgálat terheltségét. A bűnmegelőzés mindamellett lehetőséget is ad az állampolgárokkal való kapcsolatteremtésre, ezzel a társadalom irányába történő nyitásra és a szolgáltató szerep előtérbe helyezésére.

A társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról szóló kormányhatározatban meghatározott célok megvalósítása érdekében koordinálni kellett a rendőrség prevenciós tevékenységét:

- a) *horizontálisan*: szakmai kamarákkal, civilszervezetekkel és tudományos intézetekkel,
- b) *vertikálisan*: az irányításunk alá tartozó szervezetekkel, és a központi szerv szakirányító osztályával.

Meg kellett teremteni a társszakmák érdekkörébe tartozó, társadalmi bűnmegelőzési célú vagy hatású legjobb gyakorlatok folyamatos tapasztalatcseréjét, hogy minél sikeresebben léphessünk fel a nemkívánatos jelenségek ellen.

A rendőrség prevenciós tevékenysége tehát összetett feladat, amelynek során a bűnmegelőzési egységek – köztük a Győr-Moson-Sopron Megyei Rendőr-főkapitányság Bűnmegelőzési Osztálya is – a társadalom széles rétegeit szólítják meg annak érdekében, hogy csökkentsék az egyént és a különböző közösségeket érő negatív befolyásokat. Mindezeket a feladatokat széles eszköztárral, különböző módszerekkel valósítjuk meg, az előzetes állapotfelmérésen alapuló preventív tanácsadástól a kisebb közösségek biztonságérzetét

* A tanulmány alapját a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Egyesület Veled-Érted program záró kiadványa adta.

növelő hosszú távú programokon át egészen az előerőt igénylő fokozott ellenőrzésekig és célzott akciókig. Munkánk folyamán kiemelt feladatnak tekintjük a megvalósításhoz szükséges pénzügyi források előteremtését, erre a különböző pályázatok adnak lehetőséget. Sajnálatos tény azonban, hogy a pályázatok többségéből kizárják az önálló gazdálkodású egységeket. Az előbbieket miatt vált szükségessé, hogy a Győr-Moson-Sopron Megyei Rendőr-főkapitányságon új utakat, lehetőségeket keressünk elgondolásaink és az elvégzett elemzések alapján feladataink megoldására. Ennek egyik eredménye, hogy nyitottan fogadjuk mindazon civil- és társadalmi szervezetek, közösségek kezdeményezéseit, amiknek céljaival azonosulni tudunk, és segítségükkel eljuttathatjuk programjainkat, felhívásainkat, mondanivalónkat a célcsoportnak.

A Veled-Érted projektről röviden

E tevékenységünk nyomán 2008-ban részt vettünk egy civil kezdeményezésű – a társadalom különböző intézményeinek összefogását célzó – prevenció megbeszélésen. A téma olyan program kidolgozása volt, amely a kiskorúak áldozattá és bűnelkövetővé válásának megelőzését szolgálná. A Magyar Máltai Szeretetszolgálat által elindított projekt a bevásárlóközpontokban csellengő, szabadidejüket céltalanul töltő fiatalok megszólítására, szemléletük formálására irányult, és a *Veled-Érted* nevet kapta, ezzel is utalva arra, hogy a résztvevők fontosnak gondolják a célcsoporttal való szoros együttműködést. A program megvalósításához szükséges pénzügyi forrásokat pályázat útján kívánták előteremteni, ennek megvalósításához nélkülözhetetlennek tűnt a rendőrség szerepvállalása, hiszen a megfogalmazott célok szinte teljesen azonosak voltak a mi bűnmegelőzési (azon belül pedig ifjúságvédelmi) feladatainkkal. A Máltai Szeretetszolgálat kezdeményezése számunkra is fontos volt, hiszen e projekt kapcsán mind a primer, mind pedig a szekunder bűnmegelőzés területén lépéseket tehattünk a célközönség megszólítására, valamint nem titkoltan célunk volt a lakosság rendőrségbe vetett bizalmának erősítése és a segítő szándékú rendőr képének további megerősítése.

Alapvető sikerként könyvelhettük el, hogy a 2009 májusáig tartó közös programunkat az *Európai Bűnmegelőzési Hálózat (EUCPN)* nemzeti képviselője – több sikeresen lebonyolított pályázat áttekintése után – a 2009. évi *Európai Bűnmegelőzési Díjra* jelölte. Az európai „Best Practice” cím elbírálására a Stockholmban 2009. december 8–11. között megrendezett konferencián került sor.

Úgynevezett plázaprogramok már jó ideje sikerrel működnek az ország több településén is. A mi célunk nem is az volt, hogy ebben újat alkossunk, hiszen amit a prevenció területén az elmúlt 15 évben ki lehetett találni, azt már egyszer valakik, valahol biztos hogy megtették. Kiemelendőnek tartottuk – és a *program országosan is egyedülálló voltát adta* – a széles körű társadalmi összefogást e projekt kapcsán. Ennek nyomán a *Magyar Máltai Szeretetszolgálat Egyesület, a Győr-Moson-Sopron Megyei Rendőr-főkapitányság, valamint az állami szektort képviselő fiatalokkal foglalkozó szervezetei (gyermekjóléti központ, Gyermek Háza, Széchenyi István Egyetem, ÁNTSZ Nyugat-dunántúli Regionális Intézet) mellett már a kezdetekben is sikerült megnyerni a versenyszféra, a bevásárlóközpontok (Győr Plaza, Árkád) együttműködését is.*

Mint említettem, számunkra fontos volt, hogy a Veled-Érted elnevezésű plázaprojekt kapcsán a *primer* prevenciót alkalmazva lehetőségünk nyílt általános bűnmegelőzési információk minél szélesebb körű terjesztésére [a program nagy sikerű megnyitó és záró rendezvényén, illetve folyamatosan a Szín(S)térben kihelyezett szóróanyagainkkal], egyszersmind a *szekunder* bűnmegelőzés során az előzetesen feltérképezett, veszélyeztetett csoportokhoz testre szabottabb preventív információkat és egyéb megelőzési technikákkal kapcsolatos tanácsokat is eljuttatni.

A program működését indító pályázatot a Magyar Máltai Szeretetszolgálat a Győr-Moson-Sopron Megyei Rendőr-főkapitányság megkeresése után indította el a rendőrségtől kapott adatok alapján, amelyek szerint a megyében évről évre növekvő, illetve stagnáló tendenciát mutat a gyermek- és fiatalkorú elkövetők, valamint sértettek száma. A munkanélküliség emelkedésével az utóbbi években a világon mindenütt érzékelhető a lakosság korábban létbiztonságban élő rétegének elszegényedése, ezzel együtt a családok egzisztenciális helyzetének romlása. Amikor a családfenntartó elveszíti a munkáját, vagy alacsony képzettsége miatt eleve nehezen talál állást, akkor bizonytalan helyzetbe kerül a család. A kialakult rossz anyagi körülmények érzékenyen érintik a családtagok egymáshoz való viszonyát. A problémák kifejeződnek mind a családon belüli erőszakkal megvalósuló bűncselekményekben (házas-társ vagy gyermek bántalmazása), vagy a megélhetés érdekében elkövetett vagyon elleni bűncselekményekben (bolti lopás), illetve az addig jól működő erkölcsi gátak fellazulásában. A bűnelkövető fiatalok száma emelkedésének hátterében felfedezhető, hogy több fiatal más, már bűnelkövető fiatalkorú vagy fiatal felnőtt hatására válik maga is elkövetővé. Általánosságban elmondható, hogy ezek a fiatalok könnyen befolyásolhatók, és családi körük-

ben nincsen a társadalmi normáknak megfelelő követhető példát adó modell. Gyakori, hogy a bűnelkövető kiskorúak csonka családból származnak, vagy pedig a szülők a túlzott leterheltség miatt nem tudnak egészséges, kapcsolat-építő időt eltölteni gyermekeikkel.

Tapasztalatok szerint egyre több kiskorú csavarog a kortársaival a városban és a nagyobb bevásárló- és szórakoztatóközpontokban. Győr-Moson-Sopron megyében probléma, hogy hiányoznak a célcsoport számára elérhető közösségi terek, ahol a szabadidejüket pozitív módon eltölthetnék. Ezért a Veled-Érted program nagyon fontos eleme, hogy frekvenciát, a fiatalok által gyakran látogatott helyen létrehozzunk egy teret, ez lett az úgynevezett SZIN(S)TÉR, amely helyszínt ad a foglalkozásoknak és a beszélgetéseknek. Ennek kialakításában a Győr Plaza maximális segítséget nyújtott a Máltai Szeretetszolgálatnak, és a bevásárlóközpontban kaptunk egy helyiséget, amelyet a kortársakkal közösen próbáltunk dekorálni.

Ez lett a projektünk közösségi tere, ahol 2009. február 13. és május 6. között 594-en fordultak meg, kértek segítséget, vettek részt a szervezett programjainkon. Lehet, hogy ez a szám nem tűnik soknak, mivel azonban a projekt nem ért véget májusban, elértük, hogy a célcsoport megismerte a helyet, azóta rendszeresen használják találkahelynek, gyakran kérnek segítséget az ottani szakemberektől.

A programban kiemelkedő szerepet kapott a kortársképzés, amelyhez a Máltai Szeretetszolgálat által megkeresett általános iskolákon kívül (Kossuth Lajos Általános Iskola, Prohászka Ottokár Orsolyita Közoktatási Központ) a megyei rendőr-főkapitányság bűnmegelőzési osztályának kapcsolatrendszerén keresztül még három középiskolát (Pálffy Miklós Kereskedelmi Szakképző Iskola, Szabadhegyi Közoktatási Központ és a Krúdy Gyula Gimnázium) sikerült bevonni.

Az itt dolgozó ifjúságvédelmi felelősök mind projekttagokként segítették a program megvalósítását oly módon, hogy elősegítették az iskolájukból bevont diákok munkáját, a foglalkozásokon való részvételüket.

A kortársak képzésében a Győr-Moson-Sopron Megyei Rendőr-főkapitányság Bűnmegelőzési Osztálya is részt vett. Témáink közül kiemelem a drogprevenciót, amelynek feldolgozásában a legfőbb hangsúlyt a felmerülő problémák drogmentes megoldására helyeztük.

A kortárs fiatalok szerepe az egész projektben kiemelkedő fontosságú. Az ő feladatuk volt, hogy megszólítsák a bevásárlóközpontban vagy a környéken kószáló fiatalokat, behívják, „becsábítsák” őket a közösségi térbe. Ezért az elsődleges feladat ezeknek a fiataloknak az elméleti felkészítése volt, amelyet a

pályázatban részt vevő szervezetek közösen oldottak meg. Később szükségessé vált a képzés megismétlése, hiszen már az első alkalommal szembesültünk azzal, hogy különösen nehéz lesz a csapat összehangolása. A diákok iskolánként elkülönültek, érezhető volt a csoportok közötti ellentét, amelynek alapját a korbeli, intelligenciabeli és etnikai hovatartozásbeli különbségek adták. E problémák kiküszöbölését a Széchenyi István Egyetem Szociális Munka Tanaszékén dolgozó munkatársak kommunikációs tréningekkel, különböző feladatokkal, beszélgetésekkel próbálták feloldani, illetve kortársoktatóink a segítségükkel tanulták meg, hogy miképpen lehet érdekessé, vonzóvá tenni a fiatalok számára a Szín(S)terünket. A fiatalok a hét minden napján ügyeleti rendszerben végezték tevékenységüket – erről ügyeleti naplót is vezettek –, illetve szerepet kaptak a nagyobb rendezvények megszervezésénél is. Az ügyeletben töltött idő alatt mindig jelen volt több felnőtt is, akik átsegítették a gyerekeket az általuk megoldhatatlannak vélt helyzeteken. E munkában kaptak szerepet a gyermekjóléti központ utcai szociális munkával foglalkozó kollégái, és ezen felül segítettek több, a környéken kószáló fiatalokból álló csoport bevonásában is.

A közösségi tér hivatalos megnyitójára 2009 februárjában került sor, amit megelőzött több, a kortársoktatókkal együtt töltött program is (közös póló kérszítése, csoportfotózás stb.). A megnyitó ünnepség rendkívül jól sikerült, több, a fiatalok körében igen népszerű, megyebeli művészt sikerült megnyernünk a projekt célkitűzéseinek hirdetésére.

Külön említést érdemelnek azok a sportvetélkedők, amelyeket szintén nagy érdeklődés kísért a lakosság és a fiatalok részéről is. E rendezvények lényege volt, hogy híres, elismert emberek, sportolók mutassák be azokat az általuk üzött sportágakat, jelenlétükkel buzdítsák a gyerekeket az aktív, mozgással teli életre.

A közösségi térben a nagyobb rendezvényeken túl rendszeres foglalkozások, klubok megtartására is sor került. Ezek között voltak kreatív programok, amelyekre már a tér kialakítása előtt igény mutatkozott. A Gyermek Ház szakembereinek segítségével a fiatalok önállóan foglalták el magukat, karkötőket, origamifigurákat és üvegfestményeket készítettek. Hasonlóan nagy sikerük volt a szociálpedagógus hallgatók által tartott önismereti foglalkozásoknak. A végzős főiskolások sokkal közelebb tudtak kerülni a célcsoporthoz, mint az idősebb szakemberek. Feladatuk volt, hogy minden foglalkozás előtt vázlatot készítsenek a foglalkozásokról, ezzel projektünk az ő szakmai fejlődésüket is segítette.

A Győr-Moson-Sopron Megyei Rendőr-főkapitányság Bünmegelőzési és Bünyügyi Technikai Osztálya – szintén a projekt rendszeres foglalkozásának elemeként – tizenegyszer tartott úgynevezett Interaktív Police Klubot, és rövidesen

már kilencvenöt látogatója volt. Amire külön is büszkék vagyunk, hogy a gyerekek körében kérdőíves módszerrel felmért elégedettségi mutatók alapján az állandó programok közül a rendőrségi klubnak volt a legnagyobb sikere. Ezeken a foglalkozásokon fontosnak tartottuk az erőszak, a fiatalkori bűnözés és áldozattá válás elkerülésének megtárgyalását, de a szabadidő eltöltésekor felvetődő drogproblémákról is meghallgattuk a jelen lévő diákok véleményét, és objektív felvilágosítást adtunk a ma oly divatos kábítószeres okozta függőségekről, valamint a mindennapi életünk folyamán használt, engedélyezett szerek (dohány, alkohol, gyógyszerek) túlzó, helytelen alkalmazásáról is. Beszélgettünk a környezetvédelem fontosságáról, személyes értékeink védelméről is. A foglalkozás hatására a közösségi térben kialakították a klubhelyiség saját szelektív szigetét, így az ide betérő fiatalok külön gyűjtötték a papír-, műanyag és az üveghulladékot. Az áldozattá válás megelőzésének témáját érdekes filmanyag megtekintésével és elemzésével segítettük elő, de természetesen ebben az esetben sem maradtak el a szituációs játékkal történő gyakorlás és bevezetés. A legnagyobb sikert tagadhatatlanul bűnügyi technikus kollégánk aratta drokkereső kutyáinak bemutatásával. A bemutató segítette a fiatalokban a pozitív rendőrkép kialakítását, bepillanthattak a rendőri munka rejtelmeibe, a kutyák kiképzéséről is képet kaptak, egyúttal láthatták az állatok tehetségét, tudását, amint a legeldugottabb helyen lévő kábítószereseket is százszázalékos biztonsággal találták meg. A bűnelkövetővé válásról tartott beszélgetés után szintén átélhettek egy rendőri eljárást, a rabosítás folyamatát, megtudhatták, mit él át a bűn útjára kerülő fiatal. Reméljük, hogy beszélgetéseinkkel segítettük a fiatalok törvénykövető, szermentes, egészséges életmódhoz szükséges attitűdjének kialakítását.

A rendőrségi klub idején kollégáimmal tapasztalatokat szereztünk arról, hogy a fiatalok nyitottak az új ismeretek befogadására, különösen érdeklődők, szeretnek aktívan részt venni a tudnivalók elsajátításában. E megállapításunkra alapozva a jövőben tovább keressük annak a lehetőségét, hogy minél mozgalmasabban, a saját tapasztalásra építve, rengeteg játékkal, képességek, készségek fejlesztésével próbáljuk meg elérni céljainkat a bűnmegelőzésben.

A projekt utóélete

A Veled-Érted program szervezői és a részt vevő szervezetek felismerték, mennyire fontos a gyerekek, fiatalok szabadidejét megfelelő formában lekötni, érdekes, nekik szóló programokat szervezni, sportolási lehetőségeket találni számukra, az ismereteiket a veszélyeztető tényezőkről rendszerezni, és

képesség szintjén megismertetni velük olyan megoldásokat, amelyek alkalmazásával lehetőségük lesz a problémáikat könnyen, jogkövető emberek módján rendezni. Ennek következtében 2009 júliusában a program intézményesülten, SzínStér néven, alacsony küszöbű szolgáltatásként működik tovább. A prevención túl így már az ártalomcsökkentés is a program profiljává vált. Jelenleg több mint kétszáz regisztrált látogató van, a kapcsolatfelvételek átlagos száma heti száznyolcvan.

A Győr-Moson-Sopron Megyei Rendőr-főkapitányság Bünmegelőzési Osztálya továbbra is tevékenyen részt vesz a SzínStér munkájában. Minden héten meghatározott napokon prevenciós beszélgetéseket, játékokat szervezünk a megjelenő fiataloknak. A címben is megfogalmazott új utakat, módszereket e munkában is megpróbáljuk kamatoztatni. A projekt kapcsán felismertük, hogy a fiataloknak nagy igényük van a kapott információk közös, játékos formában történő feldolgozására. Ahhoz, hogy a tudásanyag minél jobban beépüljön a gyerekek személyiségébe, új módon kell őket átadni nekik. Ez a felismerés készítette arra osztályunkat, hogy az élménypedagógia irányába forduljunk, amely módszere lehet az ismeretszerzésnek, a személyiség fejlesztésének, valamint a szociális és társadalmi beilleszkedés/beillesztés segédeszközeként is megjelenhet. Az ilyen programok fejlesztik az önismeretet, az önképet, a kompetenciát, az együttműködést, a kitartást, az önbizalmat és még számos olyan személyiségtényezőt, amelyek döntő szerepet játszanak a sikeres megküzdésben. Alkalmas a hiányosságok pótlására és természetesen a pozitívumok továbbfejlesztésére is, a kreativitás előhozására és az érzelmi képességek növelésére. Önmagában azonban az élménypedagógia sem adja e személyiségjegyek változását, alakítását, mindig szükség van a játék végén a résztvevőkkel való csoportos foglalkozásra, hogy a változások, a tapasztalatok hatása hosszú távon is megmaradjon, és az új viselkedési, problémamegoldási, motivációs minták az otthoni körülmények között is alkalmazhatók legyenek. A rendőrség ifjúságvédelmi feladatainak alapelve megegyezik az élménypedagógiában használatos elvekkel. E szerint mindenre érvényes, hogy a különböző cselekedetek közös döntés, közös alkotás alapján születnek meg, és a következmények is közös felelősségen nyugszanak. A boldoguláshoz mindenkire szükség van, így jelenik meg a motiváció a továbbdolgozásra, és fejlődik az autonómia, az önállóság is, hiszen a feladatok részfeladatokra bomlanak, így lesz a végén egy közös egész a megoldás. Az élménypedagógia módszerét felhasználva – a tapasztalati tanulás adta élményeken át – közelebb kerülhetünk a célcsoporthoz, elősegíthetjük, hogy pozitív képet kapjanak a rendőrségről, a munkánkról.

LIPICS LÁSZLÓ

Településörök Vas megyében

Magyarországon baj van a közbiztonság megítélésével. Ezt a Századvég Alapítvány és a Forsense közvélemény-kutató cég 2009 áprilisában készült felméréséből¹ az is megtudhatja, aki nem tapasztalja. Másfelől ott vannak a statisztikai számok, amelyek szerint soha ilyen kevés – ismertté vált – bűncselekmény nem történt, mint 2008-ban. (A 2009-es adatok még nem álltak rendelkezésre a kutatásomhoz.)

A lakosság átlagosan 37 százalékosra értékelte a közbiztonság helyzetét. Ebben természetesen országosan és különböző szintekre vonatkozóan eltérők voltak az eredmények.

Az országos állapotokat a legkedvezőtlenebbnek a *falvakban* (36 százalék) élők gondolták, míg a legkedvezőbb értékelést a megyeszékhelyeken (42 százalék) mérték. Régiós bontásban azonban a Nyugat-Dunántúl (43 százalék) vonatkozásában kedvezőbb a kép.

Bajnai Gordon, a Magyar Köztársaság miniszterelnöke 2009. szeptember 7-én a Rendőrtiszti Főiskola évnyitóján mondott beszédében hirdette meg tíz pontból álló *Rend és Biztonság* programját. Ennek két pontja, a harmadik és negyedik foglalkozik a településörséggel, településörökkel.

Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium mint a közrendért, közbiztonságért felelős államigazgatási szerv a kormány által 2009. április 20-án kiadott válságkezelő program² IV.4.2. pontjára hivatkozással szeptemberben felhívást tett közzé, amely szerint a közrend és közbiztonság erősítése érdekében – különös tekintettel a bűnügyileg leginkább fertőzött településekre – helyi önkormányzatok pályázhatnak támogatásra, abban az esetben, ha e cél javára településöröket hajlandók alkalmazni.

2010 januárjában a 2009 folyamán településör foglalkoztatására támogatást elnyerő Vas megyei települések polgármestereinek elektronikusán postáztam egy általam összeállított kérdőívet. A kutatásom folyamán a teljes körű-

¹ Kedvezőtlen a közbiztonság állapotának megítélése. Századvég–Forsense, 2009. április 28. <http://www.szazadveg.hu/kutatas/archivum/kozvelemeny-kutatas-es-partreferencia-elemzes/kedvezotlen-a-kozbiztonsag-allapotanak-megitelese-130.html>

² Válságkezelés és bizalomerosítés – A válságkezelő kormány egyéves cselekvési terve. <http://miniszterelnok.hu/domain4/files/modules/module25/16461482807AD5C35.pdf>

ségre törekedtem, de többszöri próbálkozás ellenére be kellett látnom, hogy ez nem lehetséges. A 35 megszólított település eljárásából 24 küldte vissza a kérdőívet kitöltve, azaz valamivel több mint kétharmad. Úgy gondolom, ez az arány már alkalmas lehet arra, hogy általános következtetéseket vonjunk le a településörök foglalkoztatására.

Hipotéziseim a következők: a településörök alkalmazásának célja kettős. A helyi vezetők tenni kívánnak valamit egyrészt a romló közbiztonságérzet javítására, másrészt a munkanélküliség csökkentésére. A támogatásra pályázó Vas megyei önkormányzatok valószínűleg leginkább a Sárvári, illetve a Celldömölki Rendörkapitányság illetékességi területéről kerülnek ki, mivel itt éreztetni legkevésbé hatását a határőrség rendőrségbe történő integrációja. A településörök alkalmazott személyek, elgondolásom szerint, középkorú-nál idősebb, előzőleg munkanélküli, alap- vagy középfokú végzettségű férfiak, akiknek valószínűleg személy- és vagyonőr szakképesítésük van, illetve amennyiben beiskolázzák őket, szakképesítés hiányában biztonsági őr szakmát kívánnak szerezni.

Terjedelmi korlátok miatt dolgozatomban csak érintőlegesen foglalkozom az önkormányzati rendszettel, illetve a településörök jogrendbe illesztésének lehetőségével. Utóbbi egy másik tanulmány témája lehet, mivel furcsának találom, hogy egy állami alkalmazott kisebb védelmet élvez egy társadalmi szervezet tagjánál.³

A pályázat

A hivatkozott pályázat 2009 szeptember közepén jelent meg az IRM honlapján, először csak kezdetleges formában, „Tájékoztatásra” szövegháttérrel. Később megjelent a mai módozatában is fennálló – igaz, 2010-re vonatkozó – pályázati felhívás. A településörök alkalmazására rövid előkészítés után 2009. október 1. óta van lehetőség.

A felhívás alapján a bűnügyileg leginkább fertőzött településekre gondoltak, a tanulmányomban található 1. számú táblázat alapján azonban kijelenthetjük, hogy bármelyik – egyéb kiírási feltételnek megfelelő – pályázó helyi önkormányzatot támogatták.

³ Lásd polgárőr: Btk. 17. § 2. (közfeladatot ellátó személy) i) a polgárőr a polgárőrségről szóló törvényben meghatározott feladatok ellátásával kapcsolatban; Btk. 230. § Közfeladatot ellátó személy elleni erőszak.

A településeket két kategóriába sorolták: a közterület-felügyelettel vagy közterület-felügyelővel (a továbbiakban együtt: közterület-felügyelet) bíró, valamint közterület-felügyelettel nem bíró helyi önkormányzatokra. Továbbá pályázhattak települési önkormányzatok társulásai is, amire a nyertes pályázatok között találhatunk példát is.⁴

A közterület-felügyelettel bíró önkormányzatoknak megkötés volt, hogy a meglévő felügyelői létszámot felügyelőnként két településőrrel kellett növelni. Ezenkívül az alkalmazott településőröket a meglévő közterület-felügyelőkkel együtt kell szolgálatba vezényelni, valamint részükre a közterület-felügyelők egyenruhájának színével egyező színű felsőruházatot voltak kötelesek biztosítani saját költségükön.

A közterület-felügyelettel nem bíró helyi önkormányzatok kétféleképpen pályázhattak. Egyrészt a közbiztonság javítása érdekében településőr alkalmazására, másrészt pedig úgy, hogy mintha közterület-felügyelő-gyakornok lenne. Utóbbi esetben a minisztérium emelt összegű támogatást nyújt, viszont az önkormányzatnak vállalnia kellett, hogy az így alkalmazott személyt köztisztviselőként foglalkoztatja, fizetését a bértáblázat szerint kiegészíti, és a közterület-felügyelői szakképesítés megszerzése érdekében beiskolázza.

A minisztérium a támogatói szerződésekből vállalta, hogy minden felvett településőr felszerelésére nyolcvanezer forintot ad. Kötelező volt beszerezni a **TELEPÜLÉSŐR** felirattal ellátott biztonsági mellényt, fekete sapkát, zseblámpát, valamint jegyzetkönyvet és íróeszközt, de elszámolható mobiltelefon a hozzátartozó SIM kártyával (feltöltőkártya is), kerékpár, hordtáska, fényképezőgép, távcső és esővédő felszerelés is.

Ezen kívül, ha a településőr nem felel meg a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény 36. § (3) bekezdése szerint közcélú munka keretében történő foglalkoztatás feltételeinek, havi fix összegű támogatást ad, annak járulékaival együtt (minimálbér). A közcélú munka keretében foglalkoztatható személyek után nem jár támogatás.

Az önkormányzatok településőrnek⁵ alkalmazhatnak olyan 18. életévét betöltött, egészségesen alkalmas, cselekvőképes, büntetlen előéletű, legalább az általános iskola nyolcadik osztályát elvégzett személyt, akinek van meghatározott szakképesítése⁶, vagy a pályázatot benyújtó önkormányzat vállal-

4 Például Füzvölgy, Hosszúvölgy, Homokkomárom társulása, vagy a Mezőcsáti Kistérségi Társulás (kilenc település).

5 A településőr az önkormányzat alkalmazásában álló munkavállaló, aki az előírt öltözetben és felszereléssel végzi tevékenységét, hatósági jogköre nincs, kényszerítőeszközt nem alkalmazhat.

6 Az igazságügyi és rendészeti miniszter hatáskörébe tartozó szakképesítésekről szóló 26/2008. (XII. 20.) IRM rendelet vagy a korábban szerzett OKJ 33 8919 01 számú „Személy- és vagyonőr” szakképesítés.

ja, hogy az igény jóváhagyásától számított három hónapon belül a település-örök a szakképesítés megszerzése érdekében beiskolázza. Azaz a településörök tekintetében nincsenek nagy követelmények. Ha a minimális feltételeknek megfelelő, végzettséggel nem bíró személyt alkalmaz az önkormányzat, gyakorlatilag biztonsági örök szakképesítésre tudja beiskolázni, így az illető a program végén valószínűleg a regisztrált vagyonörök 135 ezres létszámát⁷ gyarapíthatja.

A pályázati kiírás tartalmazta a településörök általános feladatait is.

- A településen tevékenykedő hivatalos és közfeladatot ellátó személyek munkavégzésének támogatása.
- A különböző hivatalos őrszolgálatokhoz, rendvédelmi szervekhez, hatóságokhoz, közterület-felügyeltekhez kapcsolódó jelző tevékenység, szükség esetén intézkedés kezdeményezése az illetékes hatóságnál.
- Közreműködés a közvagyon helyben található elemeinek (például parkok, játszótérek, középületek, utcabútorok stb.) védelmében.
- Az önkormányzati rendeletek betartásának, illetve betartatásának, a bűnmegelőzési, tűzvédelmi, köztisztasági, településrendészeti célkitűzések megvalósításának hatékony támogatása.
- A településen tartandó rendezvények esetében közreműködés a rendfenntartásban és a forgalomirányításban.
- Természeti csapás, baleset, káreset, műszaki meghibásodás, egyéb veszélyhelyzet esetén közreműködés az összehangolt segítségnyújtásban, az élet- és vagyonmentésben, a helyreállítási munkálatokban és a rend helyreállításában.
- Az alkalmazó helyi önkormányzat által – a helyi közbiztonság javítása érdekében – meghatározott további feladatok végrehajtása.

Települések

Vas megyében 2007. december 31-én 216 településen 264 791-en éltek.⁸ A települések nagy része (181) kistelepülés⁹. Alapvetően e kistelepülésekre jut el

⁷ Létszámstatisztika 2010. március 01. Személy-, Vagyonvédelmi És Magánnyomozó Szakmai Kamara. http://www.szvmszk.hu/files/images/Orszagos/Letszamstatisztika/Letszamstatisztika_2010_marcus.pdf

⁸ Vas megye állandó lakossága 2007. december 31-én. Forrás: Nyugat-dunántúli Regionális Államigazgatási Hivatal Szombathelyi Kirendeltsége. http://vaskozig.helyinfo.hu/gss/alpha?do=64&pg=1010&m1249_act=19&st=1697&m1250_act_folder=-/4/2

⁹ Kistelepülés: ezres létszám alatti helység.

a legkevesebb rendőr (a rendőrkapitányságok és rendőrőrsök városokban találhatók), általában azonban a közbiztonság mégsem e helyeken a legrosszabb. Ennek fő oka, hogy itt még az emberek figyelnek egymásra, illetve a lakók életkorából adódóan sok az állandóan otthon tartózkodó, inaktív lakos. A pályázaton támogatást elnyerő települések között elenyésző számban található Vas megyei. Ennek elsősorban az lehet az oka, hogy közbiztonság szempontjából az ország e közigazgatási egysége a nyugalom szigete, ahogy azt a megye főkapitánya, *Halmosi Zsolt* nemrégiben nyilatkozta.¹⁰

Foglalkoztatottság szempontjából már korántsem olyan jó a kép. Amíg korábban a külföldi befektetések háromnegyede a Közép-magyarországi Régió mellett Győr-Moson-Sopron és Vas megyét (Nyugat-dunántúli Régió) célozta meg¹¹, ez ma már nem így van, hiszen ma a legtöbb befektetés a Közép-magyarországi, illetve a Közép-dunántúli Régióba (Komárom-Esztergom megye) irányul. Több nagyvállalat áthelyezte termelését az ország, illetve a világ más részébe. Ennek megfelelően csökkent a foglalkoztatottság is, immár az országos átlag körüli a munkanélküliségi ráta.¹² A telephelyek áthelyezésének nemcsak a kétségkívül fontos munkaerőköltség volt az oka, hanem az is, hogy a fejlesztésekhez elengedhetetlen infrastruktúrák¹³ nem állnak rendelkezésre. A megyének még mindig nincs autópálya-összeköttetése, valamint polgári repülőtérrel sem büszkélkedhet.

2009-ben az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium településör foglalkoztatására kiírt támogatási pályázataira 778 helyi önkormányzat nyújtott be pályázatot. Ebből 35 volt Vas megyei, egyiküknek sem volt közterület-felügyelete. A támogatásokról több időpontban döntöttek a minisztériumban, többször, mint a pályázati kiírásban ígért havi egy alkalom (minden hónap 25-ig). A nyertes pályázatok időpontbeli megoszlása látható az 1. számú ábrán.

Az 1. számú ábrán jól látható, hogy a Vas megyei települések november végéig nem voltak aktívak. A kérdőíven feltett kérdésre (Pályázati lehetőségről hol hallottak?) adott válaszokból kiderül azonban, hogy ekkoriban mozgósíthatták magukat az általam egyéb államigazgatási szervként nevezett csoport tagjai.

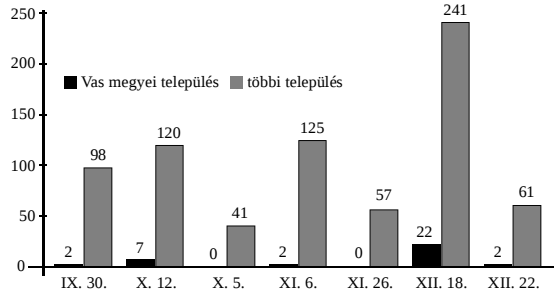
¹⁰ Savaria Fórum, 2010/6., 3. o.

¹¹ Fazekas Károly: A külföldi működőtőke-beáramlás hatása a munkaerő-piac regionális különbségeire Magyarországon. Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek, 2000/5.
<http://mek.oszk.hu/01400/01484/01484.pdf>

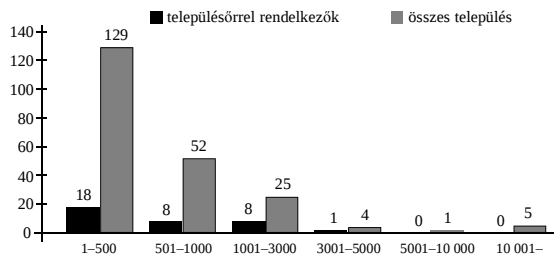
¹² Kiss Tamás: Több mint 13 ezer munkanélküli Vas megyében. *Vas Népe*, 2010. január 9.

¹³ Abonyiné Palotás Jolán: A külföldi működő tőke szerepe gazdaságunk fejlődésében. <http://www.sci.u-szeged.hu/eghajtalan/baba/Abonyine.pdf>

1. számú ábra
Településörök foglalkoztatására támogatást elnyerő pályázatok száma 2009-ben¹⁴

2. számú ábra
Vas megyei települések megoszlása lakosságszám szerint¹⁵

A pályázaton támogatást elnyerő Vas megyei települések megoszlását is vizsgáltam. Mint említettem, az ország e területén a kistelepülési szerkezet a jellemző: 181 településen élnek ezernél kevesebben. Az e kategóriába tartozó helyi önkormányzatok közül 26 nyújtott be sikeres támogatási igényt, azaz az összes Vas megyei nyertes háromnegyede.

Említettem, hogy baj van a közbiztonság megítélésével. Ezért úgy gondolom, vizsgálni kell azt is, hogy a pályázaton támogatást elnyerő településeken

¹⁴ <http://www.irm.gov.hu>

¹⁵ Vas megye állandó lakossága 2007. december 31-én. Forrás: Nyugat-dunántúli Regionális Államigazgatási Hivatal Szombathelyi Kirendeltsége és IRM.

1. számú táblázat
**A településeőrök foglalkoztatására kiírt pályázaton nyertes Vas megyei településeken
ismertté vált bűncselekmények száma**

Település	Lakosok száma (2009)	2006	Százezer lakosra jutó (2006)	2007	Százezer lakosra jutó (2007)	2008	Százezer lakosra jutó (2008)
Acsád	726	14	1977,4	13	1 865,1	3	431,0
Apátistvánfalva	414	4	1028,3	9	2 368,4	6	1587,3
Boba	876	23	2721,9	16	1 925,4	14	1656,8
Csepreg	3363	52	<u>1464,4</u>	54	<u>1 531,9</u>	59	<u>1708,2</u>
Csipkerek	408	14	<u>3684,2</u>	24	<u>6 366,0</u>	12	<u>3324,1</u>
Egyházashetye	420	8	1985,1	5	1 275,5	3	835,7
Egyházashollós	607	8	1393,7	14	2 405,5	4	708,0
Egyházashódóc	1382	20	1481,5	26	1 941,7	79	5926,5
Gencsapáti	2518	49	1816,2	49	1 804,8	46	1701,2
Gersekarát	770	21	2818,8	33	4 654,4	29	4090,3
Hegyhátszentjakab	298	5	1748,3	10	3 448,3	10	3521,1
Hosszúpérezsteg	778	15	2124,6	13	1 878,6	10	1481,5
Jánosháza	2810	113	<u>4191,4</u>	95	<u>3 597,1</u>	64	<u>2488,3</u>
Káld	1198	15	1323,9	25	2 276,9	22	2012,8
Kám	443	18	<u>4008,9</u>	19	<u>4 269,7</u>	17	<u>3744,5</u>
Karakó	238	9	<u>4128,4</u>	15	<u>7 042,3</u>	5	2475,2
Kemenesmagasi	995	10	1071,8	6	671,9	8	902,9
Kissomlyó	258	15	<u>6172,8</u>	12	<u>5 128,2</u>	3	1219,5
Magyarnádhalja	212	1	500,0	5	2 427,2	7	<u>3301,9</u>
Meszlen	234	2	847,5	2	829,9	1	431,0
Nemeskeresztúr	321	13	<u>4377,1</u>	25	<u>8 503,4</u>	10	<u>3508,8</u>
Nemesrepehollós	306	1	328,9	2	657,9	3	1038,1
Pecöl	811	8	992,6	8	997,5	5	625,8
Pinkamindszent	156	1	684,9	0	0,0	4	2366,9
Rábahídvég	1084	29	<u>2834,8</u>	30	2 973,2	25	2548,4
Rábapaty	1697	39	2247,8	53	3 014,8	26	1481,5
Rábatöttös	240	6	2702,7	1	452,5	0	0,0
Répcelak	2795	38	1490,2	63	2 514,0	51	2046,5
Rum	1116	22	1706,7	12	944,9	21	1669,3
Uraiújfalu	901	11	1206,1	283	<u>31 098,9</u>	11	1236,0
Vámoscsalád	363	4	1105,0	8	2 222,2	4	1092,9
Vasalja	362	0	0,0	0	0,0	7	2083,3
Vasgerszeg	401	6	1530,6	7	1 781,2	4	990,1
Zsédény	217	2	975,6	4	2 083,3	2	1036,3
Zsennye	94	1	1098,9	3	3 191,5	1	1041,7
Vas megye átlag			2958,1		3 749,3		3146,0

Forrás: Magyarország bűnözési és bűnüldözési adatai. IRM Rendészeti Kodifikációs Főosztály Statisztikai és Elemző Osztály (ENYÜBS) <http://crimestat.b-m.hu/Terkep.aspx>; Települések lélekszáma: onkoren.hu, kivéve Rábahídvég, amelynek adata a Nyugat-dunántúli Regionális Államigazgatási Hivatal Szombathelyi Kirendeltségétől származik.

Megjegyzés: dőlt betűvel az ezernél nagyobb lélekszámú települések, félkövérrel pedig a városok; az aláhúzott számok jelölik a megyei átlagot meghaladó eredményt.

hogyan alakult az elmúlt években a bűncselekmények száma. A támogatott 35 település közül az utolsó három évben mindössze hat-hét helyen, azaz nagyjából az ötödükben haladta meg a megyei átlagot a százezer lakosra jutó bűncselekmények száma. A támogatott települések közt mindösszesen három olyan ezer lakosúnál nagyobb település van (a kilencből), ahol a mutatószám egyszer-egyszer átlépte a megyei átlagot, míg a kistelepülések között hét. A pályázati kiírás bevezetőjében foglalt kitétel („különös tekintettel a bűnügyileg leginkább fertőzött településekre”) a legtöbb pályázatot elnyerő Vas megyei településre nem igaz, hiszen igazán azokon a településeken lenne szükség a településőrré, ahol magasabb a bűncselekmények száma. Az 1. számú táblázatban bemutatom a településőrrrel bíró települések bűncselekmények elkövetéséhez kapcsolódó statisztikai adatait.

Tanulmányoztam továbbá a nyertes pályázatot benyújtó települések földrajzi eloszlását a rendőrkapitányságok illetékességi területe, a határterülethez való tartozásuk szerint, valamint kistérségekre lebontva (2. számú táblázat).

2. számú táblázat

Településőrt foglalkoztató önkormányzatok megoszlása kapitányságok, kistérségek és határterülethez való tartozásuk szerint

Kőszeg	1	Kőszeg	0	Gencsapáti	
Sárvár	9	Csepreg	1	Egyházasköd	
Cellődmölke	7	Sárvár	9	Pinkamindszent	
Vasvár	4	Cellődmölke	7	Vasalja	
Körmend	8	Vasvár	4	Magyarnádalja	
Szombathely	6	Őrszentpéter	1	Apátistvánfa	
Összesen	35	Szentgotthárd	1	Hegyhátszentjakab	
		Körmend	6	Összesen	7
		Szombathely	6		
		Összesen	35		

Forrás: A határterületről, valamint a határátkelőhely területére nem határátlépés céljából történő belépés és tartózkodás szabályairól szóló 330/2007. (XII. 13.) kormányrendelet; a rendőrség szervei illetékességi területének megállapításáról szóló 67/2007. (XII. 28.) IRM rendelet; a kistérségek megállapításáról, lehatárolásáról és megváltoztatásának rendjéről szóló rendelet.

Vas megyében 81 település tartozik a határterülethez¹⁶, ebből mindössze hét helyi önkormányzat pályázott, azaz arányaiban nagyjából feleannyian, mint az összes Vas megyei települések közül sikeres támogatási kérelmet benyújtó

¹⁶ A határterületről, valamint a határátkelőhely területére nem határátlépés céljából történő belépés és tartózkodás szabályairól szóló 330/2007. (XII. 13.) kormányrendelet (határterület-kormányrendelet).

tók. Ennek valószínűleg egyik oka az, hogy többségük ötszáz lakos alatti kisközség, a másik pedig az lehet, hogy az e körben lévő települések nagy része még 2009 végéig élvezhette a határőrség rendőrségbe történő integrációja miatti kialakult „létszámtöbbletet”.

Ezt támaszthatja alá az is, hogy a kistérségek közül a legtöbb támogatási kérelem Sárvár és Celldömölk területéről érkezett, azaz határterülettel nem bíró térségből. A Körmenti Rendőrkapitányság illetékességi területéről benyújtott sok pályázat kissé megtévesztő lehet, de látni kell, hogy e területhez három kistérség (Körment, Szentgotthárd, Óriszentpéter) 62 települése tartozik, azaz nagyjából 13 százalékuk kért támogatást, továbbá az integráció után e területen csökkent leginkább az egyenruhások száma. Ezzel szemben Sárvár kistérség 31 településével számolva minden harmadik, Celldömölk 28 településéből minden negyedik adott be pályázatot 2009-ben.

A kérdőív

A kérdőívet kutatási céljaimnak megfelelően állítottam össze. Két részre bontható: egyrészt egy általános témakör, amelyben zömmel nyitott kérdések találhatóak, másrészt pedig az alkalmazott településörökkel kapcsolatos, gyakorlatilag zárt kérdések.¹⁷

Az általános kérdések között egyebek között az érdekelt, a települési elöljárók honnan szereztek tudomást a pályázatról. Mivel a kérdés nyitott volt, így több választ is beírhattak a kitöltők. A visszaküldött kérdőívek alapján a települések elöljárói többségének a médiából és az internetről jutott tudomásra a lehetőség (kilenc-kilenc válasz). Sorrendben a második legtöbb hivatkozásként (hét) az általam egyéb államigazgatási szervként összesített megnevezések (Regionális Államigazgatási Hivatal körlevele, jegyzői értekezlet, kistérségi koordinátor) fordultak elő. Az államigazgatás két legfőbb hatóságának (Igazságügyi és Rendészeti, valamint Önkormányzati Minisztérium) honlapja is többször, szám szerint hatszor előforduló hivatkozás volt. Ezeken kívül egy válaszdó a *Pályázatfigyelő* című újságot jelölte meg.

Érdekelt az is, vajon hány jelentkezőből választották ki az alkalmazott településör(öke)t. A legtöbb helyen (hét-hét település) egy, illetve két jelentkező volt egy-egy helyre, de az egyik helyi önkormányzattól egészen extrém

¹⁷ Nyitott vagy más néven nyílt kérdés: vélemény szabad kifejtésére alkalmas; zárt kérdés: előre megadott válaszlehetőségeket ajánl fel.

válasz is érkezett: a két helyre 13 jelentkező volt. A 24 válaszoló településen 38 településőrt alkalmaznak, ennyi álláshelyre 96-an jelentkeztek, azaz nagyjából két és fél jelentkező volt egy-egy státusra. A legtöbb helyen nem volt nyílt pályázat, erre utalhat az a válasz is, hogy saját maguk választották ki, kit vesznek fel.

A kérdőív egyik kérdése arra irányult, hogy az önkormányzatok milyen lehetőséget láttak a településőrök alkalmazásában. A válaszok nagy része nem meglepő módon a közbiztonság javulásával függött össze (közbiztonság-növelés, lakók biztonságérzetének javítása, közvagyon védelme, közrendvédelem, átutazó bűnözés visszaszorítása, idősök felügyelete); a válaszok alapján összeállított csoportot a 24 önkormányzatból 21 említette meg. Ezután következett hét válasszal a helyi rendeletekben (közterület-használati, környezetvédelmi) foglaltak betartásának ellenőrzése. Szorosan az előző kettőhöz kapcsolódóként következett a szemétkerakás (illegális szemétkerakóhelyek) ellenőrzése (öt válasz). Csak ezután következett (négy helyről) a foglalkoztatás javítása, a munkanélküliség csökkentése. További válaszok voltak még a polgárőrség kiegészítése, az önkormányzat és a lakosság közötti kapcsolattartás javítása, valamint a házalók elleni fellépés.

A következő kérdésem az volt: *Hogyan kerülnek alkalmazásra a településőrök?* Ehhez némi iránymutatást is adtam (például nappal-éjjel, egyedül, párban, csak hétköznap, rendezvényeken is besegítenek, egyéb feladatot is látnak el, például a postást kísérik¹⁸). A beérkezett válaszokat két csoportra bontottam. Egyrészt a mikor, másrészt a mire kérdésekre adható feleletekre. A válaszokból kiderült, hogy a legtöbb településőrt egyedül alkalmazták, több műszakban, leginkább azért, hogy minél hosszabb ideig figyeljen valaki a településen történő dolgokra.¹⁹ A településőröket csak néhány helyen foglalkoztatják hétköznap, ráadásul hivatali munkaidőben. Általánosan levonható az a következtetés is, hogy hétfégi rendezvényeken dolgozniuk kell – igaz, egy helyről érkezett olyan válasz, hogy ezt szabadidőben ellentételezik. Bár nagyon kevés visszajelzést kaptam a heti munkaidőről, azt gondolom, hogy ez általánosan vehető, ahogy az is, hogy heti negyven órában alkalmazzák. Néhány helyről érkezett olyan felelet, amely szerint éjjel is foglalkoztatják őket, de van olyan település, ahol elsősorban ekkor van vezényelve a telepü-

18 Gyuricza Ferenc: A rendőr nem elég? Településőrök vigyáznak állami pénzből. Zalai Hírlap, 2009. november 19.

19 Erről nyilatkozott Vargyai Vilmos uraiújfalui polgármester: „...a besurranókat talán visszatartja, hogy a nap huszonegy órájában nyitva van valakinek a szeme...” Munkára jelentkeznek a településőrök Vas megyében. Vas Népe, 2009. október 21.

lėsőr. Nagyon sok helyről küldtek olyan választ, hogy szolgálatukat más személyekhez (közveti megbízott, polgárőrök) igazítják.

Személyes beszélgetéseken azonban olyan információhoz is jutottam, amelyet a kérdőív nem tükrözhetett. Egyes helyeken a településőröket nem a program időtartamára, hanem annál rövidebb ideig alkalmazzák, esetenként havonta hosszabbítják a szerződésüket. Véleményem szerint ez nem helyes gyakorlat, hiszen ha esetleg hónap végén a településőr azt mondja, hogy köszöni szépen, de elég volt, még egy azonnali munkaerő-felvétellel is nehéz lenne fenntartania folyamatosságot.

Az előzőekben már említettem, hogy leginkább a rendezvényeken alkalmazzák a településőröket, ha már feladatot kell említeni számukra. Következőként a közösségi intézmények ellenőrzését említették leggyakrabban. A nyílt kérdésnek megfelelően némi egyéb válasz is előfordult. Van, ahol ők látják el az időskorúak védelmét; gyalogátkelőhelyen iskolakezdéskor forgalmat irányítanak; temetésekkor a gépjárműveket őrzik, illetve a faluban járőröznek. Egy olyan extrém válasz is előfordult, hogy hólapátolásra alkalmazták. Utóbbi némileg belemagyarázva tartozik a „természeti csapás” idején végrehajtandó feladatok körébe.

A kérdőív egyik kérdése arra irányult, hogy az illetékes rendőrkapitányság milyen segítséget nyújtott monitoring keretében. A legtöbb válasz (hét) szerint az illetékes rendőrkapitányság képviselője aláírta a záradékot a pályázati lapon. Ez vélhetően azt jelenti, hogy a legtöbb esetben nem nyújtottak egyéb segítséget, ezt megerősíti két „semmit, képzést nem adtak”, illetve egy szimpla „semmit” válasz. Ennek gyökeresen ellentmondóan a második legtöbb válasz (hat) arról szólt, hogy tájékoztatta a településőröket a velük való együttműködésről és az ezzel kapcsolatos feladatokról, szakmai útmutatást adtak, sőt esetenként ellenőrzést is tartottak. Őt helyről (mivel több választ lehetett adni a kérdésre, az előző felelethez kapcsolódóan) érkezett olyan válasz, amely szerint figyelemmel kíséri a településőrök tevékenységét, közvetlen köztük a kapcsolattartás, és elősegítik a törvényes működést. A pályázat záradékában foglalt soronkívüli intézkedés megtörténtét négy helyről jelezték vissza. A rendőrkapitányságok javára szólhatnak az „együttműködők”, „szolgálatot egyeztetik” válaszok.

Milyen tapasztalataik vannak a településőrök alkalmazásával kapcsolatban – szölt a következő kérdésem. Mivel a települések döntő többsége 2009 decemberében nyerte el a támogatást, és 2010 elején kezdték foglalkoztatni a településőröket, véleményem szerint korrekt feleletet adtak azok az önkormányzatok, amelyek olyan típusválaszt adtak, hogy rövid az idő a tapaszta-

tokra (kilenc), illetve további két helyről azt, hogy „még nem tudjuk megítélni”. Hat helyről érkezett elégedettségről tanúskodó (lakók, képviselők) válasz, további öt pozitív feleletet kaptam: közbiztonság javult, kedvezők a tapasztalatok. Az eljárók néhány konkrét esetre is rávilágítottak: tettenérések (besurranás és illegális hulladékelhelyezés), illetve jogsértő cselekmény megelőzése (illegális hulladékelhelyezés). Továbbá van olyan hely, ahol a településőr szolgáltatba állítása óta nem lopták el a közmunkások munkaeszközeit. Az elégedettséget jelzi, hogy olyan visszajelzéseket is kaptam, amelyek szerint van olyan önkormányzat, ahol második ütemben már újabb embert alkalmaznak, illetve a célok között szerepel az ismételt pályázat, valamint a tapasztalataik miatt a szomszéd településnek is ajánlották a településőr alkalmazást.

Kíváncsi voltam a pályázatok átfutásának idejére is, de erre csak két kérdésem irányult, mivel a honlap alapján a birtokomban volt a döntési idő: mikor nyújtották be a pályázatukat és mikortól alkalmazzák a településőrt. A válaszok egy része nem volt eléggé determinált (például benyújtva 2009-ben), kisebb hányada szerint korábban alkalmazhatták a településőrt, mint ahogy a szerződést aláírták. A pontos válaszok alapján azonban azt lehet mondani, hogy a kezdeti gyors ügyintézés (két hét) után, átlagosan harminc-negyven nap alatt születik meg a támogatási döntés, míg ezután a településeken a településőrök szolgálatba állása hét-tíz nap, míg egyébként kettő-hat hét. Az önkormányzatok tájékoztatása szerint a minisztériumban ennél hosszabb idő is előfordult a döntés meghozataláig, ennek oka lehet a hiánypótlás vagy a hozzám érkező adatközlés pontatlansága is.

Alkalmazott településőrök

A kérdőívet visszaküldő 24 helyi önkormányzat tájékoztatása szerint 38 településőrt alkalmaznak. Érdekes eredményt hozott a településőrök általános végzettségére, valamint a szakmai megfelelésre vonatkozó kérdés. A válaszok alapján fele-fele arányban alkalmaznak alap- és középfokú végzettségűeket, illetve pontosan a felének van meg az előírt végzettsége.

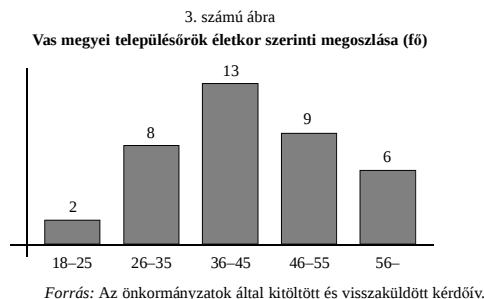
A meglévő végzettség a tájékoztatások alapján: személy- és vagyonőr tizennégy, biztonsági őr négy, valamint mezőőr végzettségű egy. Utóbbi válasz nemcsak kakukktójas, de nincs is elismerve a hivatkozott IRM-rendeletben, azaz nem található a felsorolt 37 szak- és részszerkesztés között.

A szakmai képzési hiányossággal felvett településőrök közül tizenhet biztonsági őrnek iskoláztak be vagy küldtek tanfolyamra az érintett önkor-

mányzatok (egy helyről vagylagos válaszként beírták a közterület-felügyelői képesítést), egyet közterület-felügyelői képesítés megszerzése érdekében taníttatnak, míg egyet egyéb²⁰ szakképesítés megszerzésére iskoláznak be. A 19 beiskolázásra váró közül mindössze öttel köt az önkormányzat tanulmányi szerződést, 13-mal nem, egy helyről pedig nem érkezett e kérdésre válasz.

Az alkalmazott településörök döntő többségében férfiak, szám szerint 35.

A településörök életkor szerinti megoszlása a 3. számú ábrán látható. A többség középkorú, de e program következtében az 55 év feletti, elhelyezkedési problémával küszködő munkanélküliek közül is hatan álláshoz juthattak.

A 2009-ben pályázaton támogatást elnyerő önkormányzatok közül a visszaküldők válaszai alapján az alkalmazott 38 településörből 14 (azaz az összes 37 százaléka) a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény 36. § (3) bekezdése szerint közcélú munka keretében foglalkoztatható. E magas arány meglepett, hiszen a pályázati kiírás alapján e személyek alkalmazásához az IRM nem nyújt havi támogatást, máshonnan kell forrást szerezni az alkalmazásukhoz.

Hipotézisemnek megfelelően a felvett településörök közül 32 munkanélküli volt, egy a felmondási idejét töltötte, egyéb kategóriába soroltak kettőt (rokkantnyugdíjas), valamint mindössze hárman voltak alkalmazásban, a versenyszférában.

A települések egyike sem élt azzal a pályázatban szereplő lehetőséggel, hogy a településört köztisztviselőként alkalmazza annak érdekében, hogy a

²⁰ A kérdőíven felsoroltam még: a biztonságszervező, a hatósági és közigazgatási ügyintéző, valamint a parkolóőr szakmákat, de ezeken túl valamely más szakképesítés megszerzésére iskolázhatták be az illetőt.

későbbiekben esetleg közterület-felügyelőként foglalkoztassa. Igaz, ez azzal is járt volna, hogy az illetőt beiskolázza közterület-felügyelői tanfolyamra, illetve a jövedelmét az illetménytábla szerint kiegészítse.

Az általános kérdések sorában szerepelt, hogy felmerült-e olyan probléma a településőrnél, amelynek alapján meg kívánják szüntetni a munkaviszonyát, erre egyöntetűen nemmel válaszoltak. Egy helyről jött olyan visszajelzés, hogy időlegesen megszüntették az alkalmazást, korábbi munkaügyi probléma miatt (köz célú foglalkoztatás), de az adminisztrációs hiba megszüntetése után már folytathatta a szolgálatát.

Szintén minden önkormányzat nemmel felelt arra a kérdésre, hogy ellenőrizték-e őket az arra jogosult szervek.

Összegzés

Az alkalmazott településőr általános tipológiája: középkorú férfi, alap- vagy középfokú végzettségű, ha az előírt szakképesítése megvan, akkor az személy- és vagyonőr szakmai képzés, ha nincs, akkor biztonsági őrnek iskolázzák be, ehhez nem kötnek vele tanulmányi szerződést. Az őt alkalmazó önkormányzat két és fél (munkanélküli) jelentkezőből választotta ki, nagy valószínűség szerint nem köz célú munka keretében foglalkoztatják a Sárospataki vagy a Celldömölki kistérség valamely településén.

Az önkormányzatok általában azért vesznek részt a programban, hogy javuljon az ott élők biztonságérzete, valamint a település közbiztonsága. Ezenkívül megkövetelték az eljárók, hogy a településőrök ellenőrizzék a helyi rendeletekben foglaltak betartását, illetve a személtlerakást (illegális személtlerakóhelyek). Úgy gondoltam, hogy a közbiztonság mellett a munkanélküliség csökkentése lesz a második legtöbb ok, amiért egy település pályázatot nyújt be, ezt azonban a közvetlen válaszok nem igazolták. Közvetlenül mégis úgy hiszem, helyes a hipotézisem, mert az alkalmazott településőrök mindössze tíz százaléka érkezett másik állásból, a többiek munkanélküliek voltak.

Az önkormányzatok a településőröket általában „egyfős járőrként”, azaz egyedül alkalmazzák, több műszakban leginkább azért, hogy minél hosszabb ideig figyeljen valaki a településen történő dolgokra, továbbá mindenhol uralkodó az a nézet, hogy a településőrnek dolgoznia kell a helyi rendezvényeken. A rendezvények felügyelete mellett leginkább a közösségi intézmény-

nyek ellenőrzésére alkalmazzák őket. Szolgálatukat sok helyen a körzeti megbízott, illetve a polgárőrök feladatellátásához igazítják.

Ezek alapján azt mondhatom, hogy a feltételezésem nagy része beigazolódott.

Valamennyi önkormányzat azt jelezte vissza, hogy nem kaptak ellenőrzést az arra feljogosított szervektől.²¹ Véleményem szerint azonban ellenőrizni lehetne a településőrök alkalmazását, valamint a végzettséggel nem bírók beiskolázását.

Annak, hogy miért nem lehet a kezdeményezés végleges, azaz miért nem lehetnek a településőrök egy önkormányzati rendészeti szerv kezdeményei, a valószínűleg bekövetkező kormányváltás is az oka.²² A Fidesz programjában szó sem esik az önkormányzati rendészetéről, *Lázár János*, a párt rendészeti felelőse szerint a rendőrségnek kell mindenhol jelen lennie.²³ Véleménye szerint mindehhez fel kell tölteni a létszámot és változtatni kell az állomány összetételén belüli arányokon.

21 Ellenőrzésre jogosult szervek a településőr-programban: az Állami Számvevőszék, a Kormányzati Ellenőrzési Hivatal, az IRM Ellenőrzési Főosztálya, az IRM Rendészeti Felügyeleti és Tervezési Főosztálya.

22 A cikket 2010. április 1-jén adtam le.

23 *Lázár János*: Itt az idő, hogy újra rend legyen az országban! In: *Nemzeti ügyek politikája* 2010, 2.7 Állandó, erős rendőri jelenlét minden magyar településen, 55. o. <http://program2010.fidesz.hu>

GYURKÓ SZILVIA

Szobafogság – avagy a szabadságelvonással járó szankciók helye és szerepe a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásában

„A veszélytől való félelem tízszer kínosabb, mint maga a veszély. Az aggodalom nagyobb teherként nehezedik az emberre, mint a valóságos rossz.”

Daniel Defoe

Az Országgyűlés 2010. július 2-án fogadta el a közbiztonság javítását célzó egyes törvénymódosításokról szóló T/580. számú törvényjavaslatot. A szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvény 14. § (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lépett: „Az elzárás legrövidebb időtartama egy nap, leghosszabb tartama hatvan nap, fiatalkorú esetén harminc nap. Az elzárás végrehajtása során a fiatalkorút a felnőtt korúaktól el kell különíteni.”

A szabálysértési törvény 77. § új (1) bekezdése: „A rendőrség elzárással is sújtható szabálysértés esetén – ha tettenérésre kerül sor – az eljárást alá vont személyt gyorsított bírósági eljárás lefolytatása céljából őrizetbe veheti. A tettenérésre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni akkor is, ha a szabálysértés helyszínéről elmenekült elkövetőt a rendőrség az elkövetéstől számított 48 órán belül elfogja.”

Az új szabályozás összhangban a büntető igazságszolgáltatást érintő többi módosítással) egy olyan irányvonalat jelöl ki az állami kriminálpolitikában, ami fokozott szerepet szán a szabadságelvonással járó szankcióknak – a fiatalkorúak esetében is.

Ahhoz, hogy ezt az irányvonalat értékelni tudjuk és láthassuk a változtatások szükségességét, várható sikerét és hatékonyságát, meg kell (a jogalkotás előtt meg kellett volna) nézni más országok tapasztalatait, a nemzetközi tendenciákat és gyakorlatot, a vonatkozó nemzetközi dokumentumokat, valamint a releváns kutatási tapasztalatokat és eredményeket.

Az ENSZ és az Európa Tanács is több alkalommal, külön dokumentumokban foglalkozott a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszerével. Ennek oka egyrészt, hogy ezen a területen sokkal több kockázata van a gyermeki jogok megsértésének, másrészt versengő (vagy látszólag versengő) értekek szerint kell különböző szakmákhoz tartozó szakembereknek együtt

dolgozniuk. A multiszektoriális együttműködés mindig konfliktusokkal, problémákkal terhelt – és különösen igaz ez, ha a védendő értékek között megjelenik a „társadalom védelme”. A nemzetközi iránymutatások ezért igyekeznek egyrészt megkönnyíteni a szakemberek közötti párbeszédet (közös nyelv megteremtésével és közös elvek lefektetésével), másrészt pedig kijelölik azt az utat, amely elvárt és követendő ama államok számára, amelyek a globális fejlődés részesei akarnak lenni.

Az első és legfontosabb nemzetközi dokumentum minden gyerekekkel foglalkozó döntés esetén az ENSZ 1989-es gyermekjogi egyezménye, amely szerint a 18. életév betöltéséig gyermeknek számít a fiatal akkor is, ha a nemzeti szabályozások – például a büntetőjogi felelősség, vétőképeség tekintetében, vagy egyes polgári jogi jogintézmények esetén – ettől eltérő életkori határokhoz kötik a gyermekkor alsó határát.

A gyermekkor önmagában megalapoz számos olyan jogot (és az állam védelmi kötelezettségét írja elő), amelyeket minden esetben szem előtt kell tartani, ha egy eljárásban/ügyben gyermek is érintett. Ilyen jogosítványok: a gyermek mindenekfelett álló (legfőbb) érdekének garantálása, a véleménynyilvánítás lehetőségének megteremtése, vagy hogy a családból kiemelés csak végső esetben alkalmazható.

Az ENSZ fiatalkorúak igazságszolgáltatására vonatkozó szabályrendszerre négy pilléren nyugszik: a pekingi szabályokon (1985), a havannai szabályokon (1990), a rijádi iránymutatásokon (1990) és a tokiói szabályokon (1995).

A fiatalkorúak igazságszolgáltatásában alkalmazandó általános minimumkövetelményekről szóló, 1985. november 29-én kelt 40/33-as ENSZ-közgyűlési határozat (pekingi szabályok) lefekteti a fiatalkorúak igazságszolgáltatásának alapjait: fiatalkorúak esetében elsődleges cél a megelőzés, a széles körű szociális biztonság megteremtésével úgy, hogy lehetőség szerint a büntető igazságszolgáltatás által okozott érdeksérelem minimális legyen. A pekingi szabályokban foglalt alapelvek szerint az igazságszolgáltatás beavatkozása esetében nem csupán az elkövetett cselekmény körülményeire és súlyosságára kell tekintettel lenni, hanem a fiatalkorú helyzetére és szükségleteire, valamint a társadalmi érdekre is. A pekingi szabályok kiemeli továbbá, hogy a fiatalkorú személyes szabadságának korlátozására csak gondos mérlegelés után van lehetőség, és időtartamának a lehetséges minimumra kell szorítkoznia, ezért az alternatív szankciók lehető legszélesebb körben való alkalmazhatósága mellett érvelnek. A próbára bocsátás, a közhasznú munka, a kártalanítás és az okozott kár helyrehozása, a csoportos tanácsadáson való

résztételre kötelezés mind-mind ilyen alternatív szankciónak minősül a pekingi szabályok rendszerében.

Az 1990. december 14-én elfogadott 45/113-as számú ENSZ-közgyűlési határozat a szabadságuktól megfosztott fiatalok védelmének szabályairól (havannai szabályok) – összhangban a pekingi szabályokkal – kimondja: a szabadságvesztés fiatalok esetében csak végső eszközként (kivételesen) alkalmazható, a legrövidebb szükséges időtartamra. A szabadságkorlátozásról szóló döntést minden esetben bíróságnak kell meghoznia – oly módon –, hogy lehetőség legyen az eredeti bírósági döntésben foglaltnál korábbi szabaddá helyezésre is.

Az 1990. december 14-én elfogadott 45/112-es számú ENSZ-közgyűlési határozat (rijádi iránymutatások) a fiatalkori bűnözés megelőzésével kapcsolatban tartalmaz szabályokat, és a prevenció szükségességének hangsúlyozásán túl arra hívja fel a figyelmet, hogy a fiatalkori bűnözés kezelésekor kiemelt fontosságú a megfelelő szociális környezet és az oktatás megteremtése. A határozat elismeri, hogy a fiatalok esetében egyes társadalmi normák megszegése általános jelenség, és a felnőtté válási folyamat része, így a szabályszegő magatartás legtöbbször a megfelelő érettség elérésével magától megszűnik – ezért kifejezetten káros és kontraproduktív a fiatalkorút a társadalomban megbélyegző szankcióval stigmatizálni (például a szabadságelvonással járó büntetéssel vagy már önmagában a büntetőeljárással deviánsnak vagy bűnelkövetőnek minősíteni), ez ugyanis hozzájárul az ismételt bűnelkövetéshez, a visszaeséshez, a kriminális életpálya kialakulásához.

A szabadságelvonással nem járó intézkedésekről a tokiói szabályok rendelkezik (1990) meghatározva egy sor alapvető irányelvet a szabadságelvonással nem járó intézkedések alkalmazásának előmozdítására. A tokiói szabályok kimondja, hogy a rendelkezéseket a minimális beavatkozás elvének alapulvételével kell alkalmazni. Ez azt jelenti, a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszerében el kell mozdulni a punitivitástól az általános dekriminalizálás, azaz büntetésközpontú kriminálpolitika helyett a büntetőjogi jogkövetkezmények csökkentése/felszámolása a cél. Ezen túlmenően a fiatalkorúakat érintő igazságszolgáltatási rendszernek gondoskodnia kell a fiatal és a közösség lehető legjobb kapcsolatáról, és minimálisra kell csökkentenie az erőszakos, kényszerítő jellegű intézkedések alkalmazásának lehetőségét (például szabályszegések esetén). A közösségbe visszatérés a szabályszegő fiatal számára alapvető fontosságú, ezért a lehető legteljesebb módon támogatni kell őt a reszocializációs folyamatban, az oktatási rendszerben való részvételben, a családi kapcsolatok ápolásában, a közösségre vonatkozó

felelősség vállalásában. Mindezeknek a céloknak az elérésére a közösségi alapú, helyreállító igazságszolgáltatási szemléletű jogkövetkezmények nyújtják a legjobb lehetőséget.

Az előbbieken bemutatott négy dokumentumon kívül, az ENSZ gyermekjogi egyezményében foglalt általános gyermeki jogok büntető igazságszolgáltatási rendszerben való érvényesítése érdekében megfogalmazott irányelvek közül kiemelkedik a gyermekközpontú eljárás követelménye, valamint hogy az irányelvek egy része a gyermekkorú elkövetők mellett a gyermekkorú áldozatok, büntetőeljárásokban érintett tanúk helyzetét is a gyermeki jogok érvényesítése oldaláról közelíti meg. 1997-ben az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsa irányelvet fogadott el a büntető igazságszolgáltatási rendszerbe kerülő gyermekek helyzetéről. Ennek következtében alapelveként jelent meg a fair eljárás, a gyermekek lehető legteljesebb körű és érthető tájékoztatása az eljárás menetéről, az őket megillető jogokról, az eljárás céljáról. Az irányelv kimondja, hogy az érintett gyermek szakmai segítségre és támogatásra jogosult az eljárásban mindvégig (ami magában foglalja nemcsak a jogi, hanem a lelki, szociális gondoskodást is).

Az ENSZ-szabályokban foglaltak és a nemzetközi követelmények megvalósításához regionális és nemzeti jogalkotásra és hatékony, jól képzett, tájékozott nemzeti jogalkalmazásra van szükség, amely ismeri és tiszteltben tartja a gyermekek jogait – akármilyen szerepben jelenjenek is meg a büntető igazságszolgáltatás rendszerében.

Európában, regionális jelleggel az Európa Tanács fogalmazott meg ajánlásokat a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszerére vonatkozóan. A (2008) 11. sz. MB ajánlás a fiatalkorú bűnelkövetőket érintő szankciókról és intézkedésekről, amelyet európai szabályokként is ismerünk, a legfontosabb alapelveket rögzíti a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozóan alkalmazható szankciók és intézkedések esetén. Az ajánlás szerint a jogkövetkezmények megállapításánál a fiatal mindenekfelett álló érdekét és az arányosság elvét kell elsősorban szem előtt tartani. A fiatal életkora, fizikai és mentális jólléte, fejlődése, személyes körülményei, belátási és beszámítási képessége, valamint az elkövetett cselekmény súlya kell hogy meghatározza a fiatalra kiszabott szankciót.

Az európai szabályok a „minimumintervenció” elvét rögzíti, e szerint a fiatal személyére szabott, lehető leggyorsabb eljárásban megállapított jogkövetkezmény az intézmények közötti együttműködés révén és a fiatalkori bűnelkövetés holisztikus megközelítésének hála nem stigmatizál, és a lehető legteljesebb visszatérést engedi a társadalomba.

A fiatal elkövetővel kapcsolatba kerülő szakembereknek megfelelően képzetteknek kell lenniük, és megfelelő információval kell rendelkezniük a fiatalról, a fiatalkori bűnözés okairól és jellemzőiről, a szankció várható hatásairól. A fiatalra vonatkozóan alkalmazott intézkedéseket és az igénybe vett segítő, támogató szolgáltatásokat rendszeresen monitorozni kell. Az európai szabályok mindezeken túlmenően kitér az őrizetbe vett, letartóztatott fiatal fogva tartásának körülményeire és annak nemzeti szabályozási minimumára is.

Az Európa Tanács az európai szabályok előtt két másik dokumentumban is foglalkozott a fiatalkori bűnözéssel, valamint a bűnmegelőzéssel. A (2003) 20. sz. MB ajánlás a fiatalkori bűnözéssel való foglalkozás új irányairól és annak szerepéről a fiatalkorúak igazságszolgáltatásában, a fiatalkori bűnmegelőzés stratégiamegközelítéséről szól. A dokumentum a megelőzésre (és a visszaesés megelőzésére), a reszocializációra és reintegrációra, valamint az áldozatok érdekeire és szükségleteire helyezi a hangsúlyt. Az ajánlás új válaszokat keres a fiatalkori bűnözés kezelésére, amit a közösségi alapú és helyreállító igazságszolgáltatási technikákban, az alternatív konfliktuskezelésben, a fiatalkorú elkövetőkkel kapcsolatba kerülő szakemberek képzésében, az alkalmazott jogkövetkezmények és alternatív eljárások monitorozásában, a szankciók és elkövetők utánkövetésében talál meg.

Az ajánlás szövege szerint a fiatalkori elkövető elítélésének első napjától a reintegrációra kell helyezni a hangsúlyt. A másik releváns dokumentum pedig a (2000) 20. sz. MB ajánlás a korai pszichoszociális beavatkozásról a bűnmegelőzésben. Az ajánlás szerint a korai pszichoszociális beavatkozást a bűnmegelőzésben a gyermek mindenekfelett álló (legfőbb) érdekének szem előtt tartásával, a családok és a társadalom, valamint a fennálló jogrendszer védelme érdekében kell végrehajtani. A beavatkozásnak tiszteletben kell tartania a gyermek és családja magánélethez való jogát, integritását, és arányosnak, valamint nem stigmatizálónak és az esélyegyenlőséget szem előtt tartónak kell lennie.

A korai pszichoszociális beavatkozás célcsoportja a gyermek életterei – a család, az iskola (napközbeni ellátás), a kortárs csoportok és a helyi lakókörnyezet. Ezeket az élettereket a programok során védelmi faktorokként is figyelembe kell venni.

A kockázati tényezők közül a beavatkozások a következőkre fókuszálnak:

- tanulási nehézségek, hiperaktivitás,
- bántalmazás/válás a családban/állami gondoskodásban nevelkedő gyermek,
- zaklatás, kiközösítés, szegényes iskolai környezet,

- nemzetiségi-faji alapon való diszkrimináció/szülők munkanélkülisége, a család hosszu ideje tartó depriváltsága,
- csatlakozás deviáns kortárs csoportokhoz, szerhasználat (függőség), gyermekprostitúció, koldulás.

A nemzetközi normaanyaggal foglalkozva megállapítható tehát, hogy a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszerével kapcsolatos egyik legfontosabb alapelv, hogy a 18 éven aluli fiatalok gyermeknek minősülnek, ezért jogaikat, érdekeiket és szükségleteiket az őket érintő ügyekben és eljárásokban mindvégig ennek megfelelően kell figyelembe venni. A gyermek mindenekfelett álló érdekének (*best interest of the child*) védelme, a stigmatizáció elkerülése, a családból való kiemelés végső esetben való alkalmazhatósága és a szabadságelvonással vagy szabadságkorlátozással járó szankciók ultima ratio jellege mind-mind azt jelzi, hogy a magyar rendszerben is határozott paradigmaváltásra van szükség. A szabálysértési törvény hatályba lépett módosítása ellentétes a releváns nemzetközi joganyagban foglalt követelményekkel és elvekkel – de ezen túlmenően is, a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszere (és az ahhoz kapcsolódó jogalkalmazás, végrehajtás) nem alkalmas a gyermeki jogok védelmére, a fiatalkorúak felismert és nemzetközi dokumentumokban foglalt szükségleteinek megfelelő válaszreakciókra. Ezeket a hiátusokat és problémákat különösen láthatóvá teszi az Európa Tanács által 2010 januárjában elfogadott, és a gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló iránymutatás-tervezete, amelyet a gyermekbarát igazságszolgáltatás szakértői csoport készített¹. A tervezet a gyermekbarát igazságszolgáltatás általános elemei között kiemeli:

Tájékoztatáshoz, tanácsadáshoz való jog: az igazságszolgáltatási rendszerrel vagy más illetékes hatóságokkal (például a rendőrséggel vagy a szociális, oktatási, bevándorlási és egészségügyi szolgálatokkal) való első kapcsolatfelvételtől kezdve az egész folyamat alatt a gyerekeket és szüleiket haladéktalanul és megfelelő módon tájékoztatni kell a jogaikról, az alkalmazott rendszerről és eljárásokról, a meglévő gyermektámogatási mechanizmusokról, a védőintézkedések rendelkezésre állásáról, a felülvizsgálati mechanizmusokról és a támogatás nyújtására alkalmas szolgáltatásokról.

A magánélet védelme: az igazságszolgáltatási vagy a nem igazságszolgáltatási eljárásokban és más beavatkozásokban részt vevő gyerekek magánéletét teljes mértékben védeni kell. Ez magában foglalja azt, hogy nem bocsát-

¹ Dokumentumszám: CJ-S-CH (2010) 3 E.

hatók rendelkezésre vagy nem tehetők közzé – különösen a tömegtájékoztatási eszközökben – olyan információk, amelyek felfedhetik vagy közvetve lehetővé tehetik a gyerekek személyazonosságának megismerését, így például fényképek, a gyermek vagy a gyermek családjának részletes leírása, egyértelmű utalások, túl részletes információk, nevek vagy címek.

Biztonság (különleges megelőző intézkedések): a gyerekeket védeni kell a fenyegetéstől, a megtorlástól és a másodlagos sértetté válástól.

Szakemberek képzése: a bírakat, ügyészeket, ügyvédeket, rendőröket, szociális munkásokat, pszichológusokat, bevándorlási hivatalnokokat és a gyermekekkel foglalkozó más szakembereket folyamatos és mélyreható multidiszciplináris képzésben kell részesíteni a különböző életkori csoportokba tartozó gyerekek különleges jogaival és igényeivel, valamint a gyermekekhez igazított eljárásokkal kapcsolatban.

Multidiszciplináris megközelítés: a gyerekek magánélethez való jogának teljes tiszteletben tartása mellett ösztönözni kell a különböző szakemberek közötti szoros együttműködést a gyermekek átfogó megértése, valamint a gyerekek jogi, pszichológiai, szociális, érzelmi és értelmi helyzetének értékelése céljából.

Gyermekekből igazságszolgáltatás az igazságszolgáltatási eljárást megelőzően: a gyerekeket részletesen tájékoztatni kell arról a lehetőségről, hogy bírósági eljáráshoz vagy bíróságon kívüli alternatív rendezési módokhoz folyamodhatnak. A tájékoztatás során a választás lehetséges következményeit is ismertetni kell. A megfelelő jogi és egyéb tájékoztatás alapján választási lehetőséget kell adni a bírósági eljárások vagy az esetleges alternatív eljárások igénybevételére.

Gyermekekből igazságszolgáltatás az igazságszolgáltatási eljárások közben: a bírósági és igazságszolgáltatási eljáráshoz való hozzáférés/jogi tanácsadás és képviselet/a meghallgatáshoz, a vélemény és az aggályok kifejtéséhez való jog/az indokolatlan késlekedés elkerülése/a bíróság felépítése, a gyermekekből környezet és gyermekekből kifejezőmód/a gyerekek vallomása, tanúvallomása. (A gyermekek megkérdezését mindig képzett szakembereknek kell végezniük. Minden erőfeszítést meg kell tenni, hogy a gyerekek a legkedvezőbb körülmények között tegyék meg vallomásukat, életkoruk, érettségük, értelmi szintjük, valamint a beszéd, a kifejezőmód vagy a kommunikáció terén felmerülő esetleges nehézségeik figyelembevételével.)

Gyermekekből igazságszolgáltatás az igazságszolgáltatási eljárások után: a gyermek ügyvédjének a gyermek értelmi szintjének megfelelő kifejezőmód alkalmazásával el kell magyaráznia a meghozott határozatot vagy ítéle-

tet, és meg kell adnia a szükséges tájékoztatást az esetlegesen megtehető olyan intézkedésekről, amilyen például a fellebbezés vagy a független panaszkezelő mechanizmusok igénybevétele.

Az ENSZ- és ET-tagállamok között nem Magyarország az egyetlen, ahol a szabadságelvönással járó szankciók ultima ratio jellegét megalapozó, jól körvonalazható elvárásokkal ellentétes nemzeti szabályozás születik.

Az Egyesült Királyságban például, ahol a kilencvenes években több olyan eset is történt, amely a gyermek- és fiatalkorú elkövetőkre irányította a közvélemény figyelmét, az elmúlt tíz évben jelentős elmozdulások történtek egy punitív szemléletű állami kriminálpolitika felé. A fiatalkorúakra vonatkozó büntetőszabályok tekintetében a folyamatot az az 1992-es ügy indította el, amikor Liverpoolban két tízéves fiú megölte a kétéves *James Bulger*t. Mind a kormányzat, mind pedig a parlamenti ellenzék krízisről, bűnözési hullámról kezdett el beszélni, amelynek kezelésére az „örizet” intézményére vonatkozó szabályok átalakítását tartották megfelelő eszköznek. 1994-ben a kormány duplájára emelte a 15-17 éves fiatalokra vonatkozóan a maximálisan kiszabható büntetés időtartamát, és bevezették a 12-14 évesek körében alkalmazható speciális biztonsági elzárás fogalmát. Ez után a 15 éven aluliaknál bevezették a „megrögzített elkövető” fogalmát – amelynek értelmezésére a bíróságoknak igen széles mozgásterük volt. Az egymás után következő kormányok soha nem fogalmazták meg, hogy az őrizetben tartott fiatalkorúak magas arányának megtartása célkitűzés lenne, sőt 2001-ben a politikai programok között szerepelt a „*letartóztatás, büntetés és a visszaeső fiatalkorú elkövetők rehabilitálása*” is, de ezzel párhuzamosan 1997 és 2005 között tizenhatezer új büntetés-végrehajtási férőhelyet alakítottak ki.²

1982 és 1992 között Angliában és Walesben átfogó programot indítottak annak feltárására, hogy a törvényekkel konfliktusba keveredő fiatalok esetében milyen beavatkozás, reakció, kezelés sikeres. A vizsgálat eredménye szerint a lehető legkisebb állami intervenció és a lehető legteljesebb közösségi szupervízió adja az eljárás valódi alternatíváját – ez csökkentette a vizsgált időszakban legnagyobb arányban a büntető igazságszolgáltatás rendszerébe (vissza)kerülő fiatalok számát. Ez azt jelenti, hogy a nemzetközi dokumentumokban is hangsúlyozott alternatív szankciók hatékonyabbak, a visszaesés megakadályozása és a társadalmi beilleszkedés javítása szempontjából pedig sokkal sikeresebbek, mint a szabadságelvönással járó szankciók. Ezzel ellen-

² Barry Goldson: *Children in trouble: contemporary state responses to juvenile crime*. In: Phil Scraton (ed.): *Childhood in Crisis?* Taylor and Francis, London, 1997

tétben – a politikai és társadalmi közbeszédben – és a gyakorlatban is igen nagy az elfogadottsága, támogatottsága az elzárást jelentő jogkövetkezményeknek.

Ezek a tapasztalatok egybeesnek a hatvanas–hetvenes évek állami beavatkozást elutasító kriminálpolitikáival, és azokkal az elméletekkel, amelyek szerint a gyerekek kinövik a kriminális devianciát, míg a túlzott és büntető jellegű állami reakciók konzerválják a „bűnöző identitást”, és a gyereket egy olyan kriminális életpályára állítják rá, amelyről nagyon nehéz lejönni. Szintén ennek az időszaknak fontos empirikus kutatásai bizonyították, hogy az állami büntetőreakciók nem egyformán érvényesülnek a társadalom különböző rétegeiben. A már eleve marginalizálódott, szegregálódott fiatalokból sokkal nagyobb arányban „merít” a punitív büntetőpolitika, mint a jól szituált, jó érdekérvényesítő képességű családok gyermekei közül.

Az is értékelendő szempont, hogy milyen üzeneteket küld a gyerekeknek az a közösség, amelyik az elzárást, szabadságelvonást látja a legkézenfekvőbb és legjobb eszköznek: „nem vagy közénk való”, „rossz vagy”, „nincs rád szükségünk”, stb. Egy életkora és élettörténete miatt a környezet visszajelzéseire igencsak fogékony gyerek érzékenyen reagál ezekre az üzenetekre, és kiegészítve a bűnöző múlt stigmájával, jól bejósolhatóan a társadalom periferiájára sodorja őt. Az a gyerek, aki kiesett (vagy legalábbis hátrányba került) az oktatási rendszerből, és ezáltal „leértékelődik” a munkaerőpiacon is, élethossziglani káros hatásként éli meg a fiatalkori elzárást. A társadalom védelme nemcsak azt jelenti, hogy meghatározott időtartamra „kivonjuk a forgalomból” azokat, akiktől félünk, hanem alapvetően azt, hogy hosszú távon próbáljuk meg rendezni a kriminális devianciával érintett vagy fokozott kockázatot jelentő egyének, csoportok személyes és közösségi életét, kapcsolatait, helyzetét. A megelőzés és a közösségi alapú jogkövetkezmények, a helyreállító szemléletű szankciók gyorsabbak, olcsóbbak és hatékonyabbak, mint a „hagyományos” büntetőeljárások.

A büntetőeljárások lassúságának (és így indirekt módon költségességének és vitatható hatékonyságának) alátámasztására a Legfőbb Ügyészség Gyermek- és Ifjúságvédelmi Önálló Osztálya által 2007-ben készített összefoglaló jelentésre hivatkozom, amely a fiatalkorúak ellen folytatott büntetőeljárások időszerűségéről szól. A vizsgálat főbb megállapításai szerint az esetek csaknem felében (43,5 százalék) a büntetőeljárás teljes tartama meghaladja a két évet, míg az ügyek 18 százalékában csak a nyomozás elrendelésétől számított három éven túl született jogerős döntés. Részlet a vizsgálati anyagból: *„Tekintettel arra, hogy a fiatalkorú terheltek ügyeiben az egyszerű megítélés-*

sű és kisebb tárgyi súlyú cselekmények miatt is gyakran előfordultak hat hónapot meghaladó tartamú nyomozások, ezért fokozott figyelmet kell fordítani az ilyen ügyekben a nyomozás időszerűségének javítására. Már a nyomozás ideje alatt indokolt bátrabban élni az eljárás gyorsítására alkalmas lehetőségekkel. Célszerű mellőzni az olyan bűncselekmények miatti nyomozást, amelyeknek a jelentősebb tárgyi súlyú bűncselekmény mellett a felelősségre vonás szempontjából nincs jelentősége.”³

Ha a nemzeti jogalkotásokat elemezve általános európai tendenciákat nézünk, akkor azt látjuk, hogy az elmúlt 15 évben egymás mellett léteztek a neo-liberális reformok (Anglia, Wales, Hollandia), a minimális beavatkozásra építő középutas rendszerek (mint például Németországban, ahol az elterelésnek és a nevelési-javító célú jogkövetkezményeknek van primátusuk), valamint a retributív rendszerelemeket egyre hangsúlyosabbá tevő elgondolások. A helyreállító igazságszolgáltatási eszközök (mediáció, családi csoportkonferencia stb.) jelenléte Belgiumban és a skandináv államokban a legerősebb, noha ma már nehéz olyan európai államot találni, ahol fiatalkorú elkövető esetén ne lenne mód az elterelésre és alternatív szankciók alkalmazására.

Összegzés

„A börtönök működnek. Biztosítják, hogy védve legyünk a gyilkosoktól, rablóktól és erőszaktevőktől, és hogy akik bűncselekményt akarnak elkövetni kétszer is meggondolják azt.”⁴ A büntetőpolitika területére helyezni jelenségeket látszólag egyszerű és hatékony válaszlehetőségeket kínál. A gyermek- és fiatalkorú bűnözés az egész társadalomnak próbatétel, de egy teljesen más értelmezési tartományban, más narratívák szerint, mint ahogy az ma sok esetben történik. Sokkal kevésbé a „mennyire büntesselek meg” a kérdés, mint inkább a „hogyan nyújthatok neked segítséget és iránymutatást abban, hogy ez ne történjen meg még egyszer”. A politikai logika azonban szembemegy a nemzetközi kívánalmakkal, a kutatási eredményekkel, tapasztalatokkal – jogszabályt alkot, elrettent, bezárással fenyeget, hogy elmondhassa, teszi a dolgát. Figyelmen kívül hagyja azonban azoknak a szükségleteit, akiket tevékenységével megcéloz. A gyerekek érdeke nem a pusztá elzárás, hanem hogy

³ Összefoglaló jelentés a fiatalkorúakkal szemben folytatott büntetőeljárások időszerűségéről. Legfőbb Ügyészség, Budapest, 2007

⁴ Elhangzott az angol Konzervatív Párt gyűlésén, 1993. október 6-án.

megtanulhassák: amit tettek, rossz, és azért felelősséget kell vállalniuk, de ez nem ítélet valaki felett, aki elbukott, hanem lehetőség arra, hogy egy hibát jóvátegyenek.

A gyermekeket érintő büntető igazságszolgáltatási rendszer nem a szankciókkal kezdődik, és nem is az a leghangsúlyosabb része. A bűnmegelőzés és a megfelelő támogató, gyermekvédelmi és oktatási rendszer a biztonságot nyújtó családi környezettel együtt adja azt az alapot, amelyre egy sikeres igazságszolgáltatási rendszer felépíthető. Ennek felismerése vezetett oda, hogy a nemzetközi alapelvek között ma már kikerülhetetlenül jelen van a családi és közösségi alapú beavatkozások és támogatások megerősítésének szükségessége. A korai beavatkozás és támogatás, a nem direkt bűnmegelőzési célú akciók mind-mind hozzájárulnak egy kevésbé erőszakos és a gyermekek biztonságát és jóllétét jobban szolgáló világhoz.

ELEK BALÁZS

Az életkor jelentősége
a gyermekkorú tanúk kihallgatásakor
a büntetőeljárásban

A gyermekek kihallgatását a büntetőeljárásban a lehetséges körben kerülni kell, ami a törvény előírásaiból is következik, elsősorban a kíméletük miatt.¹ Természetesen lehetséges, hogy mégis meg kell hallgatni a gyermeket, de fokozottan ügyelni kell azokra a sajátosságokra, amelyek ismerete nélkülözhetetlen a kihallgatásukhoz. Ilyenkor a tárgyaló bíró a nyomozás során tett vallomásra támaszkodhat, amit vagy a nyomozási bíró, vagy a nyomozó hatóság előtt tett meg. Ilyenkor is ismerni kell azokat az alapvető életkori sajátosságokat és lehetséges hibaforrásokat, amelyek a vallomásban előfordulhatnak. A gyermekek fejlődésének minimális ismerete szükséges ahhoz, hogy a gyermekektől megfelelő információhoz lehessen jutni. Nem lehet a tizenégy év alatti életkort homogén csoportként kezelni, hiszen más és más a kapott információ pontossága egy kora gyermekkorban, kisiskolás korban, iskoláskorban és serdülőkorban lévő gyermeknél. Aki tisztában van a különböző fejlődési szakaszokkal, jobban megítélheti, hogy egy bizonyos korú gyermek megértette-e a kérdéseket, és hogy sikeresen tudja-e közölni a gondolatait és érzéseit. Ehhez a gyermekek fejlődésének ismeretén túl az alapvető büntetőeljárási szabályok nyújtotta lehetőségeket is megfelelően kellene alkalmazni. A jogtudomány és a bírói gyakorlat részéről felvetett legalapvetőbb kérdéseket a Legfelsőbb Bíróság Bkv. 68. számú állásfoglalása megoldotta, de még mindig vannak nyitott kérdések.²

A gyermekkorú tanúkról elfogadott a szakirodalomban, hogy befolyásolhatóságuk fokozott mértékű, félénkek, és a kihallgatás is riasztóan hat rájuk.³ *Moravcsik Emil* magyar ideggyógyász már a több mint száz évvel ezelőtti kísérleteiben kimutatta, hogy sok gyerek igen pontos megfigyelő és visszaadó képességről tett bizonyosságot, de egyúttal erős volt a szuggesztiós befolyá-

¹ Be. 86. § (1) bekezdés; Be. 207. § (4) bekezdés.

² Makai Lajos: A gyermekkorú tanú kihallgatása a büntetőeljárásban. *Rendészeti Szemle*, 2008/7–8., 107–117. o.

³ Gödöny József: Bizonyítás a nyomozásban. KJK, Budapest, 1968, 232. o.

solhatóságuk, és a valóságot könnyen meghamisította élénk fantáziájuk, felelőtlenségük.⁴

A gyermek a felnőttnek kétely nélkül hisz, a tőlük hallottakat kritika nélkül elfogadja, és különösen befolyásolhatják szülei, a hozzá közel álló felnőttek, de még a játszótársai is. Maga a befolyásolás akaratlanul is történhet, például ha többször elmondják a gyerekekkel, hogy mit fog mondani a rendőr vagy bíró bácsinak.

Lehetséges, hogy végeredményben a gyermek vallomása semmit sem ér, de lehet, hogy éppen a gyermektől tudja meg a hatóság az igazságot. Valójában a gyermekek képesek pontos és hasznos információkat nyújtani. A gond az, hogy a felnőttek nem biztos, hogy tudják, hogyan lehetséges megbízható információkat beszerezni tőlük.

A gyermekek gyakrabban követnek el forrás-megfigyelési hibákat, ezen azt értjük, amikor összekeverik a valóban megtörtént események emlékeit azokkal, amelyeket csak gondoltak, álmodtak, vagy amiről kérdezték őket. Különösen így van ez, ha ismételten arra bátorítják őket, hogy soha meg nem történt eseményekre gondoljanak, vagy ilyenekről beszéljenek.

A gyermek vallomásaira vonatkozó számos tényezőt a tudományos közösség általában elfogadja. Jelentőssé válik a befolyásolhatóságban a koruk, különbség, mivel a még nem iskoláskorúak könnyebben irányíthatók, mint az iskolások vagy a felnőttek. A gyermekeket könnyen irányítani lehet, szándékosan is, hogy hamis vagy pontatlan vallomást tegyenek.

Az életkornak abban is van jelentősége, hogy a gyerekek hány éves kortól őriznek egyáltalán emlékeket. Ez azonban több tényezőtől is függ. Nem mindegy, hogy a gyermek csupán megfigyelő tanúja vagy részese is volt az eseményeknek, de az sem, hogy a gyermek hányszor volt kitéve hasonló eseményeknek. Minél többször ismétlődik egy tapasztalat, annál erőteljesebben marad meg az emlék erőssége. Fennállhat viszont annak a veszélye, hogy egy idő után egy-egy konkrét esetre már nem tud visszaemlékezni, hanem a sok hasonló esemény alapján kialakul benne egy forgatókönyv arról, hogy az adott dolog hogyan szokott történni. Ez azt idézheti elő, hogy egy konkrét eseményre kérdezésnél olyan részleteket kihagy, amelyek nem illeszkednek a fejében kialakult esemény forgatókönyvébe. Éppen ezért érdemes a kikérdezőnek arra törekednie, hogy ezt a forgatókönyvet kiiktassa.⁵ Sorozatos

⁴ Balogh Jenő – Moravcsik Ernő: A tanúvallomások pszichológiájának tárgyalása. Jogtudományi Közlemény, 1908. augusztus 14., 253–257. o.

⁵ Kulcsár Gabriella – Pásztor Attila: A gyermek-tanúvallomások információtartalmának torzulási lehetőségei. Rendészeti Szemle, 2007/5., 82–98. o.

visszaéléseknél például arra vonatkozóan tesz fel kérdéseket, hogy melyiket tartotta a leginkább félelemkeltőnek, illetve melyik volt az első vagy az utolsó alkalom. Emellett egyéb szempontoknak is szerepük van, így az az időtartam, amely az esemény megtörténte és a felidézés között telt el, vagy az utólagos tapasztalatok, hiszen később egy egyszerű beszélgetés is segíthet a gyermeknek abban, hogy jobban megértse, mi történt vele, de az utólagos információk módosíthatják is az emlékezetét. Azt a kérdezőnek is tudnia kellene, hogy pontosan mit is szeretne megtudni, illetve milyen információt várhat el az adott életkorban lévő gyermektől.⁶

Helytelen kérdezési technikák miatt a gyermek emlékezete el is térhet a valóságtól. Egy valós szituációról alkotott gyermeki emlék jelentősen megváltozhat a kérdések révén, és a gyermek még olyan elképzelésekkel is gazdagíthatja az emléket, amelyek sohasem történtek meg. Probléma lehet, ha a kérdező meg van győződve arról, hogy mi történt, ezért hajlamos úgy feltenni a kérdést, hogy a válaszok igazolják hipotézisét. A gyermek tanú vallomásaiban idővel jelentős ellentmondások és változások lehetnek, ami magában hordozza annak a lehetőségét, hogy felnőttektől tanulta a történetet, különösen, ha nincs olyan vizuális képe, amely az általa elmondottaknak megfelelne.⁷

Igaz, szabad emlékezési szituációban a kisgyermekek nem mondanak sokat, ezért általában kérdések útján kell információkat megszerezni tőlük. A gyermek szabad emlékezése viszonylag pontos lehet, de kevesebbre emlékszik, mint a felnőttek. Emiatt a kérdező hamarosan frusztrálttá válhat, és irányított kérdésfeltevésbe, „kényszerítő” módszerek alkalmazásába kezdhet, és emiatt torzulás következhet be az információban. Bár az ismétlődő és befolyásoló interjúk vagy a hibás kérdezési technikák nem jelentik azt, hogy a gyermekeken erőszakot követtek el, nagyon megnehezítik, vagy akár lehetetlenné is teszik annak kiderítését, hogy mi is történt, ha egyáltalán történt valami. A kérdező gyakran már a kihallgatás megkezdése előtt meg van győződve arról, hogy mi történt. Azt gondolja, hogy a gyermeket például bántalmazták, ezért hajlamos úgy feltenni a kérdéseket, hogy igazolják hipotézisét. A kérdező nem vesz tudomást arról a nyomásról, amelyet a gyermekre gyakorol kérdéses közben. Ha a gyermeknek kicsi az ellenállása, akkor az ilyen nyomás következtében a valóságtól eltérő jellegű válaszokat adhat.

A kérdező megerősíti a gyermek néhány válaszát. Ilyen, amikor a gyermeknek azt mondja, hogy *nagyon ügyes vagy, a mami nagyon büszke lesz rád,*

⁶ Uo.

⁷ Elek Balázs: A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban. Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft., Debrecen, 2008, 75. o.

hogy elmondta ezt az ijesztő titkot, vagy a gyermek játszhat egy különleges játékkal, miután elmesélte a bántalmazását, és a gyermeknek cukrot, ennivalót, üdítőt, vagy játékot ígér vagy ad, ha együttműködik, és válaszol a kérdésekre.

A *nem tudom* típusú válaszok és még néhány másfajta felelet után a kérdező hajlamos olyan kérdéseket feltenni, amelyek vonatkozásában a gyermeknek gyenge az ellenállása. A kérdező nem vesz tudomást olyan válaszokról, amelyek nem támasztják alá hipotézisét. A kérdező nem teszi világossá a gyermek előtt, hogy nem baj, ha nem válaszol olyan kérdésekre, amelyekre nem ismeri a választ. A gyermek válaszolni fog furcsa és megválaszolhatatlan kérdésekre is. Egyes tanulmányokból kiderül, hogy gyermekek választ adtak olyan igazán furcsa kérdésekre is, mint például hogy a vörös szélesebb-e, mint a sárga.⁸

Ezzel szemben a helyes kihallgatásnál világossá kell tenni a gyermek számára, hogy nem baj, ha nem tud válaszolni egy kérdésre, hagyni kell, hogy azt mondja, nem tudom, vagy nem emlékszem, és nem kell megpróbálni elérni, hogy azt válaszolja, amit a kérdező hallani akar.

A gyermek szabad emlékezőképessége éppen olyan fontos, mint a felnőtteké. A lényeg, hogy nem szabad alkalmazni befolyásoló vagy rávezető kérdéseket. Azt a követelményt azonban, hogy mindig mindenféle rávezető kérdést teljesen el kell kerülni, nem lehet megvalósítani. Nemcsak a kérdések tartalma, hanem a más kérdésekkel való kapcsolat, sőt a hanglejtés megváltoztatása, egyes szavak hangsúlyozása, a gesztikulálás, a mimika (a felelettel való megelégedés vagy kiábrándulás kifejezése), bármilyen kiegészítő megjegyzés olyan tényező, amelyben megvannak a befolyásolás elemei. A normális kihallgatás tele van ilyen akaratlan, önkéntelen rávezető tényekkel. Lehetőség mégis kerülni kell őket.

A nyitott kérdéseket viszont többször is meg lehet ismételni. Ne legyen félbeszakítva kérdésekkel a gyermek beszámolója. Ha eldöntendő kérdést kell feltenni, azt mindig csak a végén, miután a kihallgató már megpróbált nyitott kérdések segítségével információhoz jutni. Csak a nyitott kérdéseket szabad ismételgetni. Abban az esetben, ha a kihallgató nem veszi figyelembe a direkt kérdésekre adott válaszokat, és újra meg újra felteszi őket, a gyermek lassacskán rájön arra, hogy mit is akarnak tőle hallani.

⁸ Rachel Zajac – Julien Gross – Harlene Hayne: Asked and answered: questioning children in the courtroom. *Psychiatry, Psychology and Law*, vol. 10, no. 1, April 2003, pp. 199–210.
http://www.judcom.nsw.gov.au/publications/benchbks/sexual_assault/articles/Zajac-Questioning_children_in_the_courtroom.pdf

Az angol–amerikai modellnek tekinthető úgynevezett ügyféli perben az a fél, aki a tanút szólítja, nem tehet fel úgynevezett (rá)vezető kérdéseket a tanú szavahihetőségének vagy vallomása igaz voltának ellenőrzése érdekében. Ezt azzal magyarázzák, hogy a tanút könnyen rá lehetne vezetni a válaszokra. A tanú szavahihetőségének ellenőrzése az ellenérdekű fél feladata, közvetlenül a tanú egyenes kihallgatása után a keresztkérdezés során.⁹ Sok nyelvi szerkezetről állapították meg, hogy gyermekek számára nem megfelelő, amit a keresztkérdézéskor alkalmaztak, mint például az olyan kérdések, amelyek több mint egy részből állnak, a nyelvtanilag összekavaró hatásúak, például amelyekben nem megfelelő formában használják a tagadást, a szenvedő szerkezetű kérdések, a visszakérdezések, és a többértelmű kérdések, de ilyen lehet a bonyolult szóhasználat is, például az, hogy „*Mi lehetett az elkövető motivációja?*”, „*Ez a te bizonyítékod erre?*”¹⁰

A védőügyvédeknek az angolszász eljárásban feltett kérdéseit vizsgálók többször megállapították, hogy nemcsak a gyermekek számára nem megfelelő a használt nyelvezet, hanem még a felnőttek számára sem.¹¹ Az a tendencia, hogy a keresztvizsgálatot végzők nem megfelelő kérdéseket tesznek fel, és ráadásul a gyerekek ezekre a kérdésekre megpróbálnak válaszolni, nyilvánvalóan pontatlansághoz és ellentmondásokhoz vezet a gyerekek vallomásaiban. Ezek az ellentmondások előfordulhatnak például, amikor a gyerek válaszol egy hosszú, összetett kérdés egy részére, de nem az egészre, vagy amikor a kérdést eldöntendő kérdésként fogja fel, és azt megválaszolja. Az előző vallomásokhoz képest ezek ellentmondók lehetnek, de nem azért, mert a gyerekek direkt hazudnak, hanem azért, mert megpróbálnak olyan képességet használni, amely nekik még nem sajátjuk. A gyermekek tárgyalótermi kikérdezését vizsgálva *Rachel Zajac* és kutatótársai azt állapították meg, hogy a gyerekek több mint hetvenöt százaléka változtatta meg a vallomása legalább egy részletét az eljárás alatt.

Az esetre vonatkozó pontos emlékek csak részben elegendők arra, hogy a gyerek tanú megbízható és pontos vallomást tegyen. A gyerekeknek megfelelő nyelvészeti ismeret birtokában is kell lenniük, hogy megértsék és válaszolni tudjanak a tárgyalóteremben feltett kérdésekre. Az a probléma, hogy a gyerekek nem képesek megérteni a kérdéseket, amelyeket a tárgyalóteremben hozzájuk intéznek, mert ismeretlenek vagy érthetetlenek a tárgyalóte-

⁹ Hermann Joachim: A büntetőeljárás reformja Kelet- és Nyugat-Európában. *Magyar Jog*, 1993/6., 298–306. o.

¹⁰ Rachel Zajac – Julien Gross – Harlene Hayne: i. m. 199–210. o.

¹¹ Uo.

remben gyakran előforduló jogi kifejezések. Azok a gyerekek, akik nem értették meg a kérdést, csak ritkán kérnek magyarázatot, és megpróbálnak válaszolni az összetett és számukra értelmetlen kérdésekre. Ez nyilvánvalóan pontatlansághoz és ellentmondásokhoz vezet a gyerekek vallomásaiban.

A gyerekek hajlandósága arra, hogy megválaszoljanak számukra értelmetlen kérdéseket, attól függ, hogy a kérdés nyitott (és így számtalan válaszadási lehetőség van), vagy zárt (csak meghatározott válaszlehetőséggel). Az ötnyolc éves gyerekek hetvenöt százaléka próbált meg válaszolni értelmetlen zárt kérdésre (például „*A doboz hangosabb, mint a térd?*”), de csupán kis arányban válaszolták meg a nyitott kérdéseket (például „*Mit esznek a téglák?*”). Más szavakkal: a gyerekek sokkal inkább hajlandók voltak arra, hogy értelmetlen kérdéseket megválaszoljanak, amikor a várt válasz egyszerűen csak „igen” vagy „nem” volt. Ebből következik, hogyha olyan kérdéseket tesznek fel, amelyekre a várt válasz csupán „igen” vagy „nem”, előfordulhat, hogy olyan kérdésekre adnak választ, amelyeket nem értenek.¹²

A gyerekek esetében a vallomáshoz képest megjelenő ellentmondások kiemelése sokszor a bírósági eljárásban is a védelem alapvető célja, amit önmagában még kifogásolni sem lehet. Az ilyen ellentmondások azonban csökkenthetik a gyerekek vallomásának megbízhatóságát, ezért valamely fél célja lehet a rávezető kérdések használata is.

A kutatók azt tapasztalták, hogy ha nyitott kérdéseket kaptak a gyerekek, mint például „*mi történt?*”, akkor pontosan és részletesen számoltak be élményeikről. A specifikusabban megfogalmazott kérdések nyomán azonban, mint a „*hol ütötte meg magad?*”, drámaian megnőtt a pontatlan felidézések száma. Ez az arány nyitott kérdéseknél 9 százalék volt, az utóbbi esetben 49. A szuggesztív kérdések egyes káros hatásai annak tulajdoníthatók, hogy a kisgyerek emlékezeti rendszere alapvetően sérülékeny. Különösen nehéz feladat számukra felidézni az emlékeik forrását, vagyis azt, hogy bizonyos esemény pontosan hol és mikor történt meg velük. Ha többször kérdezik ki őket egy történésről, pusztán az állandó ismételtetés miatt is ismerős lesz számukra. Az ismerőség érzésére és az emlékek eredetére vonatkozó részletek hiányában az óvodáskorú gyerekek könnyen összekeverhetik egymással életük néhány eredetileg különálló epizódját, sőt fantázia szülte elemeket is szöhetnek közéjük.¹³ A gyermekek kihallgatásakor figyelembe kell venni, hogy befolyásoló hatású lehet a gyermeknek az a vágya is, hogy megfeleljen mások-

¹² Uo.

¹³ Daniel L. Sachtter: Az emlékezet hét bűne. Hogyan felejt és emlékszik az elme. HVG Kiadó Rt., Budapest, 2002, 171–174. o.

nak, így akár a szülőknek vagy a kihallgatónak, ami nem helytálló kijelentést idézhet elő.¹⁴

A befolyásoló kérdések utólagos kiszűréséhez és ellenőrzéséhez fontos lenne, hogy a nyomozás folyamán az elejétől fogva video- vagy hangkasszétára rögzítsék a kikérdezést. Ez garantálná a beszélgetés teljes dokumentáltságát, és pontosan regisztrálná az elhangzottakat, az alkalmazott eljárásokat és a megszerzett adatokat. A videofelvétel lehetővé teszi az esetleges non-verbális utalások megfigyelését is. A Be. 180. § (1) bekezdése és 181. § (1) bekezdése a nyomozás szabályai között rendelkezik a tanú kihallgatása körében nem feltehető kérdésekről. A Be. 290. § (3) bekezdése és a 293. § (2) bekezdése a bírósági tárgyaláson tilalmazott kérdéseket rögzíti. E kérdések elsősorban a befolyásoló hatásuk miatt nem alkalmazhatók. E szabályok megsértése nem ellenőrizhető utólag pusztán egy jegyzőkönyvből, amely gyakran a kérdéseket sem rögzíti.

A Be. kétféle módon szabályozza a bizonyítékok jogellenességét. Egyrészt a Be. 78. § (4) bekezdése tartalmaz egy generálklauzulát, amely szerint bűncselekmény útján, más tiltott módon, vagy a résztvevők eljárásjogainak lényeges korlátozásával nem lehet bizonyítékot szerezni. Másrészt a Be. tartalmaz rendelkezéseket egyes bizonyítékokkal kapcsolatosan is a jogellenesség vonatkozásában. Nem tartalmaz azonban kifejezett rendelkezést a Be. arra az esetre, ha a kérdést feltevő elmulasztja e kötelezettségeit, így azokat a Be. 78. § (4) bekezdésével összhangban lehet értelmezni.

A bizonyíték jogellenes megszerzése nem minden esetben jelenti azt, hogy az ilyen bizonyíték semmilyen körülmények között sem használható fel.¹⁵

Ilyen esetben – ha ez lehetséges – az adott bizonyítási cselekményt a rá vonatkozó garanciális szabályok betartásával meg kellene ismételni, azonban a befolyásolás természete miatt nem biztos, hogy az közelebb visz az igazság megállapításához. Igen nehézkes a Be. 78. § (4) bekezdés alapján – mint tiltott módon megszerzett bizonyítékot – kizárni a bizonyítékok értékelése köréből a befolyásoló kérdésre adott vallomást, mert ahhoz a pontos kérdést és elhangzásának körülményeit is ismerni kellene, ami utólag nem biztos, hogy rekonstruálható.

Éppen ezért, véleményem szerint, a konkrét ügyben lehet eldönteni azt, hogy az adott befolyásoló kérdés kapcsán helyrehozható-e a jogellenesség,

¹⁴ Orosházi Józsefné: Pszichológus szakértő a rendőrség munkájában. Belügyi Szemle, 2004/6., 20–26. o.
¹⁵ Herke Csongor: Büntető eljárásjog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2007, 72. o.

vagy nem, mert az már olyan bizonyítási tilalomnak minősül, hogy a tényállás teljesen megalapozatlannak tekinthető.

Azt is meg kell jegyezni azonban, hogy megfigyelések szerint még szakemberek sem tudnak különbséget tenni olyan videofelvételek között, ahol a gyermekek megtörtént esetet mondanak el, és ahol sugalmazó kérdések révén találnak ki valamit. A felnőttek véleménye vagy ítélete arról, hogy a gyermek beszámolója mennyire pontosak, csak véletlenszerű lehet.¹⁶

A tanúskodáshoz szükséges legkisebb életkor

Megjegyzem, hogy saját tapasztalataim nem erősítik meg azokat a külföldi kutatási eredményeket, amelyek a védők fokozott megtévesztő és befolyásoló kérdésfeltevéseit tették közzé a gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények tárgyalásakor. Ennek oka lehet azonban az ilyen ügyekben szinte kizárólagosan megvalósult kirendelt védők által ellátott védelem, és a részük-ről esetenként a vádlott iránt érezhető ellenszenv is. Az ilyen irányú hazai kutatások megállapításaival egyező tapasztalataim szerint a védelem a legtöbb ügyben nem volt aktív, hanem jellemzően passzívan szemlélték az eseményeket, minimális kérdésfeltevési aktivitással.¹⁷

A bírói gyakorlatból közzétett döntések is inkább a bíró részéről nem megfelelően végzett kihallgatásra, az utólag nem ellenőrizhető kommunikációs hibákra hívják fel a figyelmet, elsősorban a kötelezően alkalmazandó figyelmeztetésekkel összefüggésben. A Be. 82. § szerinti relatív mentességi jog ugyanis a gyermekkorú tanút is megilleti. A törvény szövege azonban olyan nehéz jogi nyelvi szerkezet, hogy annak mechanikus elmondása nem biztos, hogy érthető lesz a gyermeknek. Maga a figyelmeztetés is lehet olyan befolyásoló eszköz, amellyel gyakorlatilag bármely gyermeket rá lehet venni arra, hogy tegyen vagy ne tegyen vallomást.

Ezzel összefüggésben nem egységes a bírói gyakorlat abban, hogy van-e olyan objektív életkori határidő, amikortól valakit ki lehet hallgatni tanúként, illetve amely életkor alatt ez fogalmilag kizárt.

A tudományos irodalomban is megjelent álláspont szerint „*már kétéves gyermekek is képesek visszaemlékezni megtörtént eseményekre viszonylag hosszabb időn keresztül, főként, ha volt valamiféle előzetes tudásuk is a történetekre vonat-*

¹⁶ Elek Balázs: i. m. 75. o.

¹⁷ Tóth Mihály: Nyomozás és védelem. Magyar Jog, 1989/4., 350. o.; Fenyvesi Csaba: Védői jogosultságok a nyomozásban. Collega, 2001/11., 6–12. o.

kozóan. Hároméves kor után a gyerekeknek már megvan az a képességük, hogy hozzávetőlegesen pontos és teljes tanúvallomásokat tegyenek, ha az interjú előtt vagy annak során nem próbálják befolyásolni őket félrevezető információkkal vagy szuggesztív kérdésekkel.”¹⁸ Ettől függetlenül erőteljes befolyásolás hatására bármelyik gyermeket rá lehet venni arra, hogy ne az igazságnak megfelelő vallomást tegyen. Ebből természetesen a legkevésbé sem következik, hogy két-három éves gyermekek kihallgatása elfogadható lenne.

A BH 2006/242. szám alatt közzétett döntésben a vádlott ellen kétféleképpen, a felügyelete alatt álló 12. életévét be nem töltő személy sérelmére, folytatólagosan elkövetett szemérem elleni erőszak bűntette miatt indult büntetőeljárás.¹⁹ A bűncselekmény elkövetésének időpontjában négy-öt éves, illetőleg a másodfokú eljárási időpontjában is csak hat- és hétéves gyermek kihallgatása az ítéletábra álláspontja szerint már önmagában az életkoruk miatt sem célszerű. Az ítéletábra így lényegében egyetértett az ügyben a nyomozás során a nyomozási bíró ama döntésével, amellyel a gyermekkorú sértettek kihallgatására vonatkozó ügyészi indítványt indokolt határozattal elutasította.

A döntés kapcsán kérdésként merül fel, hogy meghatározható-e általános jelleggel olyan életkor, amely önmagában kizárja azt, hogy valaki egy adott ügyben tanúként kihallgatható legyen. A Bkv. 68. számú kollégiumi döntés ugyanis ilyenre nem utal, sőt a III. pontjában azt elemzi, hogy a nyomozási bíró a Be. 207. § (4) bekezdése ellenére sem vizsgálhatja azt, hogy a tárgyaláson történő kihallgatás a 14. életévét be nem töltő személy fejlődését károsan befolyásolná-e, illetve azt sem, hogy vallomásától várható bizonyíték mással nem pótolható. A Bkv. 68-as számú kollégiumi vélemény arra a megállapításra jut, hogy az ügyészi indítvány kapcsán a nyomozási bírónak általános feltételként azt kell vizsgálnia, hogy a tanúként kihallgatandó személy az ülés időpontjában a 14. életévét betölti-e. A kollégiumi véleménynek talán nem mond ellent az az értelmezés, amely szerint további különös feltételként vizsgálható viszont az, hogy a gyermek életkora lehetővé teszi-e, hogy tőle hiteles vallomáshoz jusson a hatóság.

A BH 2005/204. szám alatt megjelent döntésben folytatólagosan, nevelése alatt álló, a 12. életévét be nem töltő személy sérelmére elkövetett szemérem elleni erőszak bűntette miatt induló büntetőügyben a bíróság ugyancsak a gyermekkorú tanú kihallgatásával kapcsolatos eljárási problémákat összegezte.²⁰

¹⁸ Kulcsár Gabriella – Pásztor Attila: i. m. 82–98. o.

¹⁹ Szegedi Ítéletábra Bf.I.365/2005. számú döntése.

²⁰ Pécsi Ítéletábra Bf.II.261/2004. számú döntése.

Ebben az ügyben a nyomozó hatóság előtt a hetedik életévét még be nem töltő sértett kihallgatása kapcsán abban nem látott kivetnivalót az eljáró bíróság, hogy a gyermek túl fiatal lenne ahhoz, hogy tanúvallomást tegyen. Az eljárásiszabály-sértés abban valósult meg, hogy a gyermekkorú tanúkénti kihallgatásakor a nyomozó hatóság előtt szakpszichológus jelen volt, de a törvényes képviselője nem. Éppen ezért azt is helyesnek ítélte meg a másodfokon eljáró bíróság, hogy a vád tárgyává tett cselekmény jellege folytán a Be. 86. § (1) bekezdésben írtak szerint az elsőfokú bíróság a bizonyítási eljárás keretében a 14. életévét be nem töltő hét- (nyolc-) éves gyermek kihallgatását is elrendelte.

A gyermekkorú törvényes figyelmeztetése

Kialakulatlan és nem egységes a bírói gyakorlat abban sem, hogy a gyermekkorú tanút megillető relatív mentességi jogra hogyan kell elhangoznia a kötelező figyelmeztetésnek a különböző életkorú gyermekeknél.

Az *IH 2006/94.* szám alatt közzétett döntésben a másodfokú bíróság a felülbírálat során megállapította, hogy az elsőfokú bíróság több irányú, relatív, de a büntetőjogi fő kérdéseket közvetlenül is lényegesen érintő eljárásiszabálysértéseket követett el.²¹ Az ítéletábra rámutatott arra, hogy a bíróságnak körültekintően kell eljárnia a mentességi jogra történő érthető figyelmeztetés érdekében, mivel a gyermek életkorából adódóan képtelen felismerni e jogintézmény jelentőségét. A döntés szerint amennyiben a gyermekkorú tanút, például a jelen ügyben a Be. 82. § (1) bekezdés *a)* pontjában rögzített okból megilleti a tanúvallomás megtagadásának a joga, de ezzel a számára is érthető kioktatás ellenére nem kíván élni, és vallomást tesz, akkor arra csak a törvényes képviselő hozzájárulása után kerülhet sor. A törvényes képviselő beleegyezése és engedélye pótolja a mentesség fogalom jelentésének mérlegelésére képtelen gyermek jóváhagyását. Az ítéletábra megállapította, hogy a Fővárosi Bíróság törvényes képviselőjük jelenlétében kihallgatta a gyermekkorú sértetteket, és a jegyzőkönyvből kitűnően megtörtént a mentességi jogukra történő kioktatásuk. A jogszabályhelyek jegyzőkönyvi felsorolása hiánytalan, az viszont nem ellenőrizhető, hogy a kioktatás formája és a figyelmeztetés tartalma megfelelt-e a gyermek életkorának, annak lényege számára érthető volt-e. A jegyzőkönyv nem rögzíti az elhangzottakat. A bíróság az iratokból, illetve más tanúk vallomásából és szakértők véleményéből is arra következtetett, hogy a gyermekek tisztában vol-

²¹ Fővárosi Ítéletábra Bf.533/2005. számú döntése.

tak azzal, hogy az anyjuk az ő vallomásuk következtében került börtönbe, és segíteni akartak neki. A másodfokú bíróság így aggályosnak ítélte a gyermekkorú sértettek kioktatását. Az elsőfokú bíróság a vallomást mérlegelte, és a bűnösséget megalapozó tényállás alapjául elfogadta annak ellenére, hogy az így beszerzett bizonyítékot a Be. 78. § (4) bekezdésére figyelemmel nem lehetett volna figyelembe venni. E bekezdés értelmében ugyanis nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközökből származó tény, amelyet a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával szereztek meg.

A BH 2005/343. számú döntésben ugyancsak eljárási hibaként rögzítette a bíróság, hogy a kilenc- és tizenegy éves sértettek kihallgatásakor a jegyzőkönyvben történő rögzítés hiányában sem a kioktatás megtörténtének módja, sem a tanúk életkorának megfelelő közérthetősége nem volt ellenőrizhető. A gyermekkorú sértettek vallomástétel megtagadásával kapcsolatos válaszának a hiánya ugyancsak nem nyújtott lehetőséget annak elbírálására, hogy a gyerekek a kioktatást és annak tényleges jelentőségét megértették-e.²²

A megoldandó probléma tehát az, hogy pontosan hogyan kell elhangoznia például egy tíz-tizenkét éves gyermeknél a figyelmeztetésnek ahhoz, hogy az elfogadható legyen, miközben az nem a törvény szövegének mechanikus idézése, és mégsem tartalmaz olyan befolyásolást, amely nem megengedett. Befolyásolás ugyanis annak elmagyarázása is, hogy ha elmondja, mi történt, akkor az apukája hosszú időre börtönbe kerülhet. Kérdés, hogy ez megengedhető-e például a nyomozási bíró részéről. Véleményem szerint ez a gyakorlat általában nem kifogásolható. Ha nem a kihallgató magyarázza el a figyelmeztetés jelentőségét, akkor valószínűleg még kevésbé érvényesülhet az objektivitásra törekvés.²³

Az érdekelt törvényes képviselő jelenléte a gyermek kihallgatásakor

A gyermeket a vallomása megtételében pusztán az a tény is befolyásolhatja, hogy egy olyan személy is jelen van a kihallgatáskor, aki bármilyen tekintetben érdekelt abban.

²² Fővárosi Ítéletábla 5.Bf.1614/2004. számú döntése.

²³ Nagy Anita: Tanúvallomás akadályai. In: Wopera Zsuzsa – Kormos Erzsébet – Nagy Anita – Nagy Andrea – Nagy Adrienn: Az igazságszolgáltatás szervezeti és ügyviteli szabályai. Novotni Kiadó, Miskolc, 2010, 180–185. o.

Kulcsár Gabriella és Pásztor Attila ismertet egy kísérletet, amelyben gyerekek végignézték egy megrendezett rablást.²⁴ Ez után a gyerekek egy részét úgy hallgatták ki, hogy jelen volt az elkövető is. Ebben a csoportban ötször kevesebb gyerek számolt be a látottakról, mint abban, ahol az elkövető jelenléte nélkül történt a kikérdezés. Ez a kísérlet egyértelműen igazolta, hogy az elkövető vagy a vádlott jelenléte a gyermekek vallomástételekor jelentős befolyásoló tényező.

Ennek ismeretében különösen érdekes, hogy még a tekintetben is előfordul ellentétes jogértelmezés, hogy ki lehet jelen a gyermek kihallgatásakor.

Az egyik álláspont szerint, ha a törvényes képviselő, illetőleg a kihallgató személy által megjelölt nagykorú hozzátartozó érdekellentét miatt nem járhat el a gyermek érdekében, akkor a gyámhatóság által kirendelt eseti gondnoknak kell törvényes képviselőként jelen lennie a kihallgatáson. Garanciális követelmény azonban, hogy a nyomozási bírónak a törvényes képviselőt a meghallgatásról értesítenie kell, ugyanis abban az esetben is, ha nem a törvényes képviselő adja a hozzájárulását a vallomás megtételéhez, a törvényes képviselőt a meghallgatásról értesíteni kell, és ő azon jelen lehet.²⁵

A másik álláspont a már hivatkozott 68. számú Bkv.-állásfoglalásból is kiolvasható, amely rögzíti, hogy ha a 14. életévét be nem töltő személy idézésének nincs törvényes akadály, akkor a Be. 68. § (2) bekezdésének előírása alapján kell eljárni. Az ilyen személyt a gondozója útján kell idézni. Az idézést azonban a törvényes képviselővel is közölni kell. „*Ehhez képest a Be. rendelkezéseiből az következik, hogy a 14. életévét be nem töltött személy idézésével együtt a gondozót és a törvényes képviselőt (illetve a hozzájáruló nyilatkozat megtételére jogosultat) is egyidejűleg idézni kell.*”²⁶ Bár az illetve és az illetőleg szónak a jelentése köztudottan *ést és vagyot* is jelent, úgy vélem, hogy a kollégiumi véleményből az az álláspont tükröződik, hogy abban az esetben, ha érdekellentét miatt nem a törvényes képviselő adja meg a hozzájáruló nyilatkozatot, akkor ő a kihallgatáson jelen sem lehet. Az érdekelt törvényes képviselő jelenléte a kihallgatáson nyilvánvalóan rossz irányba befolyásolná a gyermekkorú tanút, és a kihallgatás szinte szembesítéssé válna.

A BH 2005/343. számú döntésben a befolyásolás lehetőségének túlzott figyelembevétele okozta az eljárásiszabály-sértést.²⁷ Észlelte a másodfokon eljáró bíróság, hogy a nyomozási bíró az ügyben a két gyermeket kihallgatta,

²⁴ Kulcsár Gabriella – Pásztor Attila: i. m. 82–98. o.

²⁵ PKKB. B 24742/2007/10, Fővárosi Bíróság Fkf. 7343/2009/4. számú határozata.

²⁶ Bkv 68. sz. döntés.

²⁷ Fővárosi Ítéletábla 5.Bf.1614/2004. számú ítélete.

és a kihallgatásra az akkori gondozójuk, a vádlott édesanyja, azaz a nagymama vitte őket. A nyomozási bíró a két gyermek tanúkihallgatásának megkezdése előtt a gyermekek törvényes képviselőjét kiküldte a tárgyalóteremből. A nyomozási bíró a döntését azzal indokolta, hogy a nagymama később várhatóan tanúként lesz kihallgatva az ügyben, és a tanú kihallgatásakor a még ki nem hallgatott tanú nem lehet jelen, továbbá a tanúkat egyenként kell kihallgatni. Az ítéletábra kifejtette, hogy kétségtelen, hogy a Be. 292. § (1) bekezdése értelmében a tanú kihallgatásakor a még ki nem hallgatott tanú nem lehet jelen, és hasonlóan rendelkezik a Be. 85. §-a is, megállapítva, hogy a tanúkat egyenként, tehát egymás után kell kihallgatni. Mindkét szabály a tanúvallomás tételének zavartalanságát, az esetleges befolyásolás megakadályozását célozza. Ennek ellenére is előfordulhat – miként jelen ügyben is –, hogy a korábban már kihallgatott tanú a későbbiekben bizonyos eljárási cselekménynél jelen van, majd ez után válik szükségessé az ismételt meghallgatás. Ebben az esetben a kihallgatása ezen az alapon a törvény kifejezett tiltó rendelkezésének hiányában nem mellőzhető, és nem is tagadható meg.

A döntés további érdekessége, hogy abból az következik, hogy a nyomozási bíró előtt a gyermekkorú tanúk szembesítésére is sor kerülhet, ha ez nem kelt bennük félelmet.²⁸ A nyomozási bíró azonban nem nyomoz. Bizonyos taktikai fogásokkal nem élhet, ellentétben a nyomozó hatósággal. A nyomozási bíró iratot, bizonyítékot, bizonyítási eszközt sem tárhat a gyermekkorú tanú elé. Az ügy, hasonlóan egy előzetes letartóztatás elrendeléséhez, nyomozási szakaszban van, így iratot nem lehet ismertetni, és álláspontom szerint, a kihallgatott gyermekkorú tanúkat sem lehet szembesíteni. Ilyen feladata a Be. 207. §-ában sincs nevesítve. Az előzetes letartóztatásról szóló ülés megtartásakor is több gyanúsítottat egymás után külön-külön kell kihallgatni úgy, hogy meghallgatásukkor még az ellenérdekű fél ügyvédje, védője sem lehet jelen.

Pszichológus jelenléte a kihallgatáson

Esetenként az is felvetődik, hogy a nyomozási bíró az általa végzett kihallgatás igénybe veheti-e más személy, így pszichológus segítségét a gyermek

²⁸ „I. A 14. életévüket be nem töltött gyermekek tanúkénti kihallgatása során a nyomozási bírónak az eljárási törvényben rögzített speciális eljárási szabályokat meg kell tartani. Ezek közé tartozik, hogy az ilyen tanúkat nem kell figyelmeztetni a hamis tanúzás következményeire, szembesítésükre kizárólag akkor kerülhet sor, ha ez nem kelt bennük félelmet, s gondozójuk, törvényes képviselőjük annak ellenére jelen lehet az ülésen – arról nem is küldhető ki –, hogy később esetleg tanúként hallgatják ki.” BH, 2005/343.

kikérdezéséhez. A nyomozó hatóság előtti eljárásban erre kétségtelenül felhatalmazást ad a törvény szaktanácsadóként.²⁹

Ezzel kapcsolatban a kerületi bíróság a nyomozási bíró által kihallgatott gyermekkorú tanúk vallomását kirekesztette a bizonyítékok köréből. E döntése egyik indokaként azt jelölte meg, hogy szükséges lett volna a gyermekeket korábban meghallgató pszichológus szakértő megidézése és jelenléte a nyomozási bíró előtti meghallgatásokon. A Fővárosi Bíróság úgy ítélte meg, az a tény, hogy a meghallgatáson a pszichológus szakértő megidézésére nem került sor, „bár lehet, hogy célszerű”, de önmagában nem ad alapot a bizonyíték kirekesztésére.³⁰

Úgy vélem azonban, fontos eldöntendő kérdés, hogy a nyomozási bírónak megvan-e az a lehetősége, hogy például a kérdései megfogalmazásához pszichológus vagy pszichológus szakértő segítségét kérje a 14 éven aluli személy kihallgatásakor.

Kifejezett tiltó rendelkezés hiányában nem tartanék aggályosnak egy olyan gyakorlatot, amely ezt lehetővé tenné.³¹ A pszichológus ugyanis egy sor olyan szakkérdésben tudna segítséget nyújtani, amiről a bírónak csak – egyébként nem lebecsülhető – tapasztalata vagy megérzése lehet.

A pszichológus szaktudása lehetővé teszi, hogy a gyermekekhez intézett kérdések számukra érthető módon legyenek megfogalmazva, illetve hogy az arra adott válaszokat a hatóság megfelelően értelmezze. Egy ötéves gyermek például még nem tudja világosan szétválasztani a megtörtént eseményeket az érzelemvezérelt fantáziájától, és az időben és térben való tájékozódása sem fejlődött ki még megfelelően, ezért lehetséges, hogy a kérdésre nem a szigorúan a megtörtént események időrendben történő felsorolásával válaszol. Minél fiatalabb a gyermek, annál erősebb befolyást gyakorolnak kognitív működésére érzelmei és fantáziái, így annál kevésbé várható el tőle tényszerű és logikus megfogalmazás.³² A szakértő segíthet felismerni a betanítottságot, főként azokban az esetekben, amikor a vallomás felépítése és a vallomástevé egyéb területen megnyilvánuló gondolkodásmódja, színvonala között bizonyos ellentmondás figyelhető meg.³³

²⁹ Be. 182. § (1) bekezdés.

³⁰ PKKB.13.B.24742/2007/10., Fővárosi Bíróság Fkf. 7343/2009/4. számú határozat.

³¹ Be. 209. § (1) bekezdés; Be. 234. § (4) bekezdés.

³² Szabó Erika: Áldozatvédelem a rendőrség és a rendőrségi pszichológus szemszögéből. *Belügyi Szemle*, 2004/6., 81–95. o.

³³ Popper Péter: A kriminális személyiségzavar kialakulása. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970, 15–31. o.

A pszichológus értékes tanácsokat nyújthat a pszichológiai kérdésekben nem jártas kihallgatónak, ha például a kihallgatandó személy pszichológiai-lag nehezen hozzáférhető, és nem sikerül vele kontaktust kiépíteni.

A gyermekkorú tanú igazságügyi pszichológus szakértői vizsgálata

A gyermek tanúkkal kapcsolatban a pszichológus szakértő másik alkalmazási lehetősége maga az igazságügyi pszichológiai szakértői vélemény készítése. Megállapítható, hogy a gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények vizsgálatánál nagyobb fontossága van a pszichológus szakértő bevonásának.

A pszichológus szakértő feladata nagyon sok esetben annak a vizsgálata, hogy a gyermek mennyire adja elő élmény- és életszerűen a történetét, érzékelhető-e abban külső személy általi befolyásolás, vagy tapasztalható-e a valóság és a képzelet olyan keveredése, amely már lehetetlenné teszi annak megállapítását, hogy mi igaz, és mi kitaláció. A gyermekkorú tanúk (és valamásaik) vizsgálatával kapcsolatban például a következő kérdésekre válaszolhat a pszichológus szakértő: Mennyire befolyásolható a gyermek? Észlelhető-e elmondásában más személy ráhatása? A gyermek által elmondottak valós élményen alapulnak-e, az eseményeket a vele megtörténtek szerint adja elő, vagy az a képzelet, illetve valamilyen ráhatás eredménye? Jellemzi-e (életkorából adódóan) túlzott fantáziálás, kóros hazudozás, a tények meghamisítása? Realitásérzéke megtartott-e, fantáziálásra, meseszövegre utaló jelzések vannak-e? Élményszerűen beszél-e a cselekményről? Az elmondottakra vonatkozó megnyilvánulásai, az érzelmi átélés hitelesnek tekinthető-e? Más helyzetben megélt élmény társul-e, és megjelenik-e (együttesen van-e jelen) a kiskorú előadásában, kimutatható-e ilyen életkori sajátosság? Életkora vagy egyéb körülmények hatására képes lehet-e át nem élt (szexuális) bánatalmazásra utaló történet kitalálására, vagy ilyen betanulására, a bűncselekmény vonatkozásában beszámolója hitelesnek tekinthető-e? A kiskorú sértett életkorából adódó szexuális vágyfantáziáknak vagy más körülménynek lehet-e esetleges szerepük a cselekmény valós lefolyása és szóbeli megjelenítése közötti ellentmondások feloldására? A gyermek életkori sajátosságainak milyen reagálás felel meg az őt ért abúzusra? Kötődött, illetve kötődik-e valamilyen formában a gyermek a terhelthez? Tárja fel az elkövetőhöz fűződő esetleges ellentmondásos érzelmi viszonyulást (például szeretem, de harag-

szom rá), és nyilatkozzon arról, hogy az ellentmondásos attitűdök ellentmondásossá tehetik-e a kognitív szintű megnyilvánulást is? A gyermeknek milyen a kapcsolata a terhelttel, szülővel stb.? Biztonságosan kötődik-e a gyermek az édesapjához, édesanyjához stb.? Viszonyuk mennyire elégíti ki a gyermek életkori sajátosságainak megfelelő kötődési igényt, mennyire tudják a szülők megteremteni a gyermek optimális fizikai, pszichés, kognitív, erkölcsi stb. fejlődéséhez szükséges hátteret? Milyen az értelmi képessége, jellemző-e rá a korának, iskolázottságának megfelelő értelmi képesség? Van-e teljesítményszint-csökkenés a bűncselekmény elkövetésének időpontja óta? Megfigyelhető-e kognitív képességeinek hanyatlása, ha igen, annak hátterében szervi, idegrendszeri károsodás tételezhető fel, vagy környezeti tényezőkkel magyarázható? A terhelt magatartása befolyásolta-e a kiskorú testi, értelmi vagy erkölcsi fejlődését? Ha befolyásolta, akkor milyen mértékben, és miben nyilvánul meg, vagy melyek a várható hatásai?

Több büntetőügyben is előfordult, hogy a bíróság által kirendelt pszichológus szakértő valószínűsítette, hogy a bűncselekmény csak a gyermek képzeletében, fantáziavilágában történt meg, vagy más személy ráhatása, befolyásolása áll a háttérben, de előfordulhat az apa vagy a nevelőapa iránti bosszú is.³⁴

Pszichológus szakértő kirendelése nélkül több felmentéssel vagy eljárás-megszüntetéssel záruló büntetőügy könnyen téves elítéléshez vezethetett volna.

A tényállás megalapozott megállapítása a kiskorúak sérelmére elkövetett bűncselekményeknél jellemzően azért nem egyszerű, mert az eseménynek tipikusan nincsenek közvetlen tanúi, hanem a kiskorú sértett nagyon sokszor ellentmondó vallomásával szemben a következetesen tagadó vádlott vallomása áll. A gyermek vallomásában lévő nem lényegi ellentmondások nem feltétlenül teszik a sértett gyermeket hiteltelenné. Nagyon sok olyan része van a vallomásának, amelynek nem látja a jelentőségét, sőt sokszor maga a nyomozó hatóság sem, de később annak döntő szerepe lehet. Mint minden büntetőügyben, itt is elmondható, hogy minél többször hallgatnak meg valakit, annál nagyobb a lehetősége az ellentmondásoknak, ami a védekezésnek újabb és újabb kapaszkodókat adhat a szavahihetőség megingatására.

A gyermek vallomása megbízhatóságának megítélését jól szemlélteti, hogy nem ritkán e tekintetben a kirendelt igazságügyi pszichológus szakértők is ellentétes véleményt adnak. A Debreceni Városi Bíróságon szemérem elleni erőszak büntette miatt folyamatban lévő büntetőügyben az ellentétes

³⁴ Elek Balázs: i. m. 162. o.

vélemények miatt kirendelt harmadik szakértő a gyermeki vallomás megbízhatóságát illetően a szakértői vélemények eltérésének okát részben a két szakértő vizsgálata között eltelt mintegy félévnyi időben és az eltérő vizsgálati módszerekben látta. Az egyik szakértő a kiskorú sértett explorációjára koncentrált, annak élményszerűségét vizsgálva, de nem végzett pszichodinamikai elemzést, amely a sértett élményének feldolgozására, annak a valósághoz fűződő viszonyának kifejezésére utalna pszichodiagnosztikai adatok felhasználásával. Az élményszerű előadást befolyásolhatja, és abban jelen lehet más helyzetből megélt élmény, ami együttesen jelenik meg a kiskorú előadásában. Ez még nem kérdőjelezi meg a kóros hazudozás kizárását, és adódhat az életkor fokozott fantáziatevékenységből. Az ellentmondásos érzelmi attitűdök (szeretem az apámat, de haragszom rá) ellentmondásossá tehetik a kognitív szintű megnyilvánulást is.³⁵ E hivatkozott ügy is jól szemlélteti, hogy pusztán a sértett gyermek vallomásának felhasználása milyen könnyen tévútra viheti az egész bizonyítást.

A jogellenesen megszerzett bizonyíték visszacsempészése a büntetőeljárásba

A tudományos irodalomban rendszeresen felvetődik az a kérdés, hogy előfordul-e a jogellenes bizonyítékok szakértőinek burkolt „visszacsempészése” a büntetőeljárásba.³⁶ A kérdés azért rendkívül jelentős, mert gátat kell vetni annak, hogy az egyébként önmagában törvényesen fel nem használható, azaz kizárt bizonyíték értékelése burkolt formában, például szakvélemény alakjában történjen. Ilyen lehet, ha tanúzási mentesség alá tartozó gyermekkorú tanú vagy törvényes képviselője megtagadja a vallomástételt, de voltak bizonyos nyilatkozatai, és a szakértő azok egy részére támaszkodik.

A BH 2006/242. számú döntés azért sem tartotta indokoltnak a gyermekek tanúkénti meghallgatását, mert a gyermekkorú sértettek által észlelt tényekre vonatkozóan az eljárás idején számos közvetett bizonyíték beszerzésére került sor, ezek alkalmasak a vallomásaik pótlására. A gyermekek ugyanis a nagyanyjuknak is elmesélték, mit tett a vádlott, illetve ez után a gyermekorvosnak is, aki egyértelműen rákérdezett a gyermekeknél az eseményekre, és

³⁵ Debreceni Városi Bíróság B. 453/2003; Hajdú Bihar Megyei Bíróság Bf. 193/2004/4. In: Elek Balázs: Uo. 184. o.

³⁶ Tremmel Flórián: Bizonyítékok a büntetőeljárásban. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2006, 165. o.

ő később tanúként is megerősítette, hogy a gyermekek azok megtörténtéről neki is beszámoltak. Mindemellett az eljárás folyamán a gyermekekről beszerzett, az igazságügyi pszichológus szakértő által készített szakvélemény hosszas, személyes vizsgálaton alapult, amikor is annak feltárása történt, hogy a gyermekek beszámoltak az általuk átélt és közvetlenül észlelt eseményekről, ezeket az ő életkorukban önmaguktól nem tudnák kitalálni.

Más esetben is rendszeresen előfordul, hogy a bíróság a tényállást a gyermek kihallgatása nélkül is megállapíthatónak, majd megalapozottnak találja, elfogadja ugyanis az igazságügyi pszichológus szakértőnek a kiskorú gyermek vizsgálatán alapuló véleményét.

Ebből tehát az következne, hogy a tanúként ki nem hallgatható személy vallomásával kapcsolatban a pszichológus szakértő pótolhatja a szükséges bizonyítékot. Más esetben a bíróság arra a töretlen bírói gyakorlatra hivatkozott, hogy az orvos szakértő előtt elhangzottak nem alkotják a bizonyítási eljárás részét, azok bizonyítékként nem használhatók fel, így mellőzte a tényállásból a gyermektől származó idézetet: „Nézzük meg, mekkora farka van!”³⁷ Többször hangoztatott probléma azonban az is, hogy a szakértői kikérdezés (exploráció) során adott válaszok akkor is befolyásolják a bírót, ha arra közvetlenül nem is hivatkozik az indokolásban, csupán a szakvélemény részeként alaposan áttanulmányozza a tárgyalásra történő felkészülés keretében, esetleg az ott rögzítettekre a bizonyítási eljárás keretében rákérdez a tanúnál.

Úgy vélem, hogy a vallomások megbízhatóságának értékeléséhez esetenként szükség van a büntetőperben pszichológus szakértők bevonására. Ez nem jár aránytalan idő- és költségkihatással. Ehhez viszont jogszabály-módosításra lenne szükség az egyértelmű joggyakorlat kialakítása érdekében. A szakértő előtti eljárásban garanciális okból érvényesül a terheltnek az a joga, hogy nem köteles a hozzá intézett kérdésekre válaszolni. A tanú és a sértett esetében nem ilyen egyértelműen fogalmaz a törvény, de a szakértői eljárásban való közreműködésre irányadók a vallomástétel akadályaira vonatkozó rendelkezések. Így a mentességi joggal élő sértett jogosan megtagadhatja az adatszolgáltatási köteletségének teljesítését. Ezzel a szabályozással természetesen egyetértek.

A pszichológia tudománya jelenkori eredményeinek egyértelmű felhasználhatósága érdekében helyesebb megoldásnak tartanám, ha a törvény a mentességet nem élvező tanúknál és a sértettnél a pszichológus (esetleg pszichiáter és elme-) szakértőknél az adatszolgáltatás mellett az egyéb válaszadási

³⁷ A Fővárosi Ítélőtábla Bf.533/2005. számú ítélete, amely IH 2006/94. szám alatt lett közzétéve.

kötelezettséget is előírni. Az adatszolgáltatásnál lényegesen bővebb fogalom a kérdésekre történő válaszadás, amely nélkül a vallomás szavahihetőségére nem lehet szakértőt igénybe venni.

Az exploráció során adott válaszokból megfogalmazott „vélemény” felhasználásának elvileg nincs törvényi akadálya. A kérdéses bűncselekménnyről a relatív mentességet élvező tanú pszichológus szakértő előtt tett nyilatkozata közvetlenül nem használható fel, a szakértőnek az e nyilatkozat alapján adott véleménye azonban már igen. A pszichológus szakértő sokszor a vallomás hitelt érdemlőségéről, élményszerűségéről ad véleményt, így egyértelmű a logikai törés, amelyet csak az oldana fel, ha a mentességet élvező egyén beleegezése nélkül a szakértő nem tehetne fel kérdéseket a bűncselekménnyről. Gyermekeknél ez a törvényes képviselő hozzájárulását is feltételezi. Ebben az esetben elvi akadálya sem lenne a szakértői vélemény felhasználásának.

SASVÁRINÉ SZABÓ KLÁRA

Álmok kusza kertje

Esetleírás

2009. május 9-én az *Egy nap az esélyért* rendezvény keretében művészetterapeutaként vettem részt a pécsi középiskolák drogprevenciós napján.

Az egyszeri esetből kiindulva inkább önismereti csoportra gondoltam, amelyet a felhívó plakáton a *Találkozz önmagaddal! Játssz a formákkal, színekkell! Az álmok kusza kertjei* címmel kreatív csoportfoglalkozásként hirdettem meg. Nagyon szerényen apró betűvel szerepelt *A művészetterápia a belső harmóniánkért* mottó. A terápia szóval óvatosan kell bánni, mert az emberek többnyire megijednek tőle, ezért inkább a kreativitásfejlesztésre helyeztem a hangsúlyt. Igyekszünk elfogadtatni, a köztudatba helyezni, hogy mi a művészetterápia, miben segíthet.

Sajátélményű csoportot terveztem, ilyenkor nem bocsátkozunk elméleti fejtegetésekbe. Itt minden a megtapasztalásról és önmagunk feltárásáról szól. A művészetterápia az alkotás örömén túl lehetőséget nyújt, hogy kreatív formában fejezzük ki önmagunkat. Elmondjuk mindazt, amit sokszor nem is sejtünk, kimondjuk azt, ami kimondhatatlan. A módszer lehetővé teszi az önismeretet, rávilágít lélektani működésünkre, kapcsolati mintázatainkra, érzelmi hiányainkra, és a tudattalanból felszínre kerülő érzések bensővé tételével lehetővé teszi a korábbi traumák feldolgozását. A rajzolás, festés már önmagában is felszabadító. Terápiás hatása nemcsak az alkotó folyamatban, hanem az utána következő, az alkotó általi értelmezésből, az érzések, emlékek, történések feldolgozásából áll. A szimbolika és az asszociációk nyomán feldolgozhatóvá válnak az élet nehézségei.

A képzőművészeti alkotások elmélyült befogadásának katartikus ereje pedig lehetővé teszi, hogy a képpel azonosulva a néző felismerje saját maga képhez fűződő érzéseit, és a terapeuta, a csoport segítségével feldolgozza őket.

16 fős heterogén, nagyon érdeklődő csoport (ideális nyolc-tíz fő) indult.

Az ismerkedés után instrukciókat adtam a kétórás foglalkozás menetére. Megbeszéltük, hogy a játékos önkifejezésben itt mindenki önmaga lehet. Ez nem kis feladat, mert a bizonytalan ember folyton a másik munkáját lesve próbál alkotni, mit is tudna létrehozni abból a komplex hívóingerből, amely a relaxáció, a zenemű és a kiválasztott vers- vagy novellarészlet mint asszo-

ciációs mező, mint imaginatív, belső kép hív elő benne. Ötperces relaxáció után indítóképeknek *Babits Mihály-versrészletet* választottam *Az álmok kusza kertjeiből*.

„Csak önmagunkra és belső képeink megfigyelésére törekedjünk, azzal dolgozzunk!” A bőséges anyagválaszték (vásznak és festékek) lehetőséget adott a sokoldalú önkifejezésre. Voltak határozott grafikai vonalakat, színeket bátran használók, akik elmélyültek az alkotás nyújtotta örömben, és voltak bizonytalankodók.

A zenét és az irodalmi illusztrációt, a verset vagy a novellát mindig az adott korcsoporthoz és tematikához választom. Folyamatos (húszórás) önismereti művészetterápiás csoportnál a kiválasztott versek és zenék az adott érzelmi állapotokra, életciklusokra fókuszálódnak.

Olykor nehéz megküzdenni a kapcsolatokkal járó krízisekkel, ami sok esetben elszigeteltséghez, magányossághoz, alkohol- és drogfüggőséghez, táplálkozási zavarokhoz vezethet.

A foglalkozások célzottan irányulnak a lelki egyensúly megteremtésére, a versek mint hívóingerek lehetővé teszik a negatív vagy pozitív érzelmi állapotok ismételt átélését.

A középiskolás csoportra figyeltem, instrumentális filmzenéket kiválasztva, amelyeket már ők is ismertek (K-PAX, Halott menyasszony, *James Horner, Thomas Newman: Prelude, Adagio, Bach: Cello Suite No. II.*).

Érzelmi ráhangolódással kezdünk, amelyet a relaxáció, a folyamatos, egymást követő zene, a vers vált ki. Belső képek (imagináció), színek és formák jelennek meg képzeletünkben. Felszínre jönnek a tudattalanból érzelmek, oldódik a feszültség. A katartikus élmény keltése, majd annak megjelenítése, a korai és későbbi traumák átdolgozása így válik lehetővé, integrálhatóvá a személyiségbe. Mindenki szabadon, kreatív formában fejezheti ki önmagát.

Nem ismerjük egymást, kezdetben még nagy a távolságtartás, kis csoportban beszélgetünk, érdeklődnek a foglalkozás felől. Vivien határozatlanul, tétován előrajzol a vászonra, majd megjelenít két álló lányfigurát jobb és bal oldalon. A bal oldali piros felhasított ruhában, tűző napkoronggal a háttérben jelenik meg, a jobb oldali sötétkék háttérben, fekete nadrágban, kék, sötét háttérrel az éjszakában. Kéztartásuk az alakok mögött van, a képen nem látható.

Kapcsolataik beszűkülésére, bezárkózásra utal, az egyedüllétre. Kamaszoknak nehéz megfogalmazniuk a szeretetre és az emberi kapcsolatokra, az elfogadásra vonatkozó igényeiket.

A feldolgozás közben, az önmaguk általi megfogalmazásban azért fény derül erre. Fontos, hogy ők maguk jussanak el az önfelismerés szintjére.

A két figura szempárjait összehasonlítva tűnik fel, míg a napsütésben, piros ruhában álló lányalak szemei világoskéken, aprólékosan megrajzolva, festve nyitott és érdeklődő tekintetet mutatnak, addig a sötét éjszakában álló leány szeme fekete foltként, riadtan tekint ránk.

Van valami nyugtalanító ebben. Várom, és bízom benne, hogy a foglalkozás utolsó negyedében erre azért fény derülhet. Sajnos visszafogottsága miatt keveset tudunk meg róla. Kevés az idő ahhoz, hogy az egyszeri alkalom alatt nyíltan beszéljen önmagáról. A képnek van valami feszítő dinamikája: az erőteljes bal oldali piros háttér, vörös ruha, a sárga, viszonylag nagy teret betöltő napkorong és a középen élesen elváló sötétkék háttérű, sötét ruha, fekete nadrág, fekete szem.

Ecsetvonásai határozottan, bátran felhordottak, széles ívűek, egészen meglepő a kezdeti grafikus bizonytalansághoz képest. Az alkotás összefogott, a többiekben is sokfajta érzést kelt.

Laci kisebb felületű papíron dolgozik szénnel, sűrűn satírozott felület közül kukucskálnak ki apró, színes szívek. Sűrűn satírozott, fekete, komor foltok utalhatnak a szorongás, az agresszió állapotára. Nem beszél a képről.

Gábor nagy ívű akvarellpapíron grafitral dolgozik. Ujjnyi vastag indák összefonódását rajzolja, amiből elágazó kacsok mutatnak az ismeretlen felé, a belső indák gomolyszerűen fonódnak egymásba a felület középpontján. Elmélyülten, nem tétován dolgozik, tudja, mire vállalkozott. Gyakorlott a grafika használatában.

Az alkotásban megjelenő szimbólumokkal dolgoztunk, így váltak megközelíthetővé kapcsolati hiányok, családi diszharmóniák, iskolai, közösségi kudarcok, vágyott emberi kapcsolatok.

Az értelmezés során elég bátran beszél „zűrés” családi helyzetéről, a meg nem értettségéről, arról, hogy mennyire vágyik az elismerésre. Rossz tanuló, egyszer már évet ismételt. Az alkotásban örömet leli, itt kap visszaigazolást arról, milyen értékes ember. Rátalált egy olyan kifejezésformára, amelyben kiteljesedhet.

Az értelmezés közben a biztonságot adó légkör egyre nő, a gyerekek elhagyják „alkotó szigeteiket”, és már körben ülünk, közel egymáshoz, valami meleg együttlét hatja át a csoportot, egyre többen és gyakrabban mosolyognak, nyíltabban beszélnek önmagukról, társaik munkájáról.

Azzal, hogy közel kerülök a másik munkájához, beleélem magam az ő lelki világába, beleérző képességem is javul.

A csoport-összetartozás élménye növekszik, csökken az izoláció, az érzések egy idő után megoszthatóvá válnak.

Az alkotás és az asszociációk nyomán az érzelmek kívülre helyeződnek, így megindul a feszültség belső önszabályozása.

Az alkotásokban valamennyien önmagukkal találkoztak, önmagukra ismertek akkor is, amikor egymás munkáiról alkottak véleményt. Mindez a tudattalan tartalmak kivetülése, projekciója révén. Amire elsőként még nem gondolunk, saját alkotásunkra nézve, sokszor csak később válik világossá, annak értelmezésekor, hogy mi került napvilágra.

Fontos, hogy ezután beépüljön a személyiségünkbe, mert csak így jöhet létre a lélek egysége a belső világunk és a külvilág között.

Az alkalmazott technikák pszichés hatásai: az akvarellfestés, a porkrétával dolgozás, a színek és a víz látványa relaxáló, oldja a szorongást, a túlzott teljesítménykényszer, én-erősítő, és növeli az önelfogadást. Borús hangulatban hangulatjavító, spontán, nagyon aktivizálja az érzelmeket.

A grafittal való munka inkább a kognitív folyamatokat segíti elő. Fejleszti a figyelmet, a koncentrációt, kitartást, fegyelmezettséget.

Voltak kisiskolásokra jellemző, sok érzelmi tartalmat rejtő munkák.

Réka a virágzó mező domboldalai közé három egymástól független fát rajzolt színes ceruzákkal. A két szélső felfelé ívelő ágakkal, mintha rügyfakadás előtt lenne, napsütés, mindent átjár a levegő. A közepén álló fa kócos, csüngő, vastag hajtómegként hajlik előre. Szomorúság árad belőle. Sehogy sem illik a tavaszi képbe. Réka önmagát látja a középső fa lehangolt állapotában. Magányosnak, szomorúnak érzi magát, sokat szorong, kevés az önbizalma, bár a két szülő, mint a két fa megjelenítője, védelmet jelent. Hangulata olykor felvidul, a lap alján sorakozó apró virágok is erre utalnak.

A fa ősi fejlődésszimbólum, archaikus jellegénél fogva képes a személyiség mély rétegeit érinteni. A levelek, a virágok vagy éppen a csupasz ágak utalnak a személyiség állapotára, fejlődési irányára.

A tudatosodást és vele együtt az önismeretet a közös megbeszélés segítheti elő.

Összegzés

Az ismertetett kreatív művészetterápiás csoportfoglalkozás segíthet önmagunk jobb megismerésében, szorongásaink, félelmeink, rejtett agresszióink oldásában.

A csoport kohéziós ereje, az együvé tartozás élménye, az elfogadás, valamint az elfojtások, félelmek megjelenítése és feldolgozása utat nyithat számunkra a fejlődésre.

A kreativitás felszabadítja kötött energiáinkat.

A folyamatos változást jelentő lelki dinamikák teszik lehetővé lelki anyagcserénket, és az alkotás révén a folyamatos külső-belső világunk mozgásával harmóniát teremtenek bennünk.

A teljes önismeretre, az érzelmek feldolgozására a folyamatos művészet-pszichoterápiás munka (tíz-harminc óra) ad lehetőséget. A drogambulanciákon, az iskolákban az agresszió megfékezéséhez, a börtönviseltek önismertéhez, az áldozatok, adott esetben egy bankrablás szemtanúinak traumatikus élményfeldolgozásához folyamatos terápiás munka kell. A terápiás munkában fontos a visszatekintés, a változások monitorozása.

Természetesen az önismeret utáni változás annak is függvénye, ki milyen mértékben vesz részt a művészetterápiás csoportmunkában. Az volt a célom, hogy segítsek a diákoknak rátalálni arra a belső harmóniára, amelyre felnőttként is támaszkodhatnak.

Bízom benne, hogy e rövid lélegzetű művészetterápiás csoport megmutatta a résztvevőknek, hogy az alkotás, az önkifejezés és önismeret az öngyógyítás, a lélekformálás egyik leghatékonyabb eszköze.

PÁLYÁZAT

HORVATH SANDOR AGOSTON

Trabant és Mitsubishi találkozósa:
egy közlekedési baleset kálváriája*

Az eset 1994. szeptember 11-én, vasárnap hajnalban történt. A Kisalföld megyeszékhelye, Győr városa álmából ébredezett, az utcák még kihaltak voltak, nyugalomban telt a városi rendőrkapitányság éjszakája is. *V. István* őrmester eseménytelen szolgálata a végéhez közeledett, de az utolsó órák nem várt fordulatot hoztak: az ügyeletes közlekedési balesethez riasztotta. Az őrmester nem tétlenkedett, néhány perc múlva már a helyszínen volt. Tájékozódott, intézkedett, jegyzetelt, mért, rajzolt és jelentett. Azt, hogy valójában mi történt, lássuk az őrmesternek a személyi sérüléssel közúti közlekedési balesetről készített jelentése alapján.

Az esemény rövid leírása

A közlekedési baleset hajnali öt óra harminc perckor történt: két személygépkocsi ütközött össze a Jereváni út és a József Attila út kereszteződésében. A baleset feltételezett okozója *V. Béla* nyúli lakos volt, miközben Győrött a Szabadhegyi tévétoronnyhoz vezető úton a József Attila út felé közlekedett a Trabantjával. A József Attila út–Jereváni út kereszteződésébe, a jól láthatóan elhelyezett STOP-tábla ellenére megállás nélkül behajtott az osztrák állampolgárságú *H. Friedrich* által vezetett Mitsubishi elé, amely nekiütközött. A balesetben *V. Béla* nyolc napon belüli sérüléseket szenvedett. Az okozó gépjárműben kb. harmincezer, míg a szabályosan közlekedőben ötvenezer forint összegű kár keletkezett. A baleset valószínűsíthető oka az elsőbbségadás elmulasztása.

Megtett intézkedések

Az ügyeletes őrmester a következőket rögzítette: *„Alkoholfogyasztásra utaló körülményt nem tapasztaltam. A baleset helyszínét méréssel és lerajzolással*

* A tanulmány a Belügyminisztérium és a Belügyi Szemle szerkesztősége által kiírt pályázatra benyújtott pályamű szerkesztett változata.

sal rögzítettem. A baleset során megrongálódott Trabant gépkocsit a Tompa út 2. szám alatti gépkocsi tárolóba szállítottam. A Mitsubishi gépkocsi, a tulajdonos által, a szállítónak megadott helyre került elszállításra. H. Friedrich meghallgatása tolmács igénybevételével történt. V. Béla meghallgatásakor – emlékeztetése miatt – a balesetről elmondani semmit nem tudott.”

A jelentés tartalmát és hitelességét V. István őrmester felettese, a közlekedési osztály vezetője aláírásával erősítette meg.

Az eset hétköznapinak tűnt, és ahogy azt a jogszabály előírja, a baleset okozójával szemben szabálysértési eljárást kell lefolytatni. A szabálysértési feljelentést közúti baleset ügyében, az erre a célra rendszeresített nyomtatványon 1994. október 25-én (a baleset időpontjához képest mintegy másfél hónappal később) tette meg a helyszínen intézkedő őrmester. A jelentés aláírásával megerősítette a közlekedési osztály vezetője.

A szabálysértési feljelentésből a balesetre vonatkozó további részletek is kiderültek, így például az, hogy az eset közvilágítás mellett, hibátlan, száraz aszfalton, gyér forgalmi és csendes, borult időjárási viszonyok mellett történt, továbbá egyik fél sem hivatkozott műszaki hibára.

A feljelentés megismétli, hogy V. Béla nyolc napon belüli sérülést szenvedett, és emlékeztetéseére hivatkozva a baleset körülményeit firtató kérdésekre semmilyen felvilágosítással nem tudott szolgálni. A baleset körülményeire nem emlékezett. Ezzel szemben H. Friedrich – tolmács útján – elmondta, hogy a Szent Imre út felől a Fehérvári út felé közlekedett a József Attila úton. Pérré akart menni egy ottani ismerősehez. Amikor a Jereváni kereszteződéshez ért, neki jobb kéz felől egy személygépkocsi hajtott elé. A gépkocsi olyan hirtelen érkezett, hogy csupán észlelni tudta, de már nem maradt ideje arra, hogy fékezzen is. Az ütközés miatt az általa vezetett személygépkocsi az úton a jobb oldala felé kifordult. A balesetről nem tudott mást elmondani. A feljelentés adatai alapján az intézkedő rendőr nem talált a baleset helyszínén szemtanút. A baleset körülményeinek tisztázása érdekében igazságügyi műszaki szakértőt is bevont, ő az előzetes szóbeli tájékoztatás alapján valószínűsítette az őrmester által rögzített baleseti körülményeket.

Mindezek alapján a feljelentésben összegezték a történeteket, és megállapították, hogy V. Béla Győr belterületén, a Szabadhegyi tévátoronyhoz vezető úton, az Őtház út irányából a József Attila út felé közlekedett az általa vezetett személygépkocsival. A Jereváni út és a József Attila út kereszteződésében, a jól látható helyen elhelyezett STOP-tábla ellenére nem adott elsőbbséget a Szent Imre út felől a József Attila úton a Fehérvári út felé közlekedő H. Friedrich által vezetett személygépkocsinak, és azzal az útkereszteződés-

ben összeütközött. V. Béla cselekményével megszegte a KRESZ 12. § (1) bekezdés b) pontjában foglaltakat.

A kálvária elkezdődik

A szabálysértési eljárással talán le is zárhatnánk a történetet, hiszen az eset, mondhatnánk, hétköznapi, a helyszín magáért beszélt, egészen egyszerűen a nyúli V. Béla figyelmetlenül vezette Trabantját, és nem adott elsőbbséget a főútvonalon szabályosan közlekedő osztrák állampolgárnak, tehát felelnie kell az általa okozott közlekedési balesetért. Kellemetlen, hogy ráadásul egy külföldi állampolgárnak okozott kárt.

Írásom címe kálváriát említ. De hát mi ebben a kálvária? Megnyugtatom az olvasót, hogy idáig semmi, az csak ez után kezdődött, amikor is V. Béla – későbbi elmondása alapján – a baleset másnapján felébredt a kómából. A tényekhez hozzátartozik ugyanis, bár érdekes módon ez a rendőri jelentésből nem derült ki, hogy V. Béla a balesetben eszméletét veszítette, kómába esett, mentővel kórházba szállították, és csak másnap nyerte vissza eszméletét. A balesetben agyrázkódást, súlyos zúzódásokat és többszöri bordatorést szenvedett.

A rendőrhatalóság a szabálysértési eljárás keretében fegyelmezetten tette a dolgát. A még kórházban lábadozó V. Bélával közölték a tényeket, aki a baleset konkrét körülményeire nem emlékezett ugyan, de egyben biztos volt: ő közlekedett a főútvonalon, és neki nem adtak elsőbbséget. Persze V. Béla állítása a rendőrhatalóságot nem hozta zavarba, már máskor is találkoztak ilyen esettel, és a fejsérülése is járhatott képzelődéssel. Természetesen az eljárást lefolytatták, V.-t megbírságozták, és ezzel befejezettnek hitték a dolgokat.

Viszont V. Béla nem így gondolta: megfellebbezte a szabálysértési eljárást, és kitartott állítása mellett. Egyre csak azt hajtogatta, hogy „öt ütötték el”. A megyei rendőr-főkapitányság természetesen kivizsgálta az esetet, és az időközben már rendelkezésre álló, a helyszínelő őrmester által rögzítettet megerősítő igazságügyi műszaki szakértő jelentését is figyelembe véve, a panaszt elutasította.

V. Béla, kitartva állítása mellett, a városi ügyészséghez fordult panaszával. Sajnos e fórumon sem járt sikerrel, itt is megállapították, hogy a balesetet ő okozta. A megyei ügyészség következett, ahol hasonló eredménnyel zárult a vizsgálat. V. Béla nem adta fel „küzdelmét”, és a Magyar Köztársaság legfőbb ügyészehez fordult jogorvoslatot remélve. A válasz hamarosan meg is érkezett, megnyugtatta V. Bélát, hogy minden eddigi vizsgálat rendben

volt, a baleset okozója ő volt, igazából nincs mit tenni, egész egyszerűen tudomásul kell venni a tényeket.

Lassan két év telt el a baleset óta, de V. Béla csak nem tudott megnyugodni, és miután már az összes jogorvoslati lehetőségét kimerítette, és mindenhol elutasították, végső elkeseredésében az ombudsmanhoz fordult segítségért. A beadvány valószínűleg az állampolgári jogok országgyűlési biztosa, *Gönczöl Katalin* kezébe került, aki elfogadta ugyan a hivatalok vizsgálati eredményeit, de megértve a panaszos kétségbeesett sorait is, megérzése vagy talán egyszerű rokonszenv alapján felkérte az országos rendőrfőkapitányt, hogy véleményezze a beadványt. Az ombudsman megoldása több mint érdekes, hiszen lényegét tekintve rendőrtől kért véleményt egy korábbi rendőri tevékenység szakszerűségére vonatkozóan, adódik tehát a kérdés: egyáltalán mit remélt ettől a megoldástól? Mindezek után az országos rendőrfőkapitány részéről az lett volna logikus, hogy elfogultságot jelent be, vagy egész egyszerűen hivatkozik az időközben lefolytatott ügyészégi vizsgálatok eredményére. De nem ez történt! *Pintér Sándor*, hasonlóan az ombudsmanhoz, szeretne volna megérteni V. Béla most már két éve tartó kilátástalan küzdelmét a hatóságokkal. Feltehetően feltette magában a kérdést: vajon ez az ember beteg, vagy valóban igaza lehet? Elrendelte az ügy soron kívüli utólagos revízióját, az ORFK ellenőrzési szolgálata útján.

Az ellenőrzés lefolytatásával a szakmai ellenőrzési osztályt bízta meg, így hát az ellenőrök felkerekedtek, és másnap már Győrben nekikezdték az ügy boncolgatásának.

Mindenekelőtt áttanulmányozták a rendelkezésre álló iratokat. Forgatták előlről, hátulról, de órákig nem jutottak előbbre. Lényegében rendkívüli mulasztást nem véltek felfedezni a rendőri jelentésekben. De akkor miért ragaszkodik a baleset okozója olyan makacsul állításához, amely szerint ő volt a vétlen gépkocsivezető? – töprengtek az ellenőrök.

Késő éjszakába nyúlóan vitatkoztak az esetről, és az iratok sokadik áttanulmányozása után jött az isteni szikra. A megoldást pedig a helyszínelést végző V. István őrmester helyszínrajza adta meg. Miután a rajzon féknyomokat nem rögzítettek, így azt kellett elfogadni, hogy egyik gépkocsivezető sem fékezett, ami logikusnak is tűnhet. Ha viszont nincsenek féknyomok, akkor a helyszínrajz szándékos elforgatásával nagyon egyszerűen azt a helyzetet lehet modellezni, mintha fordított felállásban érkeztek volna a gépkocsik a helyszínre. Sőt ebben az esetben az elforgatott helyszínrajz alapján az igazságügyi műszaki szakértő könnyen juthatott téves következtetésre, a törések egyébként is ugyanúgy jelennek meg a gépkocsikon. Tehát mégis igaza lehet V. Bélának?

Miután a hipotézisüket felállították, azonnal más szemüvegen át kezdték vizsgálni a történeteket, és számtalan megválaszolatlan kérdés keletkezett. Például: a balesetben érintett személyek miért tartózkodtak Győrben, milyen úti céljuk lehetett? Valóban egyetlen tanúja sem volt, még ha hajnalban történt is, ennek a nagyvárosi balesetnek? Miért nem végzett a rendőr alkoholszondás ellenőrzést? Miért kellett a külföldi gépkocsi elvitelére azonnal engedélyt adni, ezzel megakadályozva a későbbi szakértői vizsgálatot? Vajon ki kinek telefonált az eset utáni néhány órában? Kik tartózkodtak valójában a baleset helyszínén?

Mindenekelőtt elkerülhetetlennek tartották a rendőrhatalóság szerinti „elkövető” személyes meghallgatását, amely még aznap megtörtént, és végérvényesen eldöntötte a kérdést.

V. Béla személyes meghallgatása átütő erejű volt az ellenőrök számára. Az éjjeliőrként dolgozó, lakatos végzettségű vidéki férfi – időnként könnyeivel küszködve – a maga egyszerűségében mesélte el kálváriáját. Aki pedig jó emberismerő, azonnal megértette, hogy az igazság most hangzott el.

Elmesélte, hogy azon a hajnalon éjszakai szolgálata után indult hazafelé, jelenlétét a cég minden további nélkül igazolni tudja. Logikusan tehát ő haladt a főútvonalon a Fehérvári út irányába, mivel Nyúl községben van az állandó lakhelye, ahol családjával élt, és egyébként is ez a legrövidebb út a falu megközelítéséhez. A Jereváni út kereszteződésében egy ismeretlen gépkocsi kihajtott elé, és onnantól kezdve semmire nem emlékezett, mert csak másnap tért magához. Arra sem emlékezett, hogyan került kórházba. Több hétig kórházi kezelés alatt állt, teljes felépülése pedig több hónapig tartott. Legjobban akkor döbbsent meg, amikor a rendőrség eljárást indított ellene mint szabálysértést elkövető gépkocsivezető ellen. A nehezen összekuporgatott Trabantját a telephelyen összezüzták, mivel nem tudta kifizetni az időközben horrorbilissá növekvő tárolási költséget. A baleset idején az autóstáskájában lévő havi fizetést is ellopták. A rendőrségen mindvégig nem vették komolyan, azt gondolták, hogy rögeszméje a baleseti sérülésének a következménye. A balesetnek egyébként volt tanúja, de őt a rendőrök többszöri kérése ellenére sem hallgatták meg. V. Béla megnevezte a tanút, de hollétére már nem tudott adatokat szolgáltatni. Mindemellett saját költségére kért egy független igazságügyi szakértői szakvéleményt, amely megerősítette az általa elmondottakat. A szakvéleményt természetesen rendelkezésünkre bocsátotta.

A meghallgatás után az ellenőröknek néhány óra alatt sikerült felkutatniuk a V. Béla által megnevezett tanút, aki telefonon elmondta, hogy valóban látta a balesetet. Megerősítette, hogy a Trabant haladt a védett útvonalon. A

helyszínen fel is ajánlotta közreműködését tanúként, de a helyszínelő rendőr azzal a magyarázattal küldte el, hogy van már elég tanú. Mindezt természetesen hajlandó hivatalosan is tanúsítani. Elmondta továbbá, hogy hazaérkezése után a szüleinek is elmesélte a balesetet, így áttételesen ők szintén bizonyíthatják az igazmondását. Ez után az ellenőrök a szülőket is megkeresték telefonon, ők pedig megerősítették a fiuk által elmondottakat.

Az ellenőröket egyre jobban érdekelte az osztrák állampolgár személye is. Tapasztalt nyomozóként néhány óra alatt kiderítették, hogy H. Friedrich osztrák állampolgár a hétvégét a Győr melletti péri tavak mellett töltötte, horgászással és piknikezéssel. A terület tulajdonosához baráti szálak fűzték, és nem mellékesen a tulajdonos testvére a városi kapitányság egyik főrendőre. Ebből pedig logikusan következik, hogyha H. Friedrich hazafelé indult, akkor azon az útvonalon kellett közlekednie, amelyen a jegyzőkönyvek szerint V. Béla közlekedett. A baleset időpontja is a hazafelé indulást támasztja alá, nem pedig az Ausztriából történő érkezést. Azt is megtudták, hogy H. Friedrich érthetően beszéli a magyar nyelvet, de az eljárás folyamán ezt mindvégig tagadta, és csak tolmács útján lehetett vele kommunikálni. Az ellenőrökben felvetődött az érintettek telefonos híváslistáinak lekérése is, de mivel konkrét nyomozati cselekmények elvégzésére nem kaptak jogosultságot, illetve az idő is nagyon szorított, így eltekintettek ettől, de jelentésükben javasolták az utólagos ellenőrzést.

A vizsgálattal az ellenőrök tehát két nap alatt kiderítették, amit a hatóságok két évig nem voltak hajlandók. Azt hiszem, ezek után joggal beszélhetünk V. Béla kálváriájáról.

És a történet itt még nem teljes. Érdemes feleleveníteni néhány momentumot az országos rendőrfőkapitánynak készített, 1996. november 19-én kelt jelentésből is, az eset ugyanis számtalan belső mulasztásról árulkodott.

„Az eljárás során mindvégig nem tisztázták, hogy a V. Béla által felkutatott egyetlen szemtanút miért nem vonták be V. István őrmester az eljárásba, miért tartotta szükségtelennek meghallgatását. Megjegyzem, hogy az ellenőrzés ideje alatt az ellenőrök megkísérelték tisztázni az ellentmondást és kérdéseket tettek fel az időközben előlépett törzsőrmester úrnak, de ő továbbra is tagadta, hogy a szemtanú megkereste volna őt. Itt jegyzem meg, hogy a tapasztalt és jól felkészült ellenőrök számára – függetlenül nyilatkozatai tartalmától – beszédes volt V. István meghallgatásakor tanúsított viselkedése.”

„A helyszínen intézkedő rendőr szabálytalanul járt el, amikor nem vette jegyzőkönyvbe és nem vette át megőrzésre az eszméletét veszített V. Béla személyes tárgyait. Ezzel nagymértékben hozzájárult a későbbi, lopás (egyhazi fizetése) ügyében indult büntető eljárás eredménytelen felderítéséhez.”

„Az eljárás során mulasztást követett el a rendőrség akkor is, amikor nem értesítette a balesetről a hozzátartozókat, holott azt akár azonnal, telefonon is megtehetette volna. A balesetben megsérült és eszméletlen állapotban kórházba szállított V. Béla feleségét csak a kórház értesítette.”

„A helyszínelést végző V. István őrmester a baleset napján, szolgálati helyére történő bevonulását követően un. »kiszjelentésben« rögzítette megállapításait. A parancsnoki szignálást követően a következő szolgálat alkalmával összeállította az aktát, kivéve a kórházi leletet és a fényképfelvételeket. A magánál tartott eredeti aktát 1994. október végén dr. Kanzler István ügyész úr átkérte, de azt Végh őrmester nem találta, így a nála lévő másolati példányokból egy új anyagot készített. A dokumentumok eltűnésének körülményeit nem vizsgálták ki. Elveszett a »kiszjelentés« eredeti példánya is, amelyre rájegyezték a vezetői utasításokat.”

„A helyszínen elkészített adatrögzítés és helyszínrajz annyira hiányos, hogy az érdemi adatok utólagos dokumentálására teljességgel alkalmatlan. A baleseti helyszínrajz hiányos, nincs feltüntetve a sérült személy elhelyezkedése, a szétszóródott tárgyak helye, így többek között a panaszos fizetését tartalmazó kézitáska helye sem, holott később a helyszínelő rendőr a részletekre kiterjedően is emlékezett annak helyére, külsejére, sőt tartalmára is.”

„V. István őrmester a kiszjelentésben alkoholszonda alkalmazását jelöli, ugyan akkor a valóságban erre nem került sor. Ez idáig nem tisztázták, hogy miért maradt el az ilyen esetekben kötelező alkoholszondás ellenőrzés, illetve vérvizsgálat. Az ügyet tovább bonyolítja, hogy V. István törzsőrmester az általunk lefolytatott meghallgatása során – hangos jegyzőkönyv felvétele mellett – első alkalommal a baleset után azt nyilatkozta, hogy mindkét érintett személyt alkoholszondás vizsgálatnak vetette alá. Törzsőrmester úr verziója azért is érthetetlen, mivel a sérült V. Bélát eszméletlen állapotban szállították kórházba és csak másnap tért magához.”

„V. Béla 1994. szeptember utolsó napjaiban bejelentette, hogy a baleset során a gépkocsiban maradt táskájából ismeretlen személy eltulajdonította a fizetését. Az üres táskát a Pompa utcai telepen, a sérült gépkocsiban találta meg. A rendőrhatalóság a nyomozást nem rendelte el, arra a megyei főügyészségnek két hónappal később kellett intézkedni.”

„A megyei rendőr-főkapitánysággal szerződéses jogviszonyban álló gépjárműszállító vállalkozó jogtalanul szállította el a balesetet szenvedett és kórházba szállított V. Béla személyes holmait. A nyitott gépkocsiban maradt személyes tárgyakról sem a hozzátartozókat, sem a rendőrhatalóságot nem értesítette.”

„A pénzlopás miatt elrendelt bűnügyben figyelmen kívül hagyták a rendőrségi alkalmazott felelősségét, azaz nem rögzítik a rendőr mulasztását, amit azzal követett el, hogy nem gondoskodott a sérült személy dolgainak a megőrzéséről.”

„A Trabant gépkocsi szállítási és tárolási költségeit nem rögzítették és számolták fel, mint megelőlegezett eljárási költség. A rendőrhatalóság ez idáig sem tisztázta, hogy a fuvarozó miért fizettette ki V. Bélával a szállítási költséget. A gépkocsi szállításával és tárolásával kapcsolatban az idáig nem készült végelszámolás.”

„Az 1994. szeptember 11-én bekövetkezett közúti baleset ügyében a helyszínen intézkedő V. István őrmester a szabálysértési feljelentést – indokolatlanul – csak 1994. október 25-én teszi meg, ezzel hátráltatva a szabálysértési eljárás megindítását.”

„A panaszos az eljárás során többször kérte gépkocsija kiadását, de a vállalkozó azt csak a tárolási díj megfizetése esetén lett volna hajlandó teljesíteni. A rendőrség nem tett határozott lépést. Mivel elmulasztotta a lefoglalást határozatban rögzíteni, így megszüntető határozatot sem hozhatott, továbbá írásos formában sem a panaszos, sem a vállalkozó fele nem intézkedett.”

„V. Bélát közlekedési balesete ügyében 1996. november 15-én – a városi RK Közlekedési Osztálya újonnan kinevezett vezetője jelenlétében – meghallgattuk, melynek során beterjesztette az általa megrendelt, Kulcsár Béla okl. igazságügyi szakmérnök, igazságügyi gépjármű szakértő által elkészített »igazságügyi gépjármű-közlekedési mérnök szakértői véleményt«. A legmodernebb PC-CRASCH számítógépes programmal elvégzett baleset-szimuláció eredménye alapján a szakértő megállapította, hogy a H. Friedrich által állított ütközési helyzet semmiképpen nem fogadható el, mivel a gépjárművek teljesen más helyzetbe kerültek volna az ütközés után, szemben a helyszínrajz ábrázolásával.”

„Az eljárás során a rendőrhatalóság nem ismerte el sorozatos mulasztását, a szakszerűtlen és törvénytől eljárási cselekményeit, továbbá V. Béla panaszosról méltánytalanul kedvezőtlen képet festett, indítványait és kéréseit nem kezelte le. A többszöri panasz, fellebbezés és ügyészi átirat ellenére a megyei rendőr-főkapitányság Közlekedési Osztálya, illetve a megyei RFK közbiztonsági helyettese nem gyakorolt revíziót, nem tettek eleget felügyeleti intézkedési kötelezettségüknek.”

Az ellenőrök összegző megállapításának két fontos momentumai: „A helyszínelést végző V. István r. őrmester eljárási cselekedetei, V. Béla jogos pa-

naszszorozata, továbbá az 1996. november 6-án készült igazságügyi gépjármű-közlekedési mérnök szakértői vélemény, de a közlekedési baleset számtalan egyéb körülménye is megalapozzák az alapos gyanút arra vonatkozóan, hogy a helyszínrajz, illetve a rendőr baleseti jelentése egy 90 fokkal szándékosan elforgatott helyzetet tükröz. Megítélésünk szerint a valóságban a panaszos által elmondottak szerint történt a baleset.”

„A fenti megállapítások alapján javasoljuk a megyei Nyomozó Hivatal értesítését és a nyomozás elrendelését bűnpártolás [Btk. 244. § (3) bek. b) pont], hamis tanúzás [Btk. 238. § (4) bek.] és hamis vád [Btk. 235. § a) pont] alapos gyanúja miatt V. István r. törzsőrmesterrel szemben, beosztásából történő felfüggesztése mellett.”

Az ellenőrök 1996. november 18-án tájékoztatták a vizsgálat megállapításairól a megyei rendőrfőkapitányt és a városi rendőrkapitányt, akik először hitetlenkedve, majd a tényeket fegyvelmezetten tudomásul véve megtették a javasolt intézkedéseket. Javaslatukra a megyei rendőrfőkapitány személyesen kért elnézést a panaszostól, és V. Bélát korrekt módon kártalanította.

Sajnálatos az ügyben az is, hogy a többször bekapcsolódó megyei főügyészség nem vette észre a bűncselekmény alapos gyanúját, továbbá nem gyakorolt szoros felügyeletet. A bekért összes iratból a Legfőbb Ügyészség sem vonta le a vélhető helyes tényállást, továbbá nem reagált a sorozatos törvénysértésekre.

És hogy kerek legyen történetünk, tegyük fel a kérdést: mi történt ezek után H. Friedrichhel és a helyszínelő rendőrrel? H. Friedrichről semmi hírünk, az ellene folyó eljárást megszüntették, talán azóta is békésen horgászgat a péri tavakon. V. István rendőr főtörzsőrmesterrel szemben elrendelték ugyan a nyomozást, de 1997. március 24-én megszüntették. A nyomozóhivatal indokolása szerint „H. Friedrich volt az, aki a helyszínen intézkedő rendőröket félrevezette, mert nem úgy adta elő a történeteket, ahogy azok a valóságnak megfeleltek, V. István r. törzsőrmestert pedig a végzett munkájával kapcsolatban olyan mulasztás nem terheli, amelynek alapján a büntetőjogi felelőssége megállapítható volna. Csupán az osztrák elkövető egyoldalú elmondására hivatkozott, így az elsődleges adatok nevezett szabályszegése mellett szólnak. Azt, hogy e kötelezettségét valamelyik balesettel érintett személy érdekében szegte volna meg a nyomozás során bizonyítani nem lehetett. Eredmény a nyomozás folytatásától sem várható, ezért azt – a rendelkező részben írtaknak megfelelően – megszüntetem.”

Azt hiszem, ez semmilyen kommentárt nem kíván.

EURÓPAI UNIÓ

A hónap eseményei az EU bel- és igazságügyi együttműködése terén (február)

A FEBRUÁR 24-I BELÜGYI TANÁCSULÁS EREDMÉNYEI. A magyar elnökség alatti első formális bel- és igazságügyi tanácsülésre Brüsszelben került sor. Az ülést Pintér Sándor belügyminiszter elnökölte. A napirenden számos kérdés szerepelt, ezek közül kettő megvitatására (EU PNR-irányelv, EU–USA TFTP-megállapodás felülvizsgálata) a következő tanácsülésen kerül majd sor. Az ülésen természetesen hangsúlyosan szerepelt az észak-afrikai helyzet felmérése és a kezeléséhez szükséges belügyi részvétel megvitatása. A belügyi aspektust elsősorban a menekültügyi és migrációs kérdések kapcsán érinti a válság, tekintettel azonban a mediterrán országok közvetlen érintettségére, illetve a görög–török határon régóta tapasztalható nehézségekre, a téma a határigazgatás és a külső határok megfelelő védelme szempontjából is kifejezetten érzékeny. A napirenden szerepelt még az Európai Unió és Törökország között megkötendő visszafogadási megállapodás kérdése, ebben a miniszterek elhúzódozó vita nyomán következtetéseket fogadtak el, amelyek tartalma azonban, a vízumliberalizáció lehetőségeivel összefüggésben, valószínűleg nem nyújt majd eleget a török fél számára a megállapodás aláírásához.

BULGÁRIA ÉS ROMÁNIA CSATLAKOZÁSA A SCHENGENI TÉRSÉGHEZ. A magyar elnökség kezdeményezése alapján a belügyminiszterek elnökségi következtetéseket fogadtak el Románia és Bulgária schengeni térséghez csatlakozása folyamatának jelenlegi állásáról. A két tagállam schengeni csatlakozásának feltétele, hogy a tanács – az Európai Parlamenttel való konzultáció után – egyhangú határozatot hozzon a vívmányok teljes körű alkalmazásáról, azaz a technikai felkészültségről, és ennek folyományaként a két tagállammal közös és a két tagállam közötti belső határellenőrzés megszüntetéséről. Románia és Bulgária a korábbi elnökségekkel egyeztetve a magyar elnökségre időzítette csatlakozását, úgy nyilatkoztak, hogy a két tagállam egy időben csatlakozik majd a térséghez. Az eddig lezajlott értékelések azt mutatják, hogy Románia a schengeni vívmányok valamennyi értékelt területén sikeresen véghezvitte az előírt technikai felkészülést, míg Bulgária külső szárazföldi határai vonat-

kozásában bizonyos hiányosságok tapasztalhatók. Tekintettel arra, hogy a két tagállamnak közös szárazföldi határa van, és a két ország közösen csatlakozna a schengeni térséghez, Bulgária mindent megtesz annak érdekében, hogy teljesítse valamennyi szükséges követelményt. A két tagállam csatlakozása kiemelten fontos a magyar elnökség számára, így az elnökség szorosan együttműködve valamennyi tagállammal továbbra is azon lesz, hogy minden érintett számára elfogadható megoldás szülessen.

TANÁCSI KÖVETKEZTETÉSEK ELFOGADÁSA AZ EURÓPAI UNIÓ BELSŐ BIZTONSÁGI STRATÉGIÁJÁNAK MEGVALÓSÍTÁSÁRÓL SZÓLÓ BIZOTTSÁGI KÖZLEMÉNYRŐL. A belügyminiszterek elfogadták a magyar elnökség által kezdeményezett tanácsi következtetéseket az Európai Unió belső biztonsági stratégiájának megvalósításáról szóló bizottsági közleményről. Az említett következtetések alapja a 2010. november 22-én az Európai Bizottság által kiadott közlemény, és tartalmazza a tanács álláspontját a korábban elfogadott uniós belbiztonsági stratégia végrehajtása kapcsán vázolt bizottsági elképzelésekről. A következtetéseknek megfelelően az „európai biztonsági modellnek” a bizottság által szolgáltatott elképzelések mellett a tagállamok kiegészítéseivel, illetve a tanács által létrehozott operatív testület, a COSI közreműködésével kell kikristályosodnia, hiszen a COSI fő feladata a stockholmi program szerint is a belső biztonsági stratégia kialakítása, nyomon követése és megvalósítása. A magyar elnökség nagy hangsúlyt helyez az Európai Unió biztonsága külső és belső dimenzióinak együtt kezelésére, illetve annak szükségességére. A következtetések alapvetően üdvözlő a bizottság közleményét. A tagállamok egyetértenek a bizottsággal abban, hogy a belső biztonsági stratégia által meghatározott és a bizottsági közlemény által kiegészített „európai biztonsági modellnek” közös cselekvési ütemterven, a biztonsági fenyegetések következményeinek megelőzése és kezelése közötti megfelelő egyensúlyon, a biztonsági politikák közös értékek alapján történő fejlesztésén kell alapulnia, határozottabb törekvéssel az EU biztonsága külső és belső vonatkozásainak szorosabb együtt kezelésére és a harmadik országok cselekvési képességét erősítő kezdeményezések előmozdítására. A belső biztonság megteremtéséhez fontos a határozott, összehangolt európai fellépés, de különös figyelmet kell fordítani arra, hogy ez ne jelentsen felesleges pénzügyi és adminisztratív terhet egyetlen érintett szereplő számára sem. A magyar elnökség egyik kiemelt feladata a COSI szerepének és jellegének stabilizálása, a bizottságnak pedig együtt kell működnie a COSI-val a belső biztonságot érintő kérdésekben; a biztonsági stratégia végrehajtását szolgáló cselekvési ütemterv kidol-

gozása közös feladat. A következtetések arra is felkéri a bizottságot, hogy a következő többéves pénzügyi kereten belül esetlegesen létrehozandó belső biztonsági alap is megfelelően tükrözze a belső biztonsági stratégia célkitűzéseit és prioritásait, segítse elő, hogy az érintett szervek és ügynökségek a lehető legkönnyebben végrehajthassák a kiemelt intézkedéseket, a pénzügyi forrásokat kezelő alap legyen rugalmas és alkalmazkodó.

AZ EURÓPAI BÜNMEGELŐZÉSI HÁLÓZAT DÖNTÉSHOZÓ TESTÜLETÉNEK ELSŐ ÜLÉSE. A magyar EU-elnökség alatt az Európai Bünmegelőzési Hálózat (European Crime Prevention Network; EUCPN) döntéshozó testületének első ülésére február 25-én került sor Budapesten, a Belügyminisztériumban. Az ülésen 24 tagállam 31 bünmegelőzési szakértője mellett az Európai Tanács Főtitkárságának és az Európai Bizottság egy-egy képviselője is részt vett. Az ülés jelentős előrelépés volt a hálózat stratégiájának elfogadása irányába, aminek előkészítésében a magyar elnökség jelentős szerepet vállalt. A stratégia – az EUCPN történetében először – ötéves időtartamra (2011–2015) határozza meg a prioritásokat és a feladatokat. Célja, hogy az EUCPN a gyakorlati bünmegelőzési szakemberek és szakpolitikusok fő hivatkozási pontjává váljon, hozzájáruljon a bünmegelőzéssel kapcsolatos minőségi információk terjesztéséhez, valamint helyi, nemzeti és uniós szinten is elősegítse a bünmegelőzési programok, stratégiák és politikák kialakítását a következő években. A stratégia elfogadására a tervek szerint hamarosan, még a magyar elnökség idején sor kerül.

Az Európai Bünmegelőzési Hálózatot az Európai Tanács 2001/427/IB határozata hozta létre az uniós szintű bünmegelőzés fejlesztése céljából. A 2001 óta működő hálózat fő feladata, hogy elősegítse a bünmegelőzési tevékenységet az EU tagállamaiban, és lehetővé tegye a hagyományos bűnözés megelőzése céljából rendelkezésre álló jó gyakorlatok megosztását. A hálózat a tagállamok kormányai által kijelölt nemzeti képviselőkből és helyetteseikből, valamint a kutatóintézetek által megjelölt kontaktszemélyekből áll. Elnöke az EU Tanácsának aktuális elnökségét adó tagállam képviselője. A hálózat legfőbb döntéshozó szerve a tagállamok nemzeti képviselőiből áll, és félévente kétszer ülésezik. A hálózat munkáját a Belgium által működtetett titkárság segíti. A hálózat működéséről szóló 2009. márciusi, külső értékelő által készített hatásvizsgálat megjelenése óta valamennyi EU-elnökség nagy hangsúlyt helyezett arra, hogy az EUCPN hatékonyabban működő, a gyakorlati szakemberek számára hasznosítható információkat közvetítő szervezet legyen. Az EUCPN működéséről rendelkező új tanácsi határozat (2009/902/IB)

2009-ben megteremtette a hatékonyabb működés új szervezeti kereteit. A magyar elnökség célja a félév folyamán a reformfolyamat sikeres lezárása és a tartalmi tapasztalatcsere fokozása, a szakemberek számára hasznosítható eredmények felmutatása. Az ötéves stratégia elfogadása is ebbe a keretbe illeszkedik majd.

HERMES 2011 – KÖZÖS MŰVELET AZ ÉSZAK-ÁFRIKÁBÓL ÉRKEZŐ ILLEGÁLIS MIGRÁCIÓS HULLÁM KEZELÉSÉRE. 2011. január 1. és február 13. között csaknem ötezer illegális bevándorló tunéziai állampolgárt fogtak el Olaszország tengeri és szárazföldi határain, területén, közülük február 12-én 24 óra alatt mintegy ezer tunéziai migráns érkezett Lampedusa szigetére. A szigeten elfogott illegális migránsok száma 2008-ban tetőzött (egy év alatt 7200), akkor a migránsok Líbián keresztül érkeztek. A 2008-as hullám nyomán 2009-ben bevezetett intézkedések, az olasz és líbiai hatóságok közös járőrszolgálat, a Hermes 2009 közös művelet hatékonyan csökkentette a migrációs nyomást. Azóta a tunéziai állampolgárok által benyújtott menedékkérelmek száma viszonylag alacsony (évente 450) maradt az EU egész területén. A líbiai és tunéziai események, a politikai és gazdasági válság azonban a két ország határőrzetére is igen negatív hatással van, így az olasz hatóságoknak hirtelen hatalmas teherrel kellett szembenéznük.

Olaszország a Frontextől kért segítséget, és február 20-án a Földközi-tenger medencéjének középső részén kezdetét vette az eredetileg júniusra tervezett, de az említett események miatt előre hozott Hermes 2011 közös művelet. Az Olaszország által vezetett közös művelet várhatóan március 31-ig tart, de szükség szerint meghosszabbítható. A tengeri eszközöket Olaszország biztosítja, a légi határok megerősítéséhez Franciaország, Hollandia, Málta, Németország és Spanyolország is segítséget nyújt. Tíz tagállam és Svájc szakértői segítik az olasz hatóságok munkáját az információgyűjtés, a migránsok állampolgárságának megállapítása, az EU külső határain a bűncselekmények megelőzése és korai feltárása területén. A Frontex szakértői segítik az olasz hatóságokat az EU külső déli határait fenyegető veszélyek folyamatos elemzésében. Az Europol is bekapcsolódott a Hermes 2011-be: mobil irodát küldött Lampedusába, szakértői elemzői támogatást adva a közös művelethez.

UNIÓS TERVEK A GYERMEKEK JOGAINAK MEGERŐSÍTÉSÉRE. Az Európai Bizottság február 15-én mutatta be a gyermekek jogainak megerősítését célzó programját, amely az Európai Unió Alapjogi Chartáját ültetné át a gyakorlatba. A tizenegy intézkedést tartalmazó program összhangban van a lisszaboni szer-

EURÓPAI UNIÓ

ződésben foglalt követelménnyel, amely szerint az EU-nak elő kell segítenie a gyermekek jogainak védelmét. A tizenegy intézkedést az Európai Bizottság a következő években kívánja megvalósítani. A jövőben minden, a gyermekeket közvetlenül vagy közvetve érintő uniós politika kidolgozása és végrehajtása közben figyelemmel kell lenni a gyermekek érdekeire. A hamarosan elfogadandó nemzeti romaintegrációs stratégiák európai keretében is kiemelt figyelmet kell kapniuk a gyerekeknek. A bizottság szeretné, ha a tagállamok igazságszolgáltatási rendszerei – az Európa Tanács 2010. november 17-i iránymutatásainak megfelelően – valóban gyermekbaráttá válnának, a gyermekek (különösen a veszélyeztetettek) megfelelő védelmet kapnának. A bizottság a bűncselekmények áldozatainak, illetve a veszélyeztetett gyanúsítottak és vádlottak védelméről szóló javaslatainak kidolgozásakor is (2011–2012) külön figyelmet fordít a gyermekekre. Az intézkedések listáján a bírák és az igazságszolgáltatásban dolgozó más szakemberek, valamint a gyámok, a hatóságok és a kísérő nélküli kiskorúakkal közeli kapcsolatba kerülő más személyek képzése is szerepel. További fontos intézkedési terület a gyermekek online közegben való védelme, az internet biztonságosabbá tétele. A rövid távú célkitűzések között szerepel az eltűnt gyerekek bejelentésére szolgáló forródrót és a riasztási mechanizmus EU-szerte történő bevezetése és teljes körű használata. Az intézkedési lista szerint 2013-ig tervezik a szülői felelősségre vonásra vonatkozó határozatok elismerésének és végrehajtásának elősegítését szolgáló uniós joganyag felülvizsgálatát.

Összeállította: Asztalos Erika és Szabó Adrienn

Ára: 470 Ft

